

Ik respecteer jou

Naam:	Willeke Köiter
Studentnummer:	2187227
Opleiding:	Master Special Educational Needs
Leerroute:	Gedragspecialist
Studiebegeleider:	Annemieke de Bilde
Lesplaats:	Hengelo
Datum:	Juli, 2013

Inhoudsopgave

	Pagina
Samenvatting.....	3
Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling.....	4,5
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	
2.1 De sociaal emotionele ontwikkeling van een bovenbouwleerling.....	6
2.1.1 De leerling in de bovenbouw.....	7
2.2 Groepsprocessen/ groepsdynamica.....	7
2.2.1 Wat is een groep?.....	7
2.2.2 Positieve- en negatieve groepen en probleemgedrag.....	8
2.2.3 Ontwikkeling van een groep.....	9
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	
3.1 Context.....	10
3.2 Onderzoeksstrategie.....	10
3.2.1 Paradigma.....	10
3.3 Onderzoeksmethode.....	11
3.4 Hoofdvraag en deelvragen.....	11,12
3.5 Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie.....	12
3.6 Ethiek.....	12,13
Hoofdstuk 4 Data- analyse en resultaten	
4.1 Deelvraag 1.....	14 -19
4.2 Deelvraag 2.....	20,21
4.3 Deelvraag 3.....	22,23
4.4 Ontwerpgericht onderzoek.....	24- 26
Hoofdstuk 5 Conclusies en discussie	
5.1 Deelvraag 1.....	27,28
5.2 Deelvraag 2.....	28
5.3 Deelvraag 3.....	28,29
5.4 Onderzoeksvraag.....	29
5.5 Aanbevelingen.....	30
Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie	
6.1 Praktijkgericht onderzoek gericht op groepsdynamica.....	31
6.2 Reflecteren op mijn handelen als onderzoeker.....	31,32
6.3 Critical friendship binnen mijn onderzoek.....	32
Literatuurlijst.....	33,34
Bijlagen 1 t/m 28	35-119

Samenvatting

Dit ontwerpgericht onderzoek is een afsluitend onderdeel van mijn opleiding tot Master SEN richting gedragspecialist. Het onderwerp van dit praktijkgericht onderzoek is groepsdynamica. Het onderzoek heeft plaatsgevonden op een onderzoeksschool in Enschede en de respondenten zijn de leerlingen van groep 7 en de groepsleerkrachten van deze school. De onderzoeksvraag die centraal staat is:

‘Hoe kan een lessenreeks gericht op het tonen van respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid bijdragen aan een positievere groep 7 op school X?’

Om antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvraag is eerst literatuuronderzoek gedaan. Er is onderzoek gedaan naar het ontstaan van groepsdynamica, de kenmerken van positieve en negatieve groepen met als hoofdkenmerk respect en naar probleemgedrag.

Verder zijn er naast de hierboven genoemde onderzoeksvraag drie deelvragen opgesteld. Deze deelvragen hebben betrekking op het groepsgevoel in groep 7, de methode ‘de gouden weken’ en ervaringen van groepsleerkrachten betreft positieve en negatieve groepen en het hebben van respect voor elkaars mening en karakter. Deze deelvragen zijn vanuit de praktijk beantwoord. De leerlingen hebben de klimaatschaal, het sociogram en een zelfontworpen vragenlijst ingevuld. Ook de groepsleerkrachten hebben een zelfontworpen vragenlijst ingevuld. Er zijn conclusies getrokken en van daaruit is een eerste ontwerp voor de lessenreeks ontstaan (prototype 1). Deze lessen zijn geëvalueerd en herzien waardoor prototype 2 is ontstaan. Deze lessenreeks is ingezet in groep 7, waarna deze door middel van feedback van de groepsleerkrachten en leerlingen, is herzien. Na deze evaluatie ontstond de eindversie van de lessenreeks en zijn er conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan voor de toekomst.

Na het geven van deze lessenreeks kan geconcludeerd worden dat een reeks lessen gericht op het tonen van respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid kan bijdragen aan een positievere groep 7. Dit door goed aan te sluiten bij de behoeften van de leerlingen en groepsleerkrachten. Aan de hand van de verzamelde data is er gericht gewerkt aan: het werken met leiders, elkaar beter leren kennen, je mening kunnen geven, respect hebben, luisteren naar elkaar en samenwerken.

Aanbevelingen voor de toekomst zijn dan ook om deze lessenreeks in te zetten tijdens ‘de gouden weken’ op de onderzoeksschool. Tevens is het van belang om op meerdere momenten in het jaar bewust aandacht te besteden aan groepsvorming. Naar mijn mening is het een meerwaarde als de ontworpen lessenreeks wordt uitgebreid.

Inleiding

In juni 2008 behaalde in mijn Pabo diploma te Hengelo en begon ik met mijn werkzaamheden voor mijn stichting. In eerste instantie in verschillende groepen, maar al snel kwam mijn passie voor de bovenbouw. De afgelopen jaren was ik de leerkracht van groep 8 en dit jaar tijdelijk van de instroomgroep. Vooral in de hogere groepen kwam ik in contact met moeilijke gedragingen van leerlingen. Ik vond dit interessant en wilde graag meer leren over hoe gedrag ontstaat, wat je rol als leerkracht hierin is en hoe je tot een gedragsverandering kunt komen. Vandaar dat ik vorig jaar gestart ben met de Master SEN tot gedragspecialist.

Mijn onderzoek richt zich op het gedrag van een groep. Ik voer mijn onderzoek uit in groep 7 van de onderzoeksschool. Dit in samenwerking met de leerlingen en groepsleerkrachten van deze groep, de groepsleerkrachten van de onderzoeksschool en de interne begeleider (IB-er).

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk leest u over mijn ervaringen in het onderwijs. Ook beschrijf ik hoe ik tot mijn vraagstelling voor dit onderzoek ben gekomen en wat ik hier uiteindelijk mee wil gaan bereiken.

Zowel tijdens mijn stages als toen ik was afgestudeerd, heb ik gemerkt dat er grote verschillen zijn binnen de groepen in de bovenbouw van het reguliere basisonderwijs in Enschede en omstreken. Er zijn groepen waarin een fijne sfeer heerst en waar de leerlingen zich veilig en geborgen voelen. Daarnaast zijn er ook groepen waar deze sfeer niet aanwezig is en leerlingen niet op elkaar kunnen bouwen en vertrouwen. Deze tweede genoemde groep is een groep waarin zowel de leerling als de leerkracht zich niet altijd prettig voelt. In deze groepen ervaren leerlingen sociaal emotionele problemen en ontstaat er probleemgedrag. Hoe kan het dat dit probleem gedrag in de ene groep wel aanwezig is en in de andere groep niet?

Vanuit de theorie weet ik dat je een groep kunt benoemen als positieve- of negatieve groep. Ik zal onderzoeken waar een positieve groep aan moet voldoen en hoe hier samen aan gewerkt kan worden. Daarnaast wil ik aansluiten bij de sociaal emotionele ontwikkeling van een bovenbouwleerling en waar zijn behoeftes liggen.

Voor mij als leerkracht is het van belang dat elke leerling in mijn klas zich prettig en veilig voelt. Naar mijn idee wil elke leerkracht dit bereiken. Helaas lukt dit niet altijd even goed. Dit onderzoek is voor mij van belang omdat ik meer grip wil krijgen op het beïnvloeden van groepsprocessen en er op deze manier voor wil zorgen dat alle leerlingen zich veilig en gewaardeerd voelen.

Daarnaast is het voor mij als bovenbouwleerkracht en toekomstige gedragspecialist van belang om leerkrachten in de bovenbouw sturing te kunnen bieden in het veranderen van de groepsdynamica. Op dit moment weten ik, maar ook mijn collega's, nog onvoldoende over groepsprocessen en hoe je hier sturing aan kunt geven. Door hier gericht mee aan het werk te gaan kunnen wij als leerkrachten een grote(re) rol spelen als het gaat om het beïnvloeden van de sfeer en een veilig leer- en leefklimaat. Ik zal mij tijdens dit onderzoek hierin specialiseren om zo mijn collega's te kunnen informeren en adviseren. Ook zal ik een lessenreeks ontwerpen die collega's kunnen inzetten in hun eigen bovenbouwgroep.

Verder hoor je de laatste jaren meer over leerlingen met probleemgedrag. Sinds 2011 is er in Nederland 'passend onderwijs' ingevoerd. Er blijven steeds meer leerlingen in het reguliere onderwijs en er zijn minder verwijzingen naar het speciaal onderwijs. Hoe zorg je ervoor als leerkracht dat leerlingen die 'een beetje anders zijn' toch worden opgenomen in de groep? Hoe zorg je ervoor dat leerlingen elkaars (on)mogelijkheden accepteren? Elkaar respecteren zal tijdens mijn lessenreeks van groot belang zijn.

De afgelopen jaren zijn er meerdere onderzoeken gedaan over groepsprocessen. Een tweetal relevante onderzoeken zijn die van Nancy Helder en Eveline van de Heuvel. Helder (2009) is vooral gericht op het rollenpatroon binnen haar klas, verder heeft van den Heuvel (2010) zich gericht op haar eigen leerkrachtvaardigheden voor het ontstaan van de sfeer in de klas. Mijn onderzoek zal deze twee aspecten meenemen maar zal zich vooral richten op het ontwerpen van lessen. Deze lessenreeks zal daarna in elke bovenbouwgroep ingezet kunnen worden. Dit is nog niet eerder gedaan waardoor het onderzoek van wetenschappelijke meerwaarde is.

Mijn onderzoeksvraag:

Hoe kan een lessenreeks gericht op het tonen van respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid bijdragen aan een positievere groep 7 op school X?

Deelvragen:

1. *Hoe ervaren de leerlingen van groep zeven van school X het groepsgevoel binnen hun klas en wat zouden zij graag anders willen?*
2. *Welke aspecten van de huidige manier van werken (de gouden weken) sluiten aan bij de behoeften van de leerlingen en de leerkrachten?*
3. *Wat vindt het team positieve en negatieve groepen en waar baseren zij dit op?*
- Is er op dit moment respect voor elkaars karakter en mening in je lesgroep?

Het doel van mijn onderzoek is te komen tot een ontwerp, een lessenreeks aan de hand van de verworven informatie. Hierdoor zal ik meer grip krijgen op de groepsprocessen in een bovenbouwgroep en hier sturing aan kunnen geven. Dit door goed aan te sluiten bij de behoeften van de leerlingen en bij de sociaal emotionele ontwikkeling.

In het volgende hoofdstuk zal ik vanuit de literatuur een toelichting geven op de sociaal emotionele ontwikkeling van een bovenbouwleerling, de fasen van groepsprocessen/groepsdynamica en ook zal ik ingaan op de term probleemgedrag.

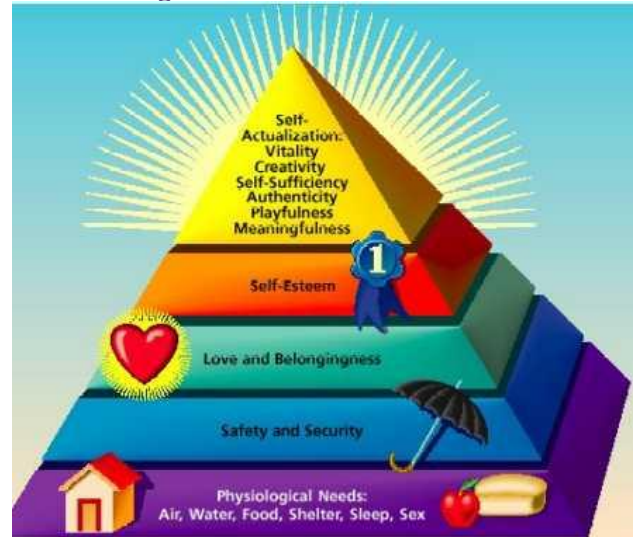
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

Hieronder leest u wat wordt verstaan onder de sociaal emotionele ontwikkeling van een bovenbouwleerling (groep 6 t/m 8) in het basisonderwijs. U leest over de fasen van groepsprocessen/ groepsdynamica, positieve- en negatieve groepen en probleemgedrag.

2.1 De sociaal emotionele ontwikkeling van een bovenbouwleerling

Abraham Maslow (1908-1970) ontwikkelde een humanistische theorie (Maslow, 1943) waarmee hij probeerde te verklaren waar mensen voor leven, waarom ze zich ontwikkelen en wat ze daarvoor nodig hebben. Deze theorie kan worden afgebeeld in een piramide van vijf lagen:

1. Eerste levensbehoeften:
eten, drinken, een dak boven hun hoofd.
2. Veiligheid/ zekerheid
3. Sociale acceptatie
4. Respect/ waardering: respect voor jezelf en respect krijgen van anderen.
5. Zelfrealisatie: optimale ontwikkeling.

Van Engelen (2012) sluit zich aan bij deze theorie en geeft aan, dat al vanaf laag twee, de groep leeftijdsgenootjes een rol speelt. Het gezin zorgt in de eerste plaats voor veiligheid en geborgenheid, maar de groep leeftijdsgenootjes zorgt hier ook voor. De groep biedt zekerheid: er zijn vaste normen. Daarnaast spelen de leeftijdsgenootjes ook in laag drie een grote rol. In een groep hoor je erbij, je wordt geaccepteerd. Als er in voldoende mate in de behoeften uit de eerste drie lagen is voorzien, kan de groep voorzien in de behoefte uit de vierde laag. Daarnaast is het ook van belang dat leerlingen in laag drie en vier toe komen aan vriendschappen. Ten slotte benoemt Van Engelen (2012) de behoefte aan zelfrealisatie: je eigen talenten ontwikkelen en verbreden. Leerlingen kunnen elkaar helpen met bepaalde leerstof, samen kunnen leerlingen tot creatieve prestaties komen. Het leren gaat het beste als een leerling zich vooral in de bovenste laag van de piramide bevindt. Over welke sociale vaardigheden een kind beschikt, is niet alleen afhankelijk van de ontwikkelingsfase waarin het zit, maar ook van de mate waarin de groep waarin het verkeert tegemoet komt aan zijn behoeften (Capelleveen, 2008).

Geconcludeerd mag worden dat leerlingen uit de bovenbouw zich vanuit verschillende lagen/ ontwikkelingsfasen ontwikkelen. Zowel Maslow (1943), Van Engelen (2012) en Capelleveen (2008) spreken over verschillende fasen en het belang van de omgeving. In mijn praktijk wordt ervaren dat leerlingen interactief zowel met als van elkaar leren. Door na een klassikale instructie samen te brainstormen komen ze tot nieuwe invalshoeken. Als dit positieve/ prettige interacties zijn, zullen de leermomenten mijns inziens groter zijn en vaker voorkomen. Vanuit mijn eigen basisschooltijd weet ik dat er veel ruimte was voor interactie tussen klasgenoten. Er was plaats voor samenwerking waardoor er veel en op een prettige manier geleerd kon worden. Naar mijn idee bevonden veel leerlingen zich in laag vijf, de ontwikkeling was optimaal.

2.1.1 De leerling in de bovenbouw

De leerlingen in de bovenbouw zijn negen tot dertien jaar oud. Volgens Piaget (1896-1980) bevinden zij zich veelal in de concreet- operationele en de formeel- operationele fase. De leerling in deze leeftijd krijgt oog voor oorzakelijke veranderingen en zal proberen mensen om zich heen te beïnvloeden of te manipuleren om te kunnen doen of krijgen wat hij wil. Het begripsvermogen is beter en de leerling kan denkhandelingen verrichten.

De leerling gaat in deze leeftijd zijn eigen competenties meten aan die van anderen. Vanaf elf jaar zal de leerling abstract kunnen denken, daarnaast ontwikkelen ze strategisch inzicht en sociale vaardigheden (Luitjes & Zeeuw- Jans, 2011).

Freud (1856-1939) deelt de bovenbouw leerling in, in de latentiefase of in de genitale fase. De leerling in deze fase is minder egocentrisch en meer gericht op anderen. Het is een periode van veel willen weten. Daarnaast zullen leerlingen meer oog krijgen voor de andere sekse. 'Erikson (1902-1994) uit Ontwikkeling op de groep' heeft deze theorie uitgebreid. Hij spreekt ook over de latentiefase. Vooral de buurt en de school zijn belangrijke relaties in deze leeftijd. Verder geeft hij aan dat leerlingen bekwaam willen zijn en laten zien wat ze kunnen.

Zoals al eerder genoemd is binnen deze leeftijdscategorie 'de ander' belangrijk. Volgens Verhulst (2005) worden leeftijdsgenootjes belangrijker naarmate leerlingen ouder worden. Leeftijdsgenoten krijgen een grotere invloed op uiterlijk en voorkeuren.

Mijns inziens zijn deze theorieën geen tegenpolen van elkaar maar vullen zij elkaar aan. Piaget (1896-1980) is vooral gericht op de cognitieve ontwikkeling, Freud (1856-1939) op de persoonlijke/seksuele ontwikkeling en Erikson (1902-1994) en Verhulst (2005) beschrijven meer de invloed van de omgeving. Naar mijn mening verlopen deze fasen niet bij iedereen gelijk. Bepaalde leerlingen in groep zeven zijn al bezig met de andere sekse terwijl anderzijds er leerlingen zijn die eind groep acht hier nog geen belangstelling voor hebben.

Tijdens mijn onderzoek zal rekening gehouden worden met het cognitief denkvermogen van de leerlingen maar daarnaast ook met de rol die de leeftijdsgenoten innemen. Verder is het van belang om te beseffen in welke ontwikkelingsfasen zij zich bevinden.

2.2 Groepsprocessen/ groepsdynamica

Groepsdynamica is 'een tak van de sociale wetenschappen die zich richt op het vermeerderen van onze kennis over de aard van het leven in groepen' (Johnson & Johnson, 2008, p.2). Het begrip is rond 1920 bedacht door Kurt Lewin, die daarmee aangaf dat processen binnen groepen complex en dynamisch zijn en dat de groep een sterke invloed heeft op haar leden (Hoijsink, 2001). The interactions and relationships between teachers and students, and among students, as they work side by side, constitute the group processes of the classroom (Schmuck en Schmuck, 2000 P.15)

2.2.1 Wat is een groep?

Luitjes en Zeeuw- Jans (2011, p.17) beschrijven een groep als volgt: 'Een verzameling van twee of meer mensen die in zekere mate afhankelijk van elkaar zijn om hun doel te bereiken, die gemeenschappelijke uitgangspunten hebben en die elkaar wederzijds beïnvloeden'. Een groep kan volgens Johnson en Johnson (2008, p.5) omschreven worden als 'een sociale eenheid die uit twee of meer personen bestaat die zichzelf als lid van een groep beschouwen'. Volgens Wijsman (2009) heeft een groep de volgende kenmerken: directe interactie, gezamenlijke waarden, doelen en normen, groepsstructuur (er is sprake van een netwerk van onderlinge relaties waarbij de groepsleden rollen vervullen en er leiders en volgers zijn).

2.2.2 Positieve- en negatieve groepen en probleemgedrag

Je kunt groepen, volgens Van Engelen (2012), indelen in positieve en negatieve groepen.

De positieve groep

Kenmerken van een positieve groep zijn volgens van Engelen (2012): de leden zijn eensgezind en gemotiveerd om groepsdoelen te halen, groepsleden voelen zich medeverantwoordelijk voor de eigen groep, de leden tonen respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid, groepsleden zijn bereid tot samenwerking.

Respect in een positieve groep

De leden tonen respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid. Als leerlingen elkaar goed kennen weten zij hoe een ander is. Zij weten waarom een leerling soms op een bepaalde manier reageert en erkennen en respecteren dit. Meninge worden in een positieve groep gehoord en (binnen bepaalde grenzen) gerespecteerd (Engelen, 2012).

De negatieve groep

Kenmerken van een negatieve groep zijn volgens van Engelen (2012): er is continu strijd om het doel, de harmonie ontbreekt, de leden voelen zich niet medeverantwoordelijk voor de groep, de leden tonen geen respect voor de mening en het karakter van andere groepsleden, bepaalde rollen ontbreken. In een negatieve groep is het, zowel voor de leerling als de leerkracht, niet prettig om te werken. Leaders have a strong influence over Group effectiveness, for better and for worse (Thomas, Martin, Riggio, 2013).

In negatieve groepen komt probleemgedrag voor. In mijn praktijk heb ik ervaren dat als een groep past in een negatieve groep, leerlingen zich niet prettig voelen. Leerlingen zijn onzeker over eigen kunnen en durven niet snel hun vinger op te steken. Dit omdat ze mijns inziens bang zijn voor reacties van andere leerlingen. Ze steken veel energie in hun omgeving/ hun klasgenoten, wat zij van hen vinden en kunnen daardoor minder energie steken in het volgen van de lessen.

Respect in een negatieve groep

De leden tonen geen respect voor de mening en het karakter van andere groepsleden. Er is continu strijd, er is weinig tot geen ruimte voor medeleven. In een negatieve groep komen leerlingen niet verder dan niveau twee van Maslow (zie h. 1). Er is geen sociale acceptatie (Engelen, 2012). In een negatieve groep geldt de mening van de leerling die het hardste roept, iedereen probeert zijn gelijk te krijgen, en er zijn vaak problemen of conflicten (Gielis et al. ,2003). Naar mijn idee is het van belang dat leerlingen inzien hoe zij op elkaar reageren en waardoor problemen en conflicten ontstaan.

Probleemgedrag

Volgens De Jong (2010) is een viertal criteria te onderscheiden bij het beschrijven van probleemgedrag: de frequentie, de duur, de omvang en de gevolgen.

Hij geeft daarbij aan dat het van groot belang is dat leerkrachten beseffen dat gedragsproblemen niet alleen te wijten zijn aan de leerling. Gedrag vindt plaats in een context. In zijn eentje kan een leerling geen gedragsproblemen laten zien. Dit zal bijna altijd gebeuren in het bijzijn van en in interactie met anderen en de omgeving en onder invloed van gebeurtenissen. De reacties van de omgeving en de plaats van handelen bepalen mede de aard en de ernst van de gedragsproblemen. Het komt erop neer dat het de leerling ontbreekt aan gereedschap en vaardigheden. Dit kan gaan om oplossingsvaardigheden, sociale vaardigheden, communicatieve en/of cognitieve vaardigheden.

Samenvattend is een groep: twee of meer mensen, samen een doel bereiken, duidelijke waarden en normen, groepsstructuur. Dit onderzoek zal veelal gericht zijn op respect. Is er op dit moment respect voor elkaars mening en karakter?

Groepen kunnen ingedeeld worden in positieve en negatieve groepen. Mijns inziens valt niet elke groep helemaal onder een negatieve of positieve groep. Wel zullen zij kenmerken laten zien van een bepaald soort groep. In de praktijk merk je aan de omgang tussen de leerlingen met wat voor soort groep je te maken hebt. Vorig schooljaar had ik een negatieve groep waar erg op elkaar gelet werd. Leerlingen konden hierdoor niet zichzelf zijn, dit uitte zich soms in vervelende conflicten en probleemgedrag. Zoals hierboven beschreven komt probleemgedrag voort uit interactie met de omgeving. Een leerling in een negatieve groep zal mijns inziens sneller probleemgedrag laten zien. Dit doordat het zich in geen prettige leef- en leeromgeving bevindt.

2.2.3 Ontwikkeling van een groep

De theorieën over groepsontwikkeling zijn in te delen in 'zich herhalende fasetheorieën' en 'opeenvolgende fasetheorieën'. Bion (1961) en Schutz (1958) hebben een 'zich herhalende fasetheorie' ontwikkeld. Zij noemen verschillende fasen die zich in een groep steeds weer herhalen. Deze theorieën worden hier niet uitgewerkt, omdat dit onderzoek zich zal richten op de 'opeenvolgende fasetheorieën'.

Er zijn verschillende opeenvolgende fasetheorieën. Dit onderzoek zal vooral gebaseerd zijn op de theorie van 'Tuckman (1965) uit Ontwikkeling in de groep'. Hij stelt dat groepen zich in elke fase met specifieke vraagstukken bezighouden en dat dit het gedrag van een groep beïnvloedt. Hij noemt hierbij de fasen: - forming, - storming, - norming, - performing en adjourning.

Brehm et al., (2000) en Gielis et al. (2003) gebruiken de basis van Tuckman (1965). Zij komen met een nieuwe fasering:

- *vorming* (kennismaking),
- *bestorming* (eigen plek zoeken, centrale vraag is (wie het sterkste is, en dus) wie de macht heeft. De rollen worden ingevuld, maar het is ook mogelijk dat de groep verdeeld raakt en dat er subgroepen ontstaan),
- *normering* (normen binnen de groep. Positieve leiders zullen andere normen instellen dan negatieve leiders. De groepsnormen hebben betrekking op hoe men met elkaar omgaat en met anderen buiten de groep, maar ook op uiterlijke zaken. Hoe meer de groepsleden elkaar hierin vinden, hoe sterker de groepsband is. Als een groepslid zich hier moeilijk aan kan aanpassen kan hij (stil) verzet vertonen of de groep verlaten),
- *prestatiefase* (de groep heeft zich gevormd tot een positieve of negatieve groep),
- *opheffing* (afronding van de groepsfase, een praktijkvoorbeeld hiervan is het samen werken aan het afscheidfeest van groep 8).

Als deze fasen begeleid worden zal de fase normering voor de fase bestorming plaatsvinden. Dit zodat de begeleider als rolmodel kan fungeren en invloed kan uitoefenen op het proces. Dit levert het meeste rendement op als dit proces ingezet wordt na de zomervakantie. De groep vormt zich opnieuw en er is voor de leerkracht ruimte om dit proces te sturen.

In groep 7 van de onderzoeksschool heeft een groepsverandering plaats gevonden doordat een nieuwe leerling in de groep gekomen is. Volgens Van Engelen (2012) kan dit een nieuw groepsproces op gang brengen. Deze leerling is vorig schooljaar toegevoegd aan deze groep maar er is sindsdien veel onrust. Vanuit de theorie wordt beschreven dat het lastig is om dit groepsproces later in het schooljaar te veranderen. Mijns inziens is dit lastig maar niet onmogelijk. Volgens Gielis et al. (2003) zijn bestaande groepsregels en – normen alleen blijvend te veranderen via het aanpakken van het leefklimaat of door het creëren van een nieuw of ander groepsdoel. Zowel volgens Van Engelen(2012) als Gielis et al. (2003) is het dus mogelijk om het groepsproces te veranderen. Mijn inziens is het van belang om samen met de leerlingen te bepalen waar aan gewerkt moet worden en wat hun rol hierin is.

In het volgende hoofdstuk wordt de methodologie beschreven. U kunt hier lezen over mijn onderzoekstrategie, onderzoeksmethode, de respondenten en de instrumenten die ik zal inzetten om mijn deelvragen te beantwoorden.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk kunt u onder andere lezen over mijn onderzoekstrategie, onderzoeksmethode, de respondenten en de instrumenten die inzet worden om mijn deelvragen en mijn uiteindelijke onderzoeksvraag te beantwoorden.

3.1 Context

Mijn onderzoek vindt plaats op een school in Enschede. Het onderzoek zal uitgevoerd worden in groep zeven. In deze groep werken twee leerkrachten. Ik doe dit onderzoek als aankomend gedragspecialist en ben niet één van deze twee leerkrachten. Vorig schooljaar is er in deze groep een nieuwe leerling bijgekomen, waardoor de groepssamenstelling veranderd is. Deze verandering heeft gezorgd voor onrust.

3.2 Onderzoeksstrategie

Mijn onderzoek is een ontwerponderzoek. Volgens Van der Donk en Van Lanen (2012) is ontwerponderzoek gericht op de kwalitatieve verbetering van de omgeving. De Lange, Schuman en Montesano Montessori (2011) beschrijven als doelstelling van het onderzoek om een nieuw of verbeterd ontwerp te maken, dat wordt uitgetest en getest.

Tijdens dit onderzoek zal een ontwerp gemaakt worden van een aantal lessen gericht op groepsprocessen. Deze lessen zullen door mij worden ontworpen, uitgevoerd en geëvalueerd. Aan de hand van de evaluatie/reflectie zullen deze lessen bijgesteld worden. Deze lessen kunnen daarna ingezet worden in andere groepen van de bovenbouw.

Mijn voorkeur gaat uit naar ontwerpgericht onderzoek omdat ik graag iets tastbaars wil maken wat betreft groepsprocessen in de bovenbouw. Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven zijn groepsprocessen complex. Als leerkracht voel je dat er problemen zijn maar je weet niet precies wat je hieraan kunt doen. Door een lessenreeks te ontwerpen waarmee aan bepaalde basisprincipes gewerkt zal worden zullen andere leerkrachten deze lessen ook kunnen inzetten in hun groep. Het doel van dit onderzoek is om te komen tot een lessenreeks gericht op groepsdynamica, zodat er een positievere sfeer ontstaat in een bovenbouwgroep.

De Lange et al. (2011) benoemen verschillende ontwerpfasen:

- 1. Prototype:** deze wordt voorgelegd aan de IB-er, de groepsleerkrachten en mijn critical friends. Er wordt een prototype gemaakt van lessen aan de hand van de theorie over groepsprocessen. Ook de informatie van de vragenlijsten worden toegevoegd.
- 2. Tweede prototype:** deze wordt gemaakt aan de hand van de evaluatie/ de feedback op mijn eerste prototype. Dit prototype wordt 'uitgetest' op de leerlingen.
- 3. Eindversie:** aan de hand van de evaluatie van de leerlingen, de groepsleerkrachten en mijn eigen ervaringen wordt het tweede prototype bijgesteld, er komt een derde versie, de eindversie.

3.2.1 Paradigma

Dit onderzoek valt onder het paradigma kritische theorie. Het is contextgebonden en mijn doel is te komen tot vernieuwing en verbetering. De Lange et al. (2011) beschrijven de wens om iets aan de bestaande situatie te veranderen als een van de grondmotieven van de kritische theorie.

Door dit onderzoek zal er contextspecifieke kennis worden opgedaan. Het onderzoek is gericht op het proces en tevens op mijn eigen professionele ontwikkeling. Mijn doel hierbij is om de context beter te begrijpen waardoor deze verbeterd kan worden door empowerment van betrokkenen. De uitkomst van mijn onderzoek zal dan ook tot stand komen door te reflecteren op de situatie, in eerste instantie de data en later op de lessenreeks. Deze informatie zorgt voor nieuwe inzichten waardoor er een meer gewenste situatie zal ontstaan. Daarnaast zal er een nieuwe lessenreeks ontworpen worden.

3.3 Onderzoeksmethode

Tijdens mijn onderzoek zal gebruik gemaakt worden van verschillende instrumenten. Hieronder worden de verschillende instrumenten beschreven. Verderop leest u met welke instrumenten antwoord zal worden gegeven op de deelvragen. Door verschillende onderzoeksmethoden te hanteren maak je je onderzoek krachtiger (Van der Donk & Van Lanen, 2009).

Vragenlijsten

Zowel de leerlingen als de groepsleerkrachten zullen vragenlijsten invullen. Dit zodat mijns inziens er een breder beeld ontstaat van de probleemstelling. Ook zal er in relatief korte tijd veel informatie verkregen worden. Er zal gebruik worden gemaakt van zowel open als gesloten vragen. De analyse zal hierdoor complexer zijn maar biedt hiermee ruimte voor een eigen inbreng van de respondenten.

Literatuuronderzoek

Ter verdieping is er onderzoek gedaan naar verschillende literatuur. Er zijn verschillende bronnen geraadpleegd om zoveel mogelijk over mijn onderwerpen te weten te komen. Naar mijn idee zal op deze manier de geleerde theorie goed toe te passen zijn in de praktijk.

Documentenonderzoek

- Lezen verslag over gevolgde cursus gedrag (deze is gevolgd door alle groepsleerkrachten)
- Bekijken van de methode gerelateerd aan gedrag en sociale vaardigheden die op dit moment op de onderzoeksschool aanwezig is.

3.4. Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag

Hoe kan een lessenreeks gericht op het tonen van respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid bijdragen aan een positievere groep 7 op school X?

Deelvraag 1:

Hoe ervaren de leerlingen van groep zeven van school X het groepsgevoel binnen hun klas en wat zouden zij graag anders willen?

De respondenten voor deze deelvraag zijn de leerlingen van groep 7.

De instrumenten die ingezet worden om deze vraag te beantwoorden zijn:

- ❖ Klimaschaal + sociogram. Hierdoor zal veel informatie over de groep op dit moment verworven worden. Het nadeel is dat je niet echt de diepte in kunt gaan met deze vragenlijsten.
- ❖ Eigen ontworpen vragenlijst. Deze vragenlijst bestaat uit zowel open als gesloten vragen, op deze manier zal deze vragenlijst veel nieuwe informatie opleveren. Ook zal er meer de diepte ingegaan kunnen worden door de gestelde open vragen. De data zal geanalyseerd worden door de vragenlijsten van de verschillende leerlingen met elkaar te vergelijken. Op deze manier worden de behoeften in kaart gebracht.

Deelvraag 2:

Welke aspecten van de huidige manier van werken (de gouden weken) sluiten aan bij de behoeften van de leerlingen en de leerkrachten?

De respondenten voor deze deelvraag zijn de groepsleerkrachten van de onderzoeksschool en de leerlingen van groep 7.

De instrumenten die ingezet worden om deze vraag te beantwoorden zijn:

- ❖ Zelf ontworpen vragenlijst. De vragenlijsten zullen met elkaar vergeleken worden om de data te analyseren. Deze vragenlijst zal bestaan uit zowel open als gesloten vragen. Op deze manier zal er meer de diepte ingegaan kunnen worden en hebben de groepsleerkrachten en de leerlingen de mogelijkheid om voor hen belangrijke aspecten te benoemen.

Deelvraag 3:

Wat vindt het team positieve en negatieve groepen en waar baseren zij dit op?

- Is er op dit moment respect voor elkaars karakter en mening in je lesgroep?

De respondenten voor deze deelvraag zijn de leerlingen van groep 7 en de groepsleerkrachten van de onderzoeksschool.

De instrumenten die ingezet worden om deze vraag te beantwoorden zijn:

- ❖ Zelf ontworpen vragenlijst. In een vragenlijst zullen de groepsleerkrachten bevraagd worden over de aspecten die zij van belang vinden. Dit zodat mijn lessenreeks ook hierbij aansluit. Deze data zal geanalyseerd worden door de lijsten met elkaar te vergelijken.

3.5 Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie

Betrouwbaarheid is tijdens het doen van onderzoek van groot belang. Door meerdere bronnen te raadplegen wordt er een breder beeld verkregen. Tevens zullen de stappen met de IB-er besproken worden, dit om interpretaties zoveel mogelijk te voorkomen. Bij het afnemen van de vragenlijsten is duidelijk verwoord wat de doelstelling hiervan is en wat er met de gegevens gaat gebeuren.

De validiteit van een onderzoeksinstrument verwijst naar de mate waarin het instrument werkelijk meet wat de onderzoeker zegt of denkt te meten (De Lange et al. 2011).

Door het startpunt en eindpunt met elkaar te vergelijken wordt aantoonbaar gemaakt wat mijn lessenreeks heeft opgebracht. Natuurlijk is dit niet precies meetbaar, ook andere omstandigheden kunnen van invloed zijn. Mijns inziens zal hiermee wel grotendeels in kaart gebracht kunnen worden of er veranderingen zijn en waardoor deze tot stand zijn gekomen.

3.6 Ethiek

Andriessen et al. (2010) spreekt over de gedragscode van praktijkgericht onderzoek. Hierbij benoemt hij vijf aspecten:

1. Onderzoekers dienen het professionele en maatschappelijke belang,
2. Onderzoekers zijn respectvol,
3. Onderzoekers zijn zorgvuldig,
4. Onderzoekers zijn integer,
5. Onderzoekers verantwoorden hun keuzes en gedrag.

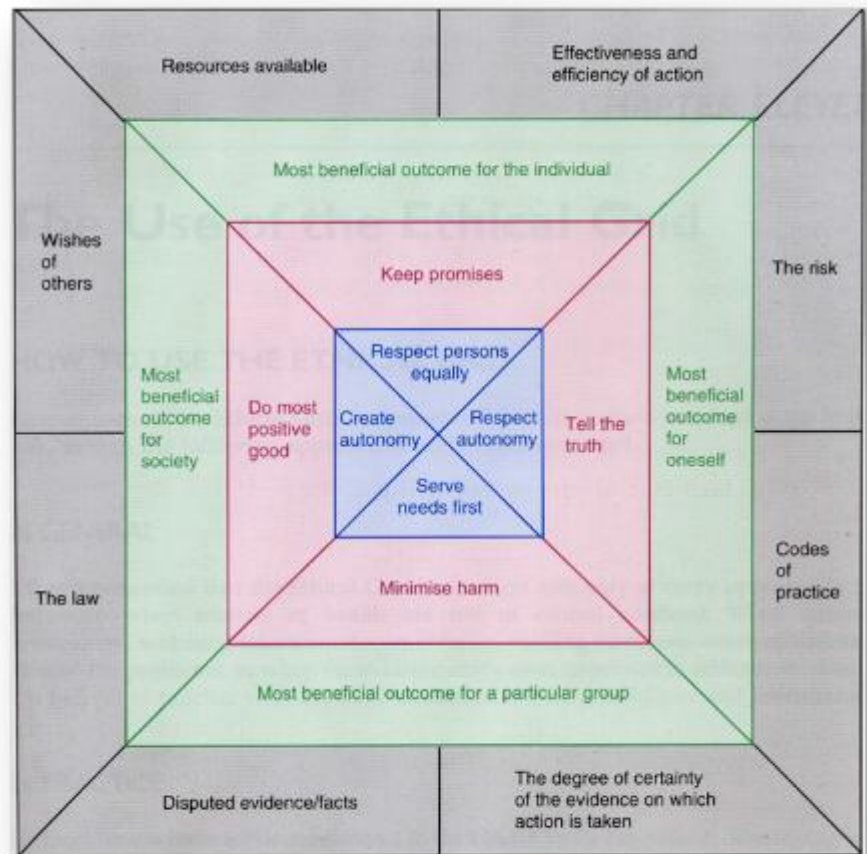
Mijns inziens zijn deze aspecten allen zeer waardevol voor het goed uitvoeren van mijn onderzoek.

Volgens De Lange et al. (2011) is veiligheid een belangrijk aspect. Zowel de leerlingen van de groep waarin mijn onderzoek plaatsvindt, als de groepsleerkrachten die erbij betrokken zijn moeten eerlijk kunnen zeggen wat zij vinden. Hun mening zal gewaardeerd worden. De vragenlijsten zijn niet anoniem maar zullen alleen gebruikt worden voor mijn onderzoek en niet voor andere personen/doeleinden.

Volgens 'Pring (2000) uit Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals' zijn er twee aspecten belangrijk in de ethiek: je wijze van handelen en je integriteit.

Verder speelt reflectie een belangrijke rol in mijn onderzoek. Er wordt gereflecteerd op de lessen als reeks, maar ook eindigt elke les met een gezamenlijke reflectie. Op deze manier zal gecontroleerd worden of mijn eigen reflectie kloppend is. De lessenreeks eindigt met een uitgebreide eindevaluatie met de hele groep leerlingen.

Andriessen et al (2010) spreekt over gedragscodes, Seedhouse (1998) heeft een piramide ontwikkeld die hier mijns inziens goed bij past. Op deze manier doorloop je laag voor laag de verschillende gedragscodes. Door deze structuur te doorlopen zorg je ervoor dat je ethisch handelt en de beslissingen transparant zijn (Seedhouse, 1998).

Figuur 1. Seedhouse's Ethical Grid (Seedhouse, 1998)

Om de deelvragen en de onderzoeksvraag te beantwoorden zullen er een aantal acties ondernomen moeten worden. In het volgende hoofdstuk leest u wat deze acties mij gebracht hebben en hoe hiermee antwoord geven is op mijn deelvragen en mijn uiteindelijke hoofdvraag.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de verschillende deelvragen gepresenteerd. Voor de beantwoording van deze deelvragen zijn verschillende vragenlijsten afgenomen. Met deze deelvragen zal de onderzoeksvraag beantwoord worden.

De kwantitatieve data zal hieronder weergegeven worden in diagrammen. Diagrammen zijn praktisch en verhelderend, een goede tabel of grafiek kan soms meer zeggen dan duizend woorden (De Lange et al. 2011). De kwalitatieve data vindt u in de bijlagen 3,5,7 en 18.

4.1 Deelvraag 1:

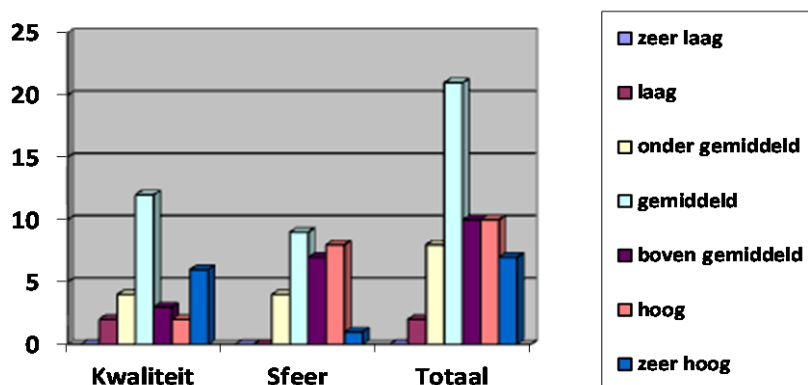
Hoe ervaren de leerlingen van groep zeven van school X het groepsgevoel binnen hun klas en wat zouden zij graag anders willen?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden hebben de 29 respondenten (leerlingen van groep 7) de klimaatschaal, het sociogram en een vragenlijst ingevuld.

Klimaatschaal

De klimaatschaal (bijlage 1) is een instrument om het pedagogisch klimaat in een klas in kaart te brengen (Donkers, 2009). Hieronder ziet u de resultaten gericht op het klimaat in de klas, ondergebracht in 'kwaliteit' en 'sfeer'. De leerlingen konden hierop scoren van 1 t/m 7. 1= zeer laag, 2= laag, 3= onder gemiddeld, 4= gemiddeld, 5= boven gemiddeld, 6= hoog, 7= zeer hoog.

Aantal leerlingen, maart 2013

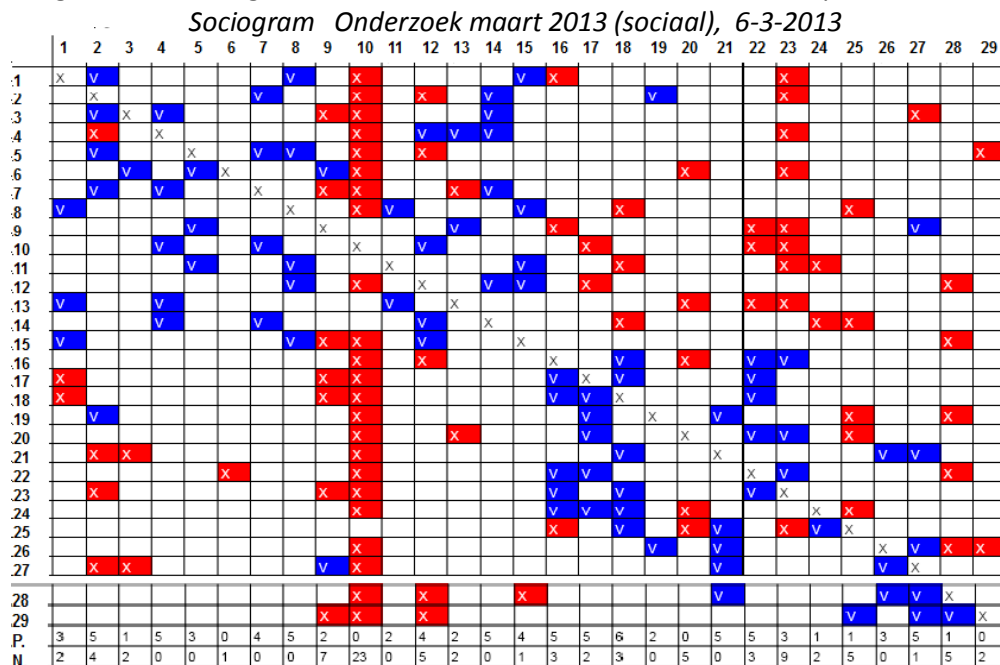

De grootste groep respondenten ervaart de kwaliteit (23 leerlingen) en de sfeer (25 leerlingen) in de groep gemiddeld, boven gemiddeld, hoog of zeer hoog. Zes respondenten scoren de kwaliteit onder gemiddeld of laag en vier respondenten scoren de sfeer onder gemiddeld. Eén respondent scoort zowel op kwaliteit als sfeer een drie, onder gemiddeld. De andere respondenten die onder het gemiddelde scoren op één onderdeel, scoren het andere onderdeel wel gemiddeld of zelfs bovengemiddeld.

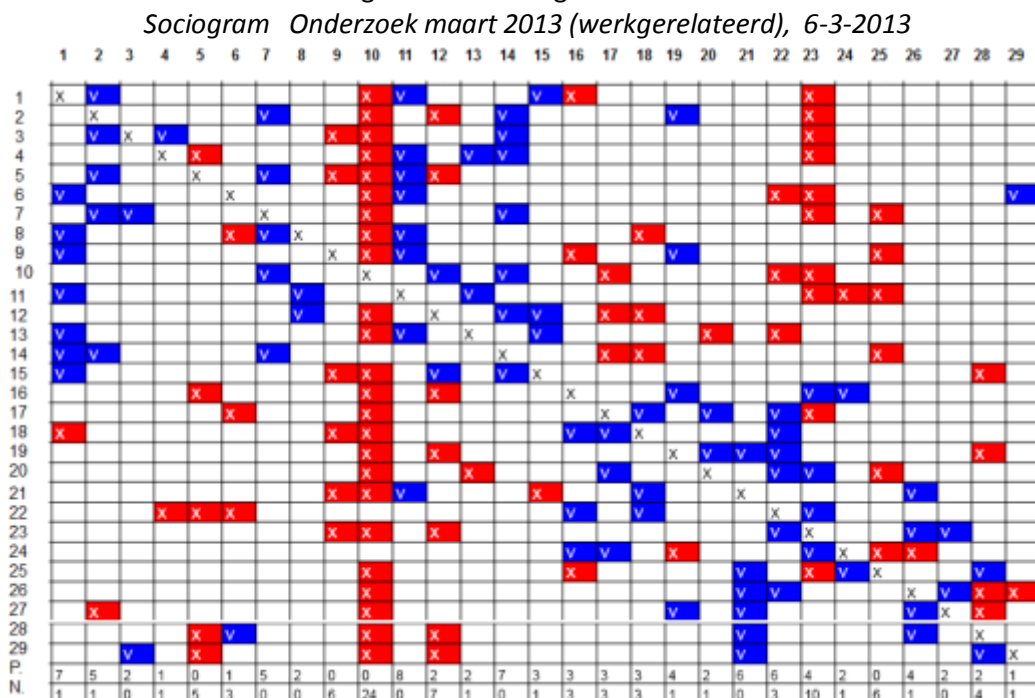
Sociogram

Een sociogram geeft sociale verbindingen en relaties in een groep weer. De in bijlage 2 afgebeelde rapportage geeft de totale groepscohesie en onderlinge aantrekkingen en afstotingen tussen groepsleden weer (Sometics, z.d.).

Hieronder de uitwerking van de gegeven antwoorden van de respondenten. Elke respondent geeft antwoord op de vragen: 'Met wie speel je graag?' en 'Met wie speel je niet graag'? Drie namen van medeleerlingen worden aangevinkt. De nummers 1 t/m 29 staan voor de respondenten.

Elke respondent geeft antwoord op de vragen: 'Met wie werk je graag?' en 'Met wie werk je niet graag'? Drie namen van medeleerlingen worden aangevinkt.

Legenda	
V	Positief
X	Negatief

Uit het sociogram kan opgemaakt worden dat de respondenten inzicht hebben in hun vriendschappen en werkrelaties. Opvallend is de rol van respondent 10, hij wordt door alle drie de respondenten die hij als positief kiest zelf als negatief benoemd. Hieruit kan opgemaakt worden dat hij geen vrienden heeft. Zowel respondent 10 als respondent 23 hebben veel rode vakjes en zijn verstoten uit de groep. Verder zijn er op sociaal gebied verschillende populaire respondenten in deze groep. Er zijn tien respondenten die als populair beschouwd kunnen worden (veel blauwe vakjes). Deze populaire groep kan geminimaliseerd worden door te kijken welke respondenten zowel sociaal als werkgerelateerd als positief beschouwd worden. Er blijven dan vier respondenten over.

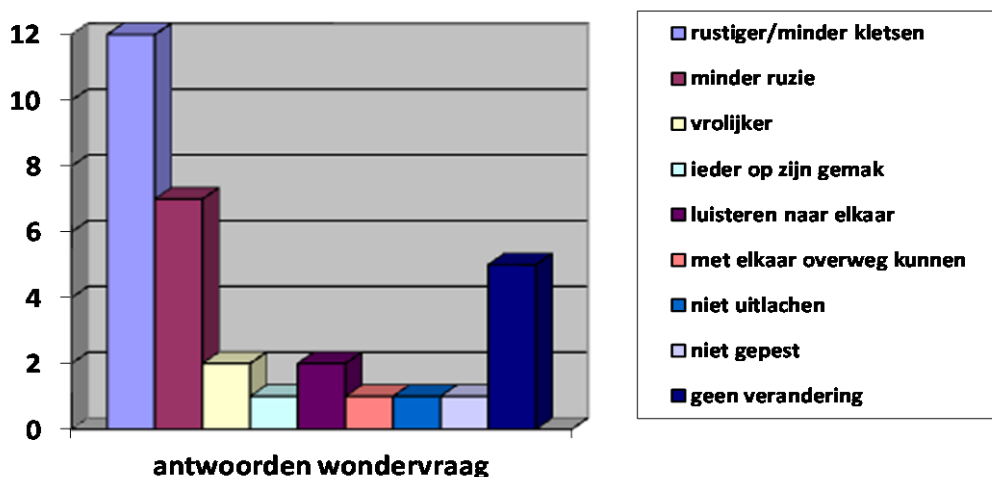
In bijlage 3 wordt een koppeling gemaakt tussen de uitkomsten van het sociogram en de klimaatschaal.

Vragenlijst groep 7 (bijlage 4)

Wondervraag

Stel je voor dat je vanavond naar bed gaat, je slaapt lekker en de volgende ochtend word je wakker. Er is vannacht een wonder gebeurd. Wat is er in jouw groep veranderd als het gaat om de manier waarop jullie met elkaar omgaan?

Aantal leerlingen, maart 2013

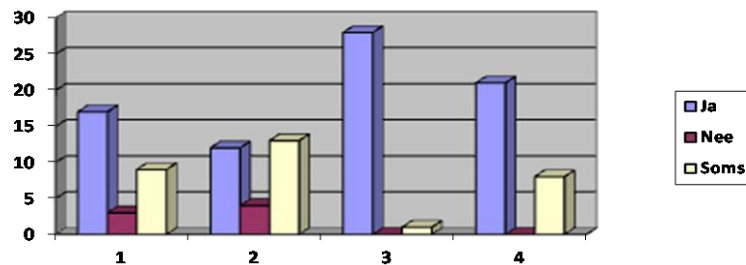

Hoge scores geven 'rustiger/minder kletsen' en 'minder ruzie' weer. Er zijn vijf respondenten die geen verandering waarnemen na het wonder.

Algemeen

1. Ik ken van alle kinderen in deze klas de voor- en achternaam
2. Ik weet van alle kinderen in deze klas of ze broertjes of zusjes hebben
3. Ik heb vrienden in deze klas
4. Andere kinderen vinden mij aardig

Aantal leerlingen, maart 2013

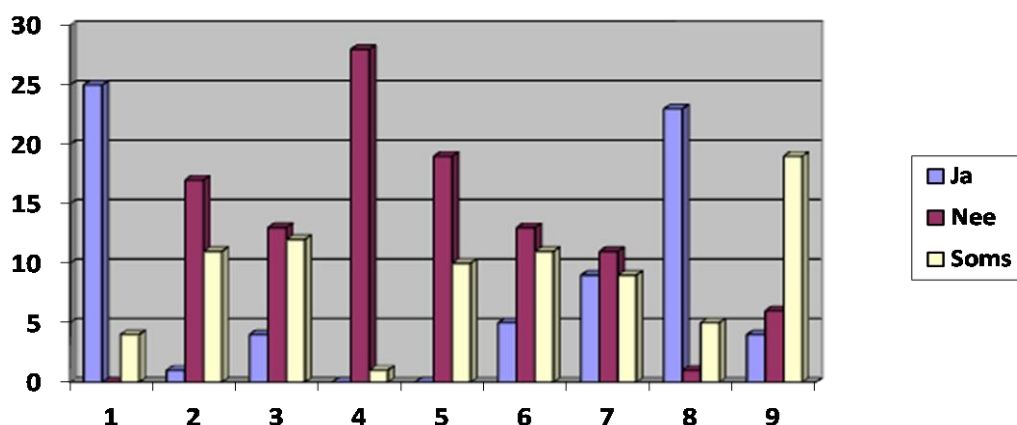

Er zijn respondenten die de voor- en achternaam van klasgenoten niet kennen en/of die niet weten of klasgenoten broertjes of zusjes hebben. Op vraag 3 en 4 worden positieve antwoorden gegeven.

Mening geven

1. In onze klas mag je je mening geven
2. In onze klas word je uitgelachen als je je mening geeft
3. Ik vind het eng om te zeggen wat ik denk
4. Ik lach kinderen uit als zij iets zeggen waar ik anders over denk
5. Ik lach snel om reacties van andere kinderen
6. Ik ben onzeker
7. Soms zeg ik maar niets omdat ik geen zin heb in reacties van anderen
8. Ik wil gerespecteerd worden om mijn mening
9. Denk jij dat alle kinderen in deze klas durven te zeggen wat ze denken?

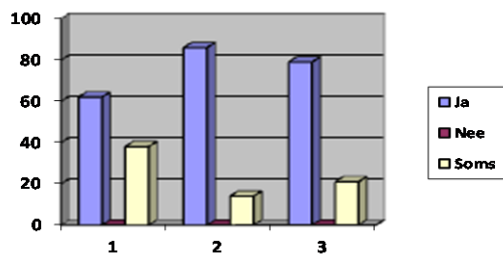
Aantal leerlingen, maart 2013

Hieruit kan geconcludeerd worden dat je in deze klas je mening mag geven. Respondenten geven aan niet te lachen als een medeleerling iets zegt waar zij anders over denken. Toch wordt er wel gelachen om reacties van andere leerlingen (vraag 5). Respondenten geven bij vraag 6 aan (soms) onzeker te zijn. Samen zijn dit 16 respondenten. Ook bij vraag 9 komt naar voren dat niet iedereen durft te zeggen wat hij denkt.

Vaardigheden

In %, antwoorden leerlingen maart 2013

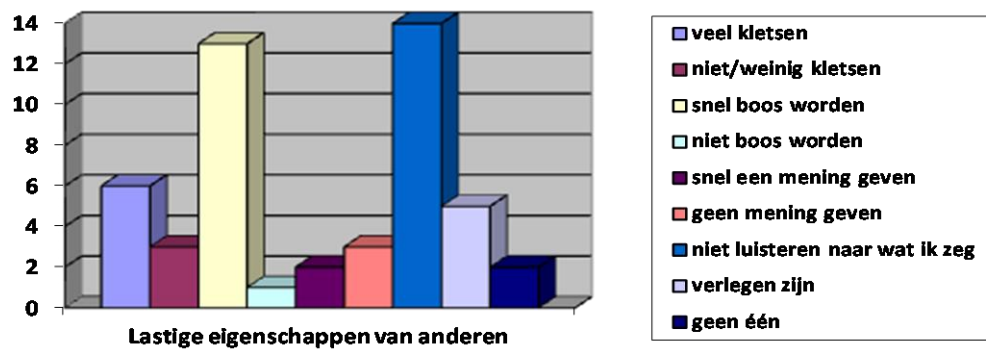

1. Ik kan mij goed aanpassen aan een ander
2. Ik ga ook om met kinderen die andere hobby's/interesse hebben dan ik
3. Met kinderen die anders denken/doen dan mij ga ik niet om

Bij deze vragen is geen enkele keer geantwoord met 'nee'.

Lastige eigenschappen van anderen

Aantal leerlingen, maart 2013

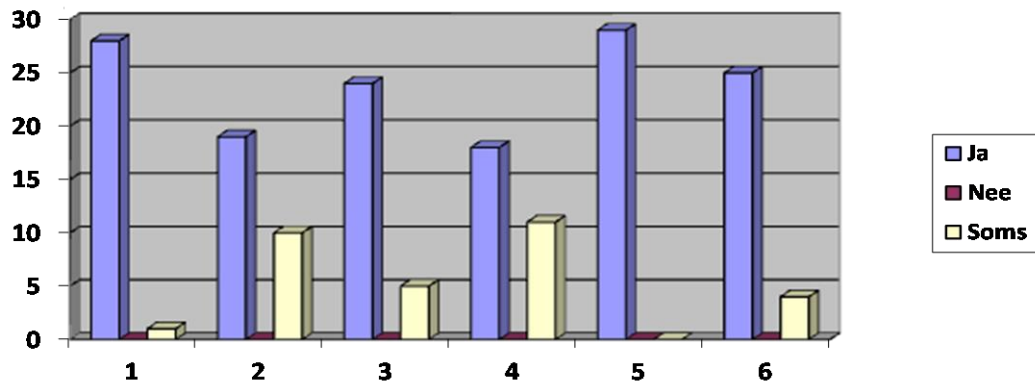

Zowel 'niet luisteren naar wat ik zeg' als 'snel boos worden' zijn eigenschappen waar meerdere leerlingen in deze klas moeilijk mee kunnen omgaan.

Persoonlijkheid

1. Aardig zijn vind ik belangrijk
2. Ben ik ook veelal aardig?
3. Eerlijk zijn vind ik belangrijk
4. Ben ik ook veelal eerlijk?
5. Elkaar respecteren vind ik belangrijk
6. Respecteer ik de leerlingen in mijn klas?

Aantal leerlingen, maart 2013

Bij deze vragen wordt geen enkele keer met 'nee' geantwoord.

Conclusies op dataniveau

Uitkomsten klimaatschaal en sociogram:

- Sfeer en kwaliteit ervaren veel respondenten als gemiddeld, boven gemiddeld, hoog of zeer hoog, een aantal ervaren dit als onder gemiddeld of laag.
- Er zijn twee verstoten respondenten en vier populaire respondenten. De verstoten respondenten zijn niet beide de respondenten die het klimaat als onder gemiddeld scoren.

Uitkomsten vragenlijst zijn:

- Na het wonder ervaren ze de klas rustiger/ minder geklets, verder zal er minder ruzie zijn. Er zijn vijf respondenten die geen verandering waarnemen na het wonder.
- Er is aandacht nodig voor het leren kennen van elkaar, respondenten kennen niet van alle klasgenoten voor- en achternaam en hebben weinig kennis over broertjes en zusjes.
- Je mening mag gegeven worden maar durft iedereen dit ook? Er zijn leerlingen die aangeven altijd of soms onzeker te zijn.
- Zowel 'niet luisteren naar wat ik zeg' als 'snel boos worden' zijn eigenschappen waar meerdere leerlingen in deze klas moeilijk mee kunnen omgaan.
- Leerlingen vinden aardig zijn, eerlijk zijn en elkaar respecteren belangrijk.

4.2 Deelvraag 2:

Welke aspecten van de huidige manier van werken (de gouden weken) sluiten aan bij de behoeften van de leerlingen en de leerkrachten?

De eerste weken van het schooljaar, ook wel 'de gouden weken' genoemd, zijn belangrijk voor de groepsvorming. De onderzoeksschool is sinds dit schooljaar gestart met groepsvormende activiteiten tijdens deze eerste weken.

De gouden weken (leerlingen)

De eerste weken van het schooljaar noemen we ook wel 'de gouden weken'. Deze weken waren dit jaar anders dan eerdere jaren.

1. Ik vond het interessant en leuk

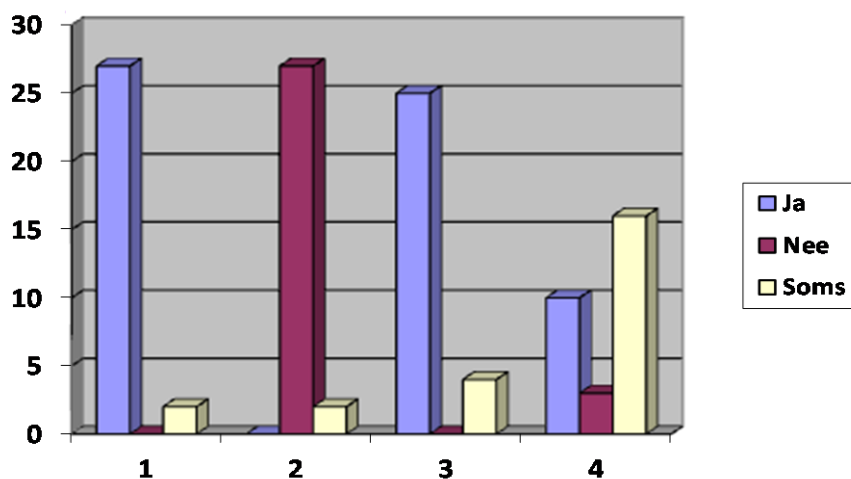
2. Ik vond het niet interessant en niet leuk

3. De eerste weken hebben we gewerkt aan het vormen van een fijne groep

4. Door de lessen van de eerste weken is onze groep fijner geworden

Zie bijlage 8 voor de uitwerking van de 'meeste genoemde antwoorden' betreft 'de gouden weken'.

Aantal leerlingen, maart 2013

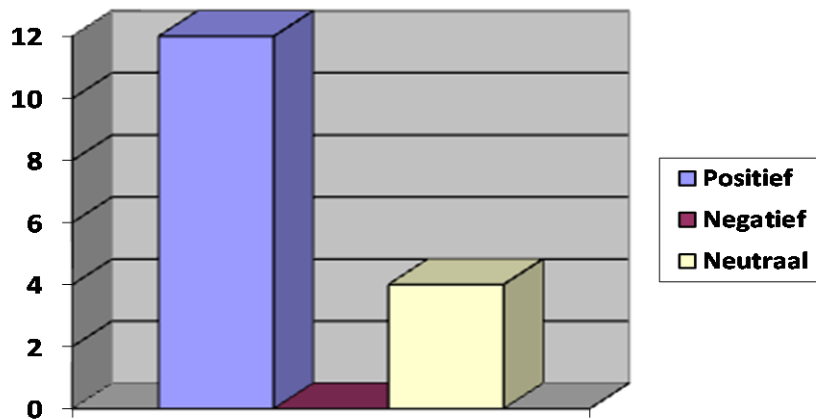
Bij vraag 4 antwoorden 10 leerlingen met 'ja'. 19 leerlingen antwoorden 'nee' of 'soms'.

De gouden weken (groepsleerkrachten)

16 van de 18 groepsleerkrachten heeft gereageerd op de vragenlijst (bijlage 6).

Het schooljaar starten met de 'de gouden weken'?

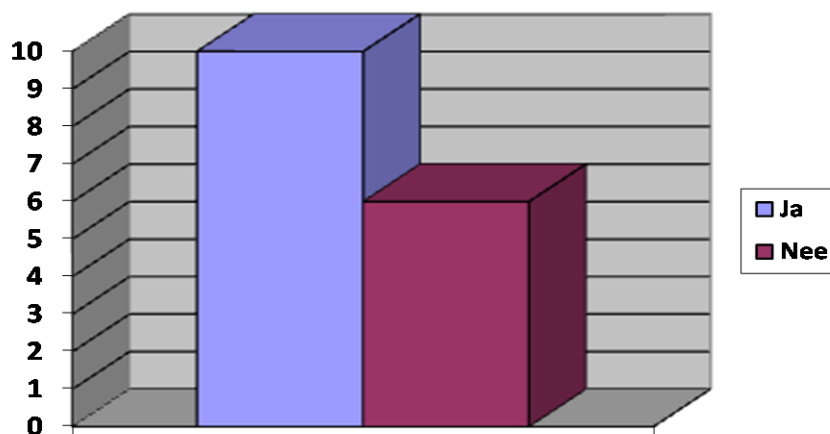
Aantal groepsleerkrachten, maart 2013

Geen enkele groepsleerkracht is negatief. Zie bijlage 8 voor 'opmerkingen groepsleerkrachten'.

De gouden weken op dezelfde manier vormgeven volgend schooljaar?

Aantal groepsleerkrachten, maart 2013

Tien keer 'ja' en zes keer 'nee'. Zie bijlage 8 voor 'opmerkingen volgend schooljaar'.

Conclusie op dataniveau

Uit bovenstaande gegevens kan worden geconcludeerd dat 'de gouden weken' als zinvol zijn ervaren zowel door het merendeel van de groepsleerkrachten als de leerlingen van groep 7. De groepsleerkrachten zijn positief over het werken aan groepsvorming. Als nadelen worden voorbereidingstijd en tijdsindeling genoemd (zie bijlage 8). Door een lessenreeks te ontwerpen gericht op groepsdynamica zal tegemoet gekomen worden aan het nadelige aspect voorbereidingstijd. Leerkrachten kunnen deze al ontworpen lessenreeks in hun klassen inzetten. Het aspect tijdsindeling zal teambreed besproken moeten worden.

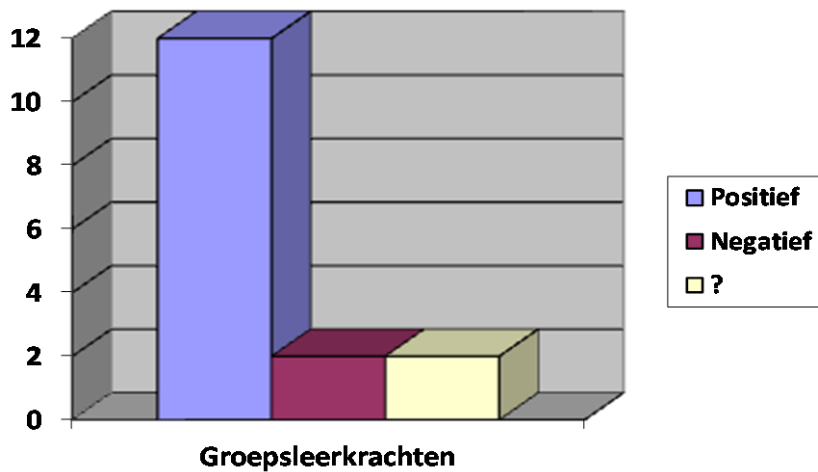
4.3 Deelvraag 3:

*Wat vindt het team positieve en negatieve groepen en waar baseren zij dit op?
- Is er op dit moment respect voor elkaars karakter en mening in je lesgroep?*

16 van de 18 groepsleerkrachten heeft gereageerd op de vragenlijst (bijlage 6).

Positieve of negatieve groep

Aantal groepsleerkrachten, maart 2013

Waar maak jij dit uit op? (- = positief/ * = negatief)

Gedrag:

- zijn zoals je bent, gemotiveerd, samen zoeken naar oplossingen, volgens de regels.
- * egoïstisch, letten op elkaar.

Sfeer:

- goed, gezellig, vrolijk, prettig, saamhorigheid.
- * negatief, aftastend.

Respect:

- jezelf mogen zijn, in je waarde laten.
- * door elkaar heen praten, roddelen, 'ik' gericht.

Samenwerking:

- algemeen goed, behulpzaam, in groepjes.
- * met veel rumoer.

Contact onderling:

- open, positief.
- * competitie, groepjesvorming, klikken.

Contact met de leerkracht:

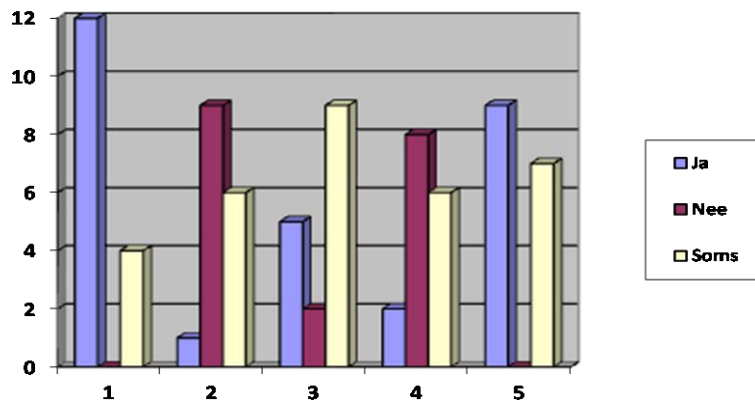
- goed (14x)
- * soms aftastend, negatief.

Verbeterpunten volgens de respondenten:

- bewustwording van eigen gedrag
- luisteren naar elkaar en de leerkracht.
- meer tijd voor groepsdynamica.
- meer samenhang als groep.
- elkaar rust en ruimte gunnen.
- meer gericht op 'samen', minder op 'ik'.
- acceptatie van alle leerlingen.

Respect voor mening/karakter

Aantal groepsleerkrachten, maart 2013

1. Kunnen leerlingen veilig hun mening geven?
2. Worden leerlingen in je klas uitgelachen om hun mening?
3. Weten je leerlingen wat respect inhoudt?
4. Weten je leerlingen wat respect voor elkaars karakter inhoudt?
5. Weten de leerlingen wat respect voor elkaars mening inhoudt?

Verbeterpunten volgens de respondenten:

- respect voor elkaar.
- leren luisteren naar elkaar.
- verplaatsen in een ander.
- meer tijd hiervoor.
- reflecteren op eigen gedrag.

Conclusie op dataniveau

Hierboven wordt beschreven of de groepsleerkrachten op de onderzoeksschool hun eigen groep als positieve of negatieve groep ervaren en waar zij dit op baseren. Er is aandacht voor respect en het geven van je mening, dit is nog niet schoolbreed. Het hebben van respect voor elkaars karakter komt weinig voor, hier wordt weinig/geen aandacht aan besteed.

Veel groepsleerkrachten zijn positief over hun groep, wel blijven er aspecten waaraan gewerkt kan worden. Opvallend is dat ook hier het luisteren naar elkaar genoemd wordt. In deelvraag 1 kwam dit ook als belangrijk aspect van de leerlingen van groep 7 naar voren. Verder vinden de groepsleerkrachten het belangrijk dat er tijd is voor groepsdynamica en hierdoor meer samenhang in een groep. Leerlingen moeten zich meer richten op 'samen' en minder op 'ik'. Het tijdsaspect was ook een belangrijk aspect vanuit deelvraag 2.

4.4 Ontwerpgericht onderzoek

Aan de hand van de bovengenoemde aspecten is er met de respondenten van groep 7 gewerkt aan: elkaar beter leren kennen, luisteren naar elkaar, hoe te reageren op elkaar, je mening/ ideeën mogen geven, respect hebben voor elkaar en samenwerken aan de hand van een lessenreeks.

Ontwerponderzoek is een vorm van interventieonderzoek en participatief praktijkonderzoek (De Lange et al. 2011).

Prototype 1 (bijlage 9 t/m 12)

Dit prototype is door mijn critical friends, de groepsleerkrachten en de IB-er nagekeken.

Aangepast zijn: een aantal lay-out aspecten, de doelen per les zijn op het reflectieformulier gezet, begeleidingstips en de bronnen zijn toegevoegd. Tevens zijn de bijlagen ontworpen.

Prototype 2, de uitvoering (4 lessen)

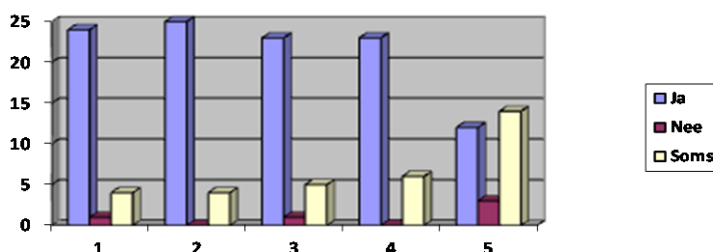
Deze lessen zijn zowel door mij als onderzoeker, de groepsleerkrachten van groep 7 en de leerlingen van groep 7 schriftelijk geëvalueerd. Op deze manier konden deze lessen bijgesteld en geoptimaliseerd worden. Aan het eind van deze lessenreeks hebben de leerlingen een vragenlijst (bijlage 17) ingevuld, dit om de eindopbrengst vast te stellen. Zie bijlagen 13 t/m 16 voor de vier lessen en de evaluatie hiervan. Zie bijlage 26 voor het werkmateriaal.

De eerste les was, wat betreft de inhoud, goed maar duurde te lang. Vandaar dat deze les in de eindversie in twee lessen is opgedeeld. De tweede les verliep erg goed, de leerlingen hebben geleerd over opstekers en afbrekers. Omdat dit nieuwe informatie was heb ik voor de eindversie een extra les ontworpen. Hierdoor krijgt dit onderwerp meer diepgang. De derde les bestond veelal uit samenwerken, dit verliep goed. Als toevoeging is het van belang dat de groepjes extra tijd krijgen om hun activiteit een keer te oefenen voordat ze dit daadwerkelijk de volgende les moeten uitvoeren. De laatste les was zeer geslaagd. De leerlingen waren enthousiast en werkten goed samen.

Data vragenlijst eind lessenreeks (bijlage 17)

Algemeen	
1. Ik ken van veel kinderen in deze klas de voor- en achternaam	
2. Ik weet van veel kinderen in deze klas of ze broertjes of zusjes hebben	
3. Ik weet van meerdere kinderen welke sport ze beoefenen	
4. Ik weet van mezelf welke kwaliteiten ik heb	
5. Ik weet van veel kinderen welke kwaliteiten zij hebben	

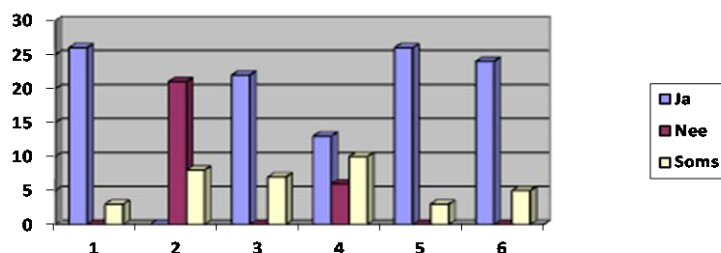
Aantal leerlingen, mei 2013

De bovenste vier vragen worden door de grootste groep leerlingen met 'ja' beantwoord. Op de laatste vraag wordt wisselend geantwoord.

Mening geven, In onze klas...
1. mag je je mening geven
2. wordt je uitgelachen als je je mening geeft
3. wordt er steeds beter naar elkaars mening geluisterd
4. wordt er minder gereageerd als iemand zijn mening geeft
5. Ik heb respect voor de mening van een ander
6. Ik heb respect voor de ideeën van een ander

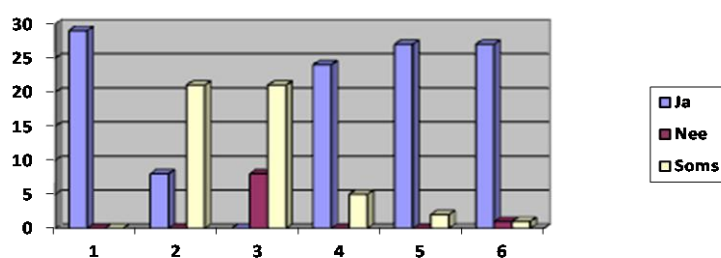
Aantal leerlingen, mei 2013

De bovengenoemde antwoorden zijn veelal positief. Het reageren als iemand zijn mening geeft kan volgens enkele leerlingen verbeterd worden.

Persoonlijkheid
1. Ik weet het verschil tussen opstekers en afbrekers
2. Ik reageer meestal met opstekers
3. Ik reageer meestal met afbrekers
4. Ik kan luisteren naar een leider
5. Ik kan samenwerken
6. Ik kan samenwerken in een groepje

Aantal leerlingen, mei 2013

Leerlingen weten wat opstekers en afbrekers zijn, maar geven aan niet altijd te reageren met opstekers. Verder zijn de antwoorden veelal positief.

Wat kan er nog verbeterd worden volgens de respondenten van groep 7?

- Zorgen dat er helemaal geen ruzie meer is.
- Minder kletsen blijven oefenen 2x.
- Blijven werken aan respect hebben voor elkaar 4x.
- Iets beter naar elkaar luisteren.
- Dat er nooit meer wordt uitgelachen als iemand iets zegt.
- Elkaar blijven helpen.
- geen 19x

Hieruit kan opgemaakt worden dat 19 leerlingen tevreden zijn.

In bijlage 18 leest u verder hun mening over het onderzoek en de lessen en wat ze verder nog kwijt wilden.

Eindversie (6 lessen)

De eindversie is van vier naar zes lessen gegaan. Zie bijlage 19 t/m 25 voor de zes ontworpen lessen.

In het volgende hoofdstuk leest u hoe een relatie wordt gelegd tussen de verzamelde data, conclusies op dataniveau en het theoretisch kader.

Hoofdstuk 5 Conclusies en discussie

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de verzamelde data en het theoretisch kader antwoord gegeven op de deelvragen en daarmee de onderzoeksvraag.

5.1 Deelvraag 1:

Hoe ervaren de leerlingen van groep zeven van school X het groepsgevoel binnen hun klas en wat zouden zij graag anders willen?

Volgens Luitjes en Zeeuw-Jans (2011) gaat de leerling in de bovenbouw zijn eigen competenties meten aan die van anderen. Vanaf elf jaar zal de leerling abstract kunnen denken, daarnaast ontwikkelen ze strategisch inzicht en sociale vaardigheden. Verhulst (2005) beschrijft dat, naarmate leerlingen ouder worden, de leeftijdsgenootjes steeds belangrijker worden. Uit ervaring kan verteld worden dat leerlingen in deze leeftijd hun sociale vaardigheden verder ontwikkelen. In de bovenbouw kun je al spreken van de eerste echte vriendschappen. Verder is de mening van een leeftijdsgenoot of vriend belangrijker dan die van de volwassene.

Ik kan mij vanuit mijn jeugd herinneren dat ik in deze leeftijd een vaste vriendinnengroep had. Zowel op school als na schooltijd gingen we veel met elkaar om. Het was belangrijker wat zij (van mijn nieuwe kleding) vonden dan de mening van mijn ouders of van de leerkracht.

Om erachter te komen hoe de leerlingen het klimaat in de klas ervaren en om inzicht te verwerven in de onderlinge relaties zijn de klimaatschaal en het sociogram afgenomen. De klimaatschaal geeft zijn resultaten weer in de groepen sfeer en kwaliteit. In één oogopslag is zichtbaar dat veel leerlingen dit als gemiddeld, boven gemiddeld, hoog of zeer hoog ervaren, een zestal leerlingen ervaren dit als onder gemiddeld of laag. Maar wat zegt dit mij? Dit instrument meet de sfeer en kwaliteit, maar blijft daarin zeer beperkt. Ik weet nu dat veel leerlingen positief zijn en zes leerlingen minder positief. De resultaten zijn zeer oppervlakkig en geven geen duidelijke werkpunten weer.

Vanuit het sociogram kan afgelezen worden dat er in deze groep twee leerlingen verstoten zijn en er vier populaire leerlingen zijn. Er zijn weinig tegenstrijdigheden in keuzes, dezelfde personen kiezen elkaar. Er is dus inzicht in vriendschappen en werkrelaties. Voor mij als leerkracht is het van belang om inzicht te verwerven betreffende deze verbindingen. Vanuit de theorie maar ook vanuit mijn eigen optiek is het van belang om leiders te hebben. Mijns inziens kunnen leiders een positief effect hebben op een groep. Een positieve leider zorgt voor rust en voor evenwicht in een groep. Tevens zorgt deze ervoor dat leerlingen zich veilig voelen en allen een rol hebben in de groep. Volgens van Engelen (2012) zijn er verschillende leidinggevende rollen in een klas, dit zijn de gezagsdrager (vormt de opinie van de groep en bewaakt het groepsdoel), de sociaal werker (bewaakt de sfeer in de groep en het welzijn van de groepsleden) en de organisator (zorgt ervoor dat hiërarchie in stand wordt gehouden). Vanuit dit sociogram kan ik opmaken wie ik als leiders zou kunnen inzetten bij opdrachten. Verder is het van belang om te weten wie er verstoten zijn, dit zodat deze leerlingen extra positieve aandacht kunnen krijgen. Waar nu specifiek aan gewerkt moet worden in mijn lessenreeks is niet duidelijk door dit instrument.

Vanuit de zelfontworpen vragenlijst komen verschillende werkaspecten naar voren:

- bij een wonder: het zal rustiger zijn en er zal minder gekletst worden,
- weinig kennis over elkaars voor- en achternaam en broertjes/zusjes,
- je mening mag gegeven worden, maar durft iedereen dit ook? Zestien leerlingen geven aan altijd of soms onzeker te zijn,
- als lastige eigenschappen van anderen benoemen zij: niet luisteren naar wat ik zeg, snel boos worden en veel kletsen,
- leerlingen vinden aardig zijn, eerlijk zijn en elkaar respecteren belangrijk.

Deze vragenlijst bevatte verschillende vragen, hierdoor kostte de analyse veel tijd. Het voordeel was dat er duidelijk zichtbaar werd waar de werkpunten van deze klas lagen.

Volgens Wijsman(2009) heeft een groep verschillende kenmerken: directe interactie, gezamenlijke waarden, doelen en normen, groepsstructuur. Mijns inziens is er wel interactie maar zal er beter naar elkaar geluisterd kunnen worden. Er zijn waarden, doelen en normen maar deze zijn niet voor iedereen gelijk. Luisteren naar elkaar, iedereen respecteren, ook de verstoten leerlingen. Verder wordt er veel gekletst en zijn er meerdere leerlingen die dit als onprettig ervaren. Er is een groepsstructuur maar hierin is geen duidelijke leider zichtbaar.

Geconcludeerd mag worden dat de leerlingen het groepsgevoel niet als optimaal ervaren. Aan de hand van een lessenreeks wordt dit geoptimaliseerd. Er zal gewerkt worden aan: het werken met leiders, elkaar beter leren kennen, je mening kunnen geven, respect hebben, luisteren naar elkaar en samenwerken.

5.2 Deelvraag 2:

Welke aspecten van de huidige manier van werken (de gouden weken) sluiten aan bij de behoeften van de leerlingen en de leerkrachten?

‘De gouden weken’ gericht op groepsdynamica zijn door twaalf leerkrachten als positief en vier leerkrachten als neutraal ervaren. Geen enkele leerkracht staat hier negatief tegenover. Geconcludeerd kan worden dat de leerkrachten willen werken aan groepsdynamica.

‘De gouden weken’ vinden plaats in de eerste schoolweken van het nieuwe schooljaar. Zoals Brehm et al.(2000) en Gielis et al.(2003) benoemen, zijn deze eerste weken van groot belang. Deze weken staan in het teken van: vorming (kennismaken), bestorming (eigen plek zoeken), normering (normen binnen de groep stellen), prestatiefase (er is een positieve of negatieve groep ontstaan) en aan het eind van groep 8 komt daar de fase opheffing bij.

Als positieve aspecten worden door de leerkrachten genoemd: bewustwording, een fijn en rustig begin, tijd om de kinderen (op een andere manier) te leren kennen, tijd voor groepsregels. Aandachtspunten zijn: het kost veel tijd, lestijd gaat verloren, te weinig aandacht voor taal en rekenen en het kost veel voorbereidingstijd. Minder tijd voor methodes en de voorbereidingstijd worden vooral door groepsleerkrachten van de onderzoeksschool als negatief genoemd. Deze voorbereidingstijd zal ingeperkt worden door voor de bovenbouwleerkrachten een lessenreeks te ontwerpen die ook zij in hun groep kunnen inzetten.

De leerlingen van groep 7 hebben ‘de gouden weken’ bijna allemaal als interessant en leuk ervaren. 26 leerlingen beantwoorden deze vraag met ‘ja’ en twee leerlingen met ‘soms’. Ze beamen dat er gewerkt is om een fijnere groep te creëren. Tien leerlingen vinden dat dit gelukt is, zestien leerlingen antwoorden hierbij ‘soms’ en twee leerlingen vinden dit niet. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de meeste leerlingen de lessen als waardevol hebben ervaren. Meer lessen gericht op groepsdynamica zal dus gewaardeerd worden.

5.3 Deelvraag 3:

*Wat vindt het team positieve en negatieve groepen en waar baseren zij dit op?
- Is er op dit moment respect voor elkaars karakter en mening in je lesgroep?*

Volgens Van Engelen (2012) zijn groepen in te delen in negatieve en positieve groepen. Twaalf van de zestien leerkrachten beoordelen zijn/haar groep positief. Zij benoemen in overeenstemming met van Engelen (2012) verschillende eigenschappen die zij hierbij vinden passen: gemotiveerd zijn, prettige sfeer, jezelf mogen zijn, positief onderling contact en goed contact met de leerkracht.

Respect hebben voor elkaars karakter en mening is volgens de leerkrachten wisselend aanwezig. Het respect hebben voor elkaars mening is in veel groepen bekend en hier wordt ook aan gewerkt. Respect hebben voor elkaars karakter minder. Er zijn negen leerkrachten die aangeven dat hun leerlingen niet weten wat dit inhoudt. Twee leerkrachten geven aan dat dit in hun groep gebeurt. Hier zal schoolbreed nog aandacht aan besteed kunnen worden. Mijns inziens is het aanleren van het hebben van respect voor elkaars mening en voor elkaars karakter van belang. Elk kind is anders en dit moet gezien worden als verrijking. In mijn eigen basisschoolperiode was de populatie zeer wisselend. Wij waren over het algemeen een hechte groep maar er werden altijd een paar leerlingen buitengesloten. Mijn inziens is het jammer dat hier nooit actief aandacht aan besteed is. Wat waren de kwaliteiten van deze leerlingen en waarom waren ook zij van meerwaarde voor onze groep. Tijdens mijn lessenreeks zal op zoek worden gegaan naar overeenkomsten tussen leerlingen en naar kwaliteiten. Elke leerling heeft kwaliteiten die genoemd mogen worden!

Vier leerkrachten beoordelen hun groep als niet-positief. Twee leerkrachten hebben geen keus gemaakt en twee leerkrachten kiezen voor negatief. Zij beschrijven kenmerken die volgens Van Engelen (2012) passen bij een negatieve groep, zoals egoïstisch zijn, negatieve/ aftastende sfeer, door elkaar heen praten, groepjesvorming, aftastend/negatief contact met de leerkracht. Gielis et al. (2003) geven aan dat in een negatieve groep de mening geldt van de leerling die het hardst roept, iedereen probeert zijn gelijk te krijgen en er zijn vaak problemen of conflicten. Dit komt duidelijk overeen met hoe de twee leerkrachten hun groep beschrijven. Er wordt in deze groepen slecht naar elkaar geluisterd, ieder wil zijn eigen verhaal/antwoord kwijt. Deze leerkrachten vinden het minder prettig om in deze groepen te werken. Respect voor elkaars mening en karakter is in deze groepen niet aanwezig.

5.4 Onderzoeksvraag:

Hoe kan een lessenreeks gericht op het tonen van respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid bijdragen aan een positievere groep 7 op school X?

Af te lezen uit de data (vragenlijst eind lessenreeks) kan geconcludeerd worden dat het inzetten van een lessenreeks gericht op het tonen van respect voor elkaars mening en karakter kan bijdragen aan een positievere groep. Kenmerken die eerder pasten bij een negatieve groep zijn nu veranderd naar kenmerken die passend zijn bij een positieve groep. Leerlingen zijn zich meer bewust van hun eigen rol in deze groep en de manier van reageren op elkaar.

Ondanks het feit dat de bovengenoemde uitkomsten positief zijn kan ik na deze lessenreeks niet meteen concluderen dat deze groep een positieve groep geworden is. Ze zijn wel positiever geworden maar er zijn meer lessen en meer tijd nodig om gericht te werken aan het worden en blijven van een positieve groep.

Het werken met 'respectleiders' heeft voor een positieve verandering gezorgd. Eerder werd er veel door elkaar gepraat en werd het volume steeds harder, iedereen probeerde zijn gelijk te krijgen en er ontstonden conflicten. Volgens Gielis et al. (2003) is dit een kenmerk van een negatieve groep. Tijdens deze lessen is de rolverdeling duidelijk geworden door een leider aan te wijzen. Deze leider heeft ervoor gezorgd dat iedereen aan bod is gekomen en er samen een beslissing is genomen. Leerlingen hoefden niet meer hard te praten om gehoord te worden, ze zijn om en om aan bod gekomen. Leerlingen waren meer eensgezind en gemotiveerd om samen het groepsdoel te behalen. Volgens van Engelen (2012) is dit een kenmerk van een positieve groep.

5.5 Aanbevelingen:

Hierbij wil ik de groepsleerkrachten van groep 7 (en toekomstige groep 8) aanbevelen om meer tijd te besteden aan groepsprocessen. Een grote groep leerlingen is positief over de groepsdynamica op dit moment, wel geven zij aan te willen blijven werken aan respect hebben voor elkaar. Tevens blijft het luisteren naar elkaar een belangrijk aspect in deze groep.

De onderzoeksschool wil ik aanbevelen meer en gerichte tijd te besteden aan groepsprocessen. Dit niet alleen in het begin van het jaar, maar door het hele jaar heen. Zowel de leerlingen als leerkrachten hebben hier behoefte aan. Door leerlingen inzicht te verschaffen in hun eigen gedrag en hun rol in de groep kun je veel bereiken. Leerlingen leren wat hun kwaliteiten zijn en welke kwaliteiten groepsgenoten hebben. Tevens leren zij hoe ze samen een positievere groep kunnen worden. In een positieve groep voelen zowel de groepsgenoten als de leerkracht zich fijn en kan er op een prettige manier geleerd worden. Wel hebben de leerlingen handreikingen en sturing van de leerkracht nodig om dit te bereiken. Mijn aanbeveling is dan ook dat mijn lessenreeks komend schooljaar tijdens 'de gouden weken' ingezet zal worden in de bovenbouw van mijn onderzoeksschool. Daarnaast zal er voor mij als gedragspecialist een taak weggelegd zijn om deze lessenreeks verder uit te bouwen. Het is van belang om op vaste momenten terug te komen op deze lessen. Een doorgaande lijn is op dit moment nog niet aanwezig. Een doorgaande lijn van lessen voor de bovenbouw zou een mooi streven zijn voor zowel de onderzoeksschool als voor mij als gedragspecialist.

Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie

In dit hoofdstuk wordt gereflecteerd op dit praktijkgericht onderzoek en tevens op mijn eigen handelen als onderzoeker.

6.1 Praktijkgericht onderzoek gericht op groepsdynamica

Voordat ik begon aan dit onderzoek had ik enige kennis over groepsdynamica. Door mijn onderzoek hier op te richten is mijn kennis hiervan vele malen vergroot. De Lang et al (2011) beschrijven dat het doen van literatuuronderzoek een zeer belangrijk deel is. Door veel te lezen heb ik nieuwe kennis opgedaan. De theorie van Maslow (1943) is voor mij hierbij van belang. Een leerling zal zich niet verder ontwikkelen als er niet voldaan wordt aan bepaalde behoeften. Dit geldt voor een individu, maar ook als het lid van een groep. Respect hebben voor elkaars mening en karakter heeft een belangrijke rol in mijn ontwerpgericht onderzoek gespeeld. In de bovenbouw van het basisonderwijs ontwikkelen leerlingen steeds meer een eigen mening. Verder is er duidelijk zichtbaar welke kenmerken bij een bepaalde leerling horen, het karakter. Bewustwording van de verschillen maar vooral de overeenkomsten zijn van belang. Mijn inziens moeten leerlingen elkaar leren accepteren en de kwaliteiten van elkaar leren zien. Door veel en op een gestructureerde wijze samen te werken leren ze elkaars sterke kanten kennen en leren ze van en met elkaar.

Er is door dit onderzoek meer inzicht verworven betreft positieve en negatieve groepen. Het is van belang te weten dat leerkrachten een grote rol spelen in het sturen van een negatieve groep naar een positieve groep. Vanuit mijn jeugd kan ik mij herinneren dat mijn meester in groep zes altijd erg duidelijk was. Hij gaf de grenzen aan waarbinnen je je kon bewegen en ik was mij ook bewust van de consequenties als ik mij buiten deze grenzen begaf. Door deze begrenzing was er een prettige sfeer. Het jaar erna kregen we een nieuwe meester. Ik kan mij nog herinneren dat hij graag aardig wilde zijn, alles moest kunnen, tot het hem niet meer aanstond en dan kreeg je straf. Hierdoor was er veel onduidelijkheid en onrust. Dit was een jaar met vele ruzies en pesterijtjes. In mijn ogen is een leerkracht 'de kracht' als het gaat om het vormen van een positieve groep. Ik als leerkracht vorm een rolmodel, ik geef mijn grenzen aan en spreek mijn verwachtingen uit. Tevens vraag ik van mijn leerlingen uit te spreken wat zij van zowel mij als de andere leerlingen verwachten. Voor de professionele leerkracht levert een positieve groep veel op. Hij heeft mogelijkheid om allerlei didactische en pedagogische doelen te halen met behulp van de groep; de kinderen zijn bereid elkaar te helpen (Van Engelen, 2010 P.31)

Tijdens dit onderzoek heb ik voor het eerst na een les de leerlingen een evaluatie laten invullen. In eerste instantie vond ik dit best spannend. Dit omdat ik zelf zeer kritisch ben. Ik was er bang voor dat de leerlingen ook té kritisch zouden zijn en dat er daardoor weinig positiefs te lezen zou zijn. Al snel merkte ik dat ik deze informatie juist kon inzetten om de les die daarop volgde beter te maken. Door terug te komen op de punten van de leerlingen liet ik merken dat zij gehoord werden en zij merkten dat ze serieus genomen werden. De Lange et al. (2011) benoemt dit als een cyclisch proces. Door evaluatie ontstaat er een verbetering in de praktijk. Het is een instrument dat ik zeker vaker ga inzetten om mijn eigen handelen te verbeteren. Benammer (2005) uit 'Een reflectie onderzoekende houding' schrijft: 'reflectie is herintegreren van ervaring en kennis. Door het reflecteren wordt de ervaring geëvalueerd, geanalyseerd en in een nieuwe betekenisvolle context geplaatst' (p. 14). Aan de hand van een lessenreeks gericht op het respecteren van elkaars mening en karakter, is groep 7 van school X. een positievere groep geworden. Door enthousiast en open aan deze lessenreeks te beginnen is er beweging gekomen in het groepsproces van deze groep. Mijn inziens is het van belang om te blijven werken aan groepsdynamica, ook al ben je al verder in het schooljaar en zijn er al veel aspecten van een negatieve groep zichtbaar, jij als leraar maakt het verschil!

6.2 Reflecteren op mijn handelen als onderzoeker

Tijdens dit onderzoek heb ik aan verschillende competenties gewerkt. De interpersoonlijke competentie is vooral terug te zien in mijn open houding. Door te zorgen voor een veilige sfeer wilde ik graag verbeterpunten van groep 7 horen. Uiteindelijk zijn we samen met de genoemde aspecten aan het werk gegaan. De pedagogische competentie was vooral zichtbaar bij het stimuleren tot communiceren. Ik vond het van belang dat leerlingen naar elkaar leerden luisteren. Dit door elkaar op een prettige manier te kunnen aanspreken. Dit is vooral aan bod gekomen tijdens de les over afbrekers en opstokers. Vakdidactisch was ik sterk, door middel van nieuwe verworven informatie heb ik een lessenreeks ontwikkeld. Dit gebaseerd op de behoeften van de leerlingen van groep 7. Het organisatorisch aspect is terug gekomen tijdens het ontwerpen van de lessen. De lessen moesten veelal op andere plaatsen dan in het eigen klaslokaal gegeven worden, dit doordat er meer ruimte nodig was. De competentie samenwerken met de omgeving is aanwezig door mijn overleg met de leerkrachten van groep 7 van de onderzoeksschool. Zij hebben mijn lessenreeks bekeken en hier feedback op gegeven. Tevens heb ik contact gezocht met de IB-er voor extra inzichten. Door in gesprek te gaan en visies te delen is ons denken/handelen veranderd. Zo leren we van elkaar. Ook is de rest van de onderzoeksschool benaderd voor het geven van extra informatie omtrent mijn onderzoek. Het was fijn om aan te kunnen sluiten op wensen van de groepsleerkrachten. Als laatste wil ik hierbij het competent in reflectie en ontwikkeling benoemen. Tijdens de start aan deze Master reflecteerde ik minimaal. Na toets 1 ben ik gestart met bewust reflecteren volgende de ALACT methode en het ABC schema. Door dit toe te passen werd ik mij meer bewust van datgene dat ik als leerkracht in gang zette. Door het volgen van deze Master en het doen van dit onderzoek is mijn onderzoekende houding vergroot. Ik zie nu de meerwaarde in van reflecteren en merk dat ik mij hierdoor zowel als mens en als leerkracht verder ontwikkel.

Als beginnende onderzoeker heb ik grote stappen gemaakt. In eerste instantie heb ik ervaring opgedaan met zoeken naar verschillende informatiebronnen. Verder is mijn schrijfstijl zakelijker en duidelijker geworden. In eerdere toetsen werd er feedback gegeven op het kritisch toepassen van de APA regels, dat ik tijdens deze toets toegepast heb. Door mijn onderzoekende houding heb ik een situatie binnen de onderzoeksschool aangepakt. Tevens heb ik de groepsleerkrachten van deze school gevraagd mee te denken, dit om mijn aanpak zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de onderzoeksschool. Om dit gedaan te krijgen heb ik een tweetal vragenlijsten ontworpen. Tijdens het binnenhalen van de verschillende data ben ik erachter gekomen dat ik het lastig vond om relevante data te scheiden van minder relevante data. Door hier hulp bij te vragen is het mij uiteindelijk gelukt. Andere onderzoekers zou ik hierbij dan ook willen adviseren om niet té veel data binnen te halen. Ik had zoveel data dat ik het niet goed kon inperken.

Mijn onderzoek is een ontwerponderzoek geworden. Volgens Van der Donk en Van Lanen (2012) is ontwerponderzoek gericht op de kwalitatieve verbetering van de omgeving. Er is gekozen voor deze vorm van onderzoek omdat ik graag iets tastbaars wilde maken. Ik ben zelf zeer praktisch ingesteld en wilde daarom iets maken waar andere leerkrachten ook iets aan hebben. Door de verschillende prototypen te evalueren en aan te passen is mijn lessenreeks uitgebreider en krachtiger geworden. Door dit onderzoek werk ik nog gericht aan doelen en evalueer ik nu niet alleen zelf na een les op deze doelen maar vraag ik ook de leerlingen mee te evalueren. Dit zorgt voor nog meer inzichten waardoor mijn lessen beter aan sluiten bij mijn leerlingen.

6.3 Critical friendship binnen mijn onderzoek

Het critical friendship heb ik tijdens dit onderzoek als zeer waardevol ervaren. Zij hebben de tijd genomen om mijn stukken zorgvuldig na te kijken en kwamen met waardevolle feedback en tips (bijlage 27). Dankzij hun steun, aanvullingen en inzichten is mijn onderzoek sterker en vollediger geworden.

Literatuur

Andriessen, D. et al (2010) *Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo*. Verkregen op 26 februari 2013, via [https://portal.fontys.nl/instituten/oso/ond/uitvoering/Werken/OND1%20Introductie%20in%20onderzoek/Andriessen,%20D.%20et%20al.%20\(2010\)%20Gedragscode%20Praktijkgericht%20onderzoek%20voor%20het%20HBO.pdf](https://portal.fontys.nl/instituten/oso/ond/uitvoering/Werken/OND1%20Introductie%20in%20onderzoek/Andriessen,%20D.%20et%20al.%20(2010)%20Gedragscode%20Praktijkgericht%20onderzoek%20voor%20het%20HBO.pdf)

Bion, W. (1961). *Experiences in groups*. New York: Basis Books.

Brehm, S., Kassin, S., Fein, S. & Mervielde, I. (2000). *Sociale Psychologie*. Gent: Academia.

Capelleveen, S. van (2008). *Sociale competentie; het ligt aan de groep*. JSW 92(9), 6-9.

De vreedzame school (2011). *De vreedzame school*. Verkregen op 9 maart 2013, via www.devreedzameschool.net

Donk, C., van der & Lanen, B., van (2012). *Praktijkonderzoek in de school*. Huizen: Coutinho

Donkers, A. (2009). *Klimaatschaal*. Verkregen op 24 februari 2013, via <https://www.klimaatschaal.nl/Klimaatschaal>

Engelen, R., van.(2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Evers, M., Loman, E., Soepboer, W.(2008). *Kinderkwaliteitspel*. Den Bosch: Lutkie Cranenburg BV

Gielis, P., Konig, A. & Lap, J. (2003). *Begeleiden van de groep*. Houten: Education Partners Nederland.

Hemel, M.,van den.(2011). *Goed van start*. Middelburg: Drukkerij Meulenberg.

Hoijsink, T.A.E. (2001). *De kracht van groepen. Normen en rollen*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Johnson, D.W. & Johnson, F.P. (2008). *Groepsdynamica, theorie en vaardigheden*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Jong, W., de. (2010). *Gedrag is meer dan je ziet*. Eemsland: Pica.

Klabbers, W. & Boosten, A. (2013). Een reflectief- onderzoekende houding: een model voor reflectie als mogelijk hulpmiddel? *Nieuw Meesterschap*, 3 (2), 29-33. Apeldoorn/Antwerpen: Garant.

Lange, R., de, Schuman, H., Montesano Montessorri, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Maslow, A.H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper and Row

Schmuck, R. A. & Schmuck, P. (2000). *Group Processes in the Classroom*. Hill: McGraw

Schutz, W.C. (1958). *FIRO: A three dimensional theory of interpersonal behavior*. New York: Rinehart.

Sometics (2013). *Sometics*. Verkregen op 26 februari 2013, via <http://www.sometics.com/nl/sociogram.html>

Stichting Dag van Respect (2006). *Dag van respect*. Verkregen op 9 maart 2013, via www.dagvanrespect.nl

Stutchbury, K. & Fox, A. (2009). *Seedhouse's Ethical Grid*. *Cambridge Journal of Education* 39(4), 489–504.

Thomas, G., Martin, R. & Riggio, R.E. (2013) *Leading groups: Leadership as a group process*. Verkregen op 24 februari 2013, via <http://gpi.sagepub.com/content/16/1/3.full.pdf+html>

Verhulst, F.C. (2005). *Ontwikkeling van het kind*. Rotterdam: Van Gorcum

Wijsman, E. (2009). *Psychologie en sociologie*. Groningen/ Houten: Wolters-Noordhoff.

Bijlagen

1. Klimaatschaal
2. Uitkomsten sociogram
3. Klimaatschaal aantallen + Sociogram en klimaatschaal gekoppeld
4. Vragenlijst leerlingen groep 7 onderzoeksschool maart 2013
5. Kwalitatieve data vragenlijst leerlingen groep 7
6. Vragenlijst groepsleerkrachten onderzoeksschool maart 2013
7. Kwalitatieve data vragenlijst leerkrachten
8. Deelvraag 2 (extra data)
9. Prototype 1: les 1
10. prototype 1: les 2
11. Prototype 1: les 3
12. Prototype 1: les 4
13. Prototype 2: les 1 + evaluatie
14. Prototype 2: les 2 + evaluatie + powerpoint
15. Prototype 2: les 3 + evaluatie + powerpoint
16. Prototype 2: les 4 + evaluatie
17. Vragenlijst leerlingen groep 7 onderzoeksschool mei 2013
18. Kwalitatieve data vragenlijst leerlingen groep 7
19. Inhoudsopgave lessenreeks
20. Eindversie: les 1
21. Eindversie: les 2
22. Eindversie: les 3
23. Eindversie: les 4
24. Eindversie: les 5
25. Eindversie: les 6
26. Foto's materiaal prototype 2

KLIMAATSCHAAL

voor het voortgezet onderwijs en voor
de bovenbouw van het basisonderwijs

voornaam tussenvoegsel achternaam

1. Naam leerling: _____

2. Naam school: _____

3. Klassencode (naam van de klas): _____

4. Geslacht (omcirkel het cijfer): 1 jongen 2 meisje

5. Type onderwijs (omcirkel het cijfer dat van toepassing is):

1 Basisonderwijs	10 VMBO gemengde leerweg met LWOO
2 SBAO (speciaal basisonderwijs)	11 VMBO theoretische leerweg
3 Praktijkonderwijs	12 VMBO theoretische leerweg met LWOO
4 Assistentenleerweg	13 HAVO/VWO/atheneum/Gymnasium
5 VMBO basisberoepsgerichte leerweg	14 REC scholen
6 VMBO basisberoepsgerichte leerweg met LWOO	15 MBO niveau 1 en 2
7 VMBO kaderberoepsgerichte leerweg	16 MBO niveau 3 en 4
8 VMBO kaderberoepsgerichte leerweg met LWOO	17 Anders nl. :
9 VMBO gemengde leerweg	

6. In welke groep of leerjaar zit je? (cijfer omcirkelen):

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

7. Datum van invullen (ddmmjjjj) bv 23042006:

--	--	--	--	--	--	--	--

Toelichting.

Het algemeen gedeelte gaat over de klas of groep waarin jij zit, maar met verschillende leraren.
Het specifieke gedeelte gaat over de leraar waarover je deze vragenlijst moet invullen. Elke vraag heeft vier antwoordmogelijkheden met de volgende betekenis:

- 1 = komt nooit of bijna nooit voor
- 2 = komt soms voor
- 3 = komt regelmatig voor
- 4 = komt vaak voor

Omcirkel voor elke vraag het antwoord dat van toepassing is. Denk niet te lang na, je eerste indruk is meestal de beste.

Algemeen gedeelte over je klas

		(bijna) nooit	soms	regel- matig	vaak
1	Ik vind mijn klas leuk	1	2	3	4
2	Leerlingen in deze klas maken ruzie met elkaar	1	2	3	4
3	Ik kan goed met de meeste klasgenoten opschieten	1	2	3	4
4	Er zijn leerlingen in onze klas die spullen van anderen kapot maken	1	2	3	4
5	Bij moeilijkheden word ik door klasgenoten geholpen	1	2	3	4
6	Er zijn leerlingen uit onze klas die elkaar buiten schooltijd lastig vallen	1	2	3	4
7	Er zijn leerlingen in deze klas die elkaar uitschelden	1	2	3	4
8	In deze klas worden leerlingen gepest	1	2	3	4
9	In deze klas roddelen leerlingen over elkaar	1	2	3	4
10	Er zijn leerlingen in onze klas die elkaar wel eens slaan of schoppen	1	2	3	4
11	Ik voel me in deze groep op mijn gemak	1	2	3	4
12	Ik voel dat ik bij deze groep hoor	1	2	3	4
13	Ik werk graag samen met een klasgenoot aan een opdracht	1	2	3	4
14	Ik vind de leerlingen in mijn klas aardig	1	2	3	4
15	In deze klas word je uitgelachen als je een verkeerde vraag stelt	1	2	3	4
16	Ik denk dat mijn klasgenoten mij wel aardig vinden	1	2	3	4

Bijlage 2: Uitkomsten sociogram (uitgeschreven versie)

De letters staan voor de namen van de leerlingen. In verband met de privacy zijn alleen de voorletters gebruikt.

Sociogram 'sociaal' 6-3-2013

Persoon tot persoon

Wie kiezen positief voor elkaar?

A en M
A en M
A en M
L en J
L en T
R en T
R en L
L en M
L en M
J en D
J en P
T en D
J en M
J en T
S en B
A en D
A en T
T en B
T en D
M en M
D en B

Wie kiezen negatief voor elkaar?

R en M
L en B
J en B
S en M
Ben M
Ben M
L en A
L en P
A en N
T en N

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

J en B
T en B
A en B
Z en A
D en N

Groep

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 4)

M (6x)
A (5x)
R (5x)
L (5x)
J (5x)
T (5x)
D (5x)
M (5x)
J (5x)
B (5x)

Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 4)

B (23x)
M (9x)
S (7x)
L (5x)
A (5x)
A (5x)
N (5x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 4 en aantal negatief > 4)

Geen

Geen enkele keer positief gekozen

W, L, Y, B

Geen enkele keer negatief gekozen

J, J, T, L, J, M, T, D, D

Sociogram 'werkgerelateerd' 6-3-2013

Persoon tot persoon

Wie kiezen positief voor elkaar?

A en Z
L en M
L en T
R en D
R en T
L en M
L en L
M en M
T en D
J en M
M en P
A en T
T en D
M en M
D en B

Wie kiezen negatief voor elkaar?

L en B
W en M
B en M
L en P

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

T en B
A en B
Z en A
D en N

Groep

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 4)

M (8x)
L (7x)
D (7x)
M (6x)
T (6x)
R (5x)
T (5x)

Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 4)

B (24x)
M (10x)
A (7x)
A (6x)
S (6x)
J (5x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 4 en aantal negatief > 4)

Geen

Geen enkele keer positief gekozen

J, S, A, B

Geen enkele keer negatief gekozen

J, T, J, M, T, D, B

Bijlage 3: Klimaatschaal aantallen + sociogram en klimaatschaal gekoppeld

Klimaatschaal aantallen

<i>Kwaliteit</i>	Aantal leerlingen	<i>Sfeer</i>	Aantal leerlingen	Totaal (29 x2)
1 zeer laag	0	1 zeer laag	0	0
2 laag	2	2 laag	0	2
3 onder gem.	4	3 onder gem.	4	8
4 gemiddeld	12	4 gemiddeld	9	21
5 boven gem.	3	5 boven gem.	7	10
6 hoog	2	6 hoog	8	10
7 zeer hoog	6	7 zeer hoog	1	7

De groep bestaat uit 29 leerlingen.

Sociogram en klimaatschaal gekoppeld

Verstoten respondent 1 geeft aan dat de kwaliteit laag is. De sfeer vindt hij bovengemiddeld.

Verstoten respondent 2 ervaart zowel de kwaliteit als de sfeer bovengemiddeld. De vier populaire respondenten ervaren zowel de kwaliteit als de sfeer gemiddeld, boven gemiddeld of hoog.

Niet alleen de verstoten respondenten ervaren de kwaliteit en de sfeer in de klas als negatief. Andere respondenten die niet opvallen in het sociogram hebben aangegeven de kwaliteit of de sfeer onder gemiddeld te ervaren.

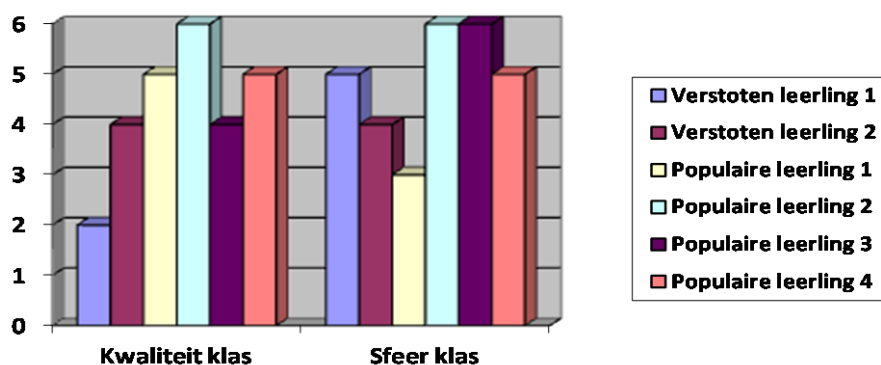
Scores klimaatschaal, 2013

1= zeer laag, 2= laag,

3= onder gemiddeld,

4= gemiddeld, 5= boven gemiddeld,

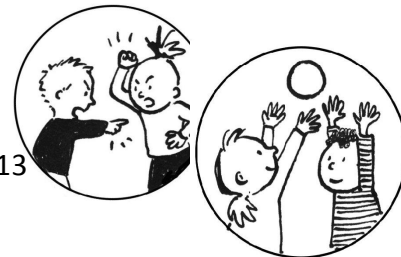
6= hoog, 7 = zeer hoog.

Bijlage 4

Naam:

Vragenlijst leerlingen groep 7 onderzoeksschool maart 2013

Een wonder

Stel je voor dat je vanavond naar bed gaat, je slaapt lekker en de volgende ochtend word je wakker. Er is vannacht een wonder gebeurd. Wat is er in jouw groep veranderd als het gaat om de manier waarop jullie met elkaar omgaan?

Algemeen	
Ik ken van alle kinderen in deze klas de voor- en achternaam	ja/nee/soms
Ik weet van alle kinderen in deze klas of ze broertjes of zusjes hebben	ja/nee/soms
Ik heb vrienden in deze klas	ja/nee/soms
Andere kinderen vinden mij aardig	ja/nee/soms
Ik weet van kinderen in deze klas of ze vervelende dingen hebben meegemaakt in hun leven.	ja/nee/soms
Kun je hier een voorbeeld van geven?	
Ik weet van kinderen in deze klas of ze leuke dingen hebben meegemaakt in hun leven.	ja/nee/soms
Kun je hier een voorbeeld van geven?	

Mening geven	
In onze klas mag je je mening geven	ja/nee/soms
In onze klas wordt je uitgelachen als je je mening geeft	ja/nee/soms
Ik vind het eng om te zeggen wat ik denk	ja/nee/soms
Ik lach kinderen uit als zij iets zeggen waar ik anders over denk	ja/nee/soms
Ik lach snel om reacties van andere kinderen	ja/nee/soms
Ik ben onzeker	ja/nee/soms
Soms zeg ik maar niets omdat ik geen zin heb in reacties van anderen	ja/nee/soms
Ik wil gerespecteerd worden om mijn mening	ja/nee/soms
Denk jij dat alle kinderen in deze klas durven te zeggen wat ze denken?	ja/nee/soms
Waarom wel/niet? Kun je een voorbeeld geven?	

Vaardigheden	
Ik kan mij goed aanpassen aan een ander	ja/nee/soms
Ik vind het lastig om mij aan te passen aan een ander	ja/nee/soms
Ik ga ook om met kinderen die andere hobby's/interesse hebben dan ik	ja/nee/soms
Met kinderen die anders denken/doen dan mij ga ik niet om	ja/nee/soms
Met welke eigenschappen van kinderen kan ik moeilijk om gaan? <i>Omcirkel of vul aan</i> (veel kletsen, niet/weinig kletsen, snel boos worden, helemaal nooit boos worden, snel een mening geven, geen mening geven, niet luisteren naar wat ik zeg, verlegen zijn,)	

Persoonlijkheid	
Aardig zijn tegen elkaar vind ik belangrijk	ja/nee/soms
Ben ik ook veelal aardig tegen mijn klasgenoten?	ja/nee/soms
Eerlijk zijn tegen elkaar vind ik belangrijk	ja/nee/soms
Ben ik ook veelal eerlijk tegen mijn klasgenoten?	ja/nee/soms
Elkaar respecteren zoals je bent vind ik belangrijk	ja/nee/soms
Respecteer ik de leerlingen in mijn klas ook zoals ze zijn?	ja/nee/soms

Gouden weken <i>De eerste weken van het schooljaar noemen we ook wel de 'gouden weken'. Deze weken waren dit jaar anders dan eerdere jaren.</i>	
Ik vond de eerste weken van het schooljaar heel interessant en leuk	ja/nee/soms
Ik vond de eerste weken van het schooljaar niet interessant en niet leuk	ja/nee/soms
De eerste weken hebben we gewerkt aan het vormen van een fijne groep	ja/nee/soms
Door de lessen van de eerste weken is onze groep fijner geworden	ja/nee/soms
Goed aan de gouden weken vond ik: _____ _____ _____	
De volgende keer zou ik tijdens de gouden weken graag anders willen: _____ _____ _____	

Ik wil nog graag iets kwijt:

Bijlage 5: Kwalitatieve data vragenlijst leerlingen groep 7

Antwoorden wondervraag:

- het is rustiger in de klas (stil), er wordt minder gekletst. 12x
- minder ruzie, we doen liever tegen elkaar. 7x
- geen veranderingen. 5x
- het is vrolijker. 2x
- iedereen voelt zich op zijn gemak.
- dat kinderen naar elkaar luisteren als iemand praat. 2x
- meer met elkaar overweg kunnen.
- dat er niet wordt gelachen om je mening.
- niemand wordt gepest.

Algemeen	29 leerlingen
Ik ken van alle kinderen in deze klas de voor- en achternaam	Ja= 17/nee=3/soms=9
Ik weet van alle kinderen in deze klas of ze broertjes of zusjes hebben	Ja= 12/nee=4/soms=13
Ik heb vrienden in deze klas	Ja=28 soms= 1
Andere kinderen vinden mij aardig	Ja=21 soms= 8
Ik weet van kinderen in deze klas of ze vervelende dingen hebben meegemaakt in hun leven.	Ja= 9/nee=5/soms=15
Kun je hier een voorbeeld van geven? - overleden dierbaren - B. heeft leukemie gehad. - scheiding. - ongeluk.	
Ik weet van kinderen in deze klas of ze leuke dingen hebben meegemaakt in hun leven.	Ja= 11 soms=18
Kun je hier een voorbeeld van geven? - leuke vakanties, uitje. - iets leuks gekregen voor hun verjaardag. - geboorte nichtje.	

Mening geven	
In onze klas mag je je mening geven	Ja=25/nee/soms= 4
In onze klas wordt je uitgelachen als je je mening geeft	Ja=1/nee=17/soms=11
Ik vind het eng om te zeggen wat ik denk	Ja=4/nee=13/soms=12
Ik lach kinderen uit als zij iets zeggen waar ik anders over denk	Ja/nee=28/soms=1
Ik lach snel om reacties van andere kinderen	Ja/nee=19/soms=10
Ik ben onzeker	Ja=5/nee=13/soms=11
Soms zeg ik maar niets omdat ik geen zin heb in reacties van anderen	Ja=9/nee=11/soms=9
Ik wil gerespecteerd worden om mijn mening	Ja=23 nee=1/soms=5
Denk jij dat alle kinderen in deze klas durven te zeggen wat ze denken?	Ja=4/nee=6/soms=19
Waarom wel/niet? Kun je een voorbeeld geven? - uitlachen. 5x - er wordt snel gereageerd. 2x - bang zijn/ niet durven. 7x - verlegenheid. 1x Wel:	

- je hoeft je in deze klas niet te schamen. 1x - ze zijn niet bang 1x	
<i>Vaardigheden</i>	
Ik kan mij goed aanpassen aan een ander	Ja=18/nee/soms=11
Ik vind het lastig om mij aan te passen aan een ander	Ja=2/nee=18/soms=11
Ik ga ook om met kinderen die andere hobby's/interesse hebben dan ik	Ja=25/nee/soms=4
Met kinderen die anders denken/doen dan mij ga ik niet om	ja/nee=23/soms=6
Met welke eigenschappen van kinderen kan ik moeilijk om gaan? <i>Omcirkel of vul aan</i> (veel kletsen=6x, niet/weinig kletsen=3x, snel boos worden=13x, helemaal nooit boos worden=1x, snel een mening geven=2x, geen mening geven=3x, niet luisteren naar wat ik zeg=14x, verlegen zijn=5x, Geen één=2x vervelend doen= 1x ruzie maken= 1x Verdriet bij een 'laag' cijfer= 1x	

<i>Persoonlijkheid</i>	
Aardig zijn tegen elkaar vind ik belangrijk	Ja=28/nee/soms=1
Ben ik ook veelal aardig tegen mijn klasgenoten?	Ja=19/nee/soms=10
Eerlijk zijn tegen elkaar vind ik belangrijk	Ja=24/nee/soms=5
Ben ik ook veelal eerlijk tegen mijn klasgenoten?	Ja=18/nee/soms=11
Elkaar respecteren zoals je bent vind ik belangrijk	Ja=29/nee/soms
Respecteer ik de leerlingen in mijn klas ook zoals ze zijn?	Ja=25/nee/soms=4

Gouden weken (leerlingen) <i>De eerste weken van het schooljaar noemen we ook wel 'de gouden weken'. Deze weken waren dit jaar anders dan eerdere jaren.</i>	29 leerlingen
Ik vond de eerste weken van het schooljaar heel interessant en leuk	Ja=27/nee/soms=2
Ik vond de eerste weken van het schooljaar niet interessant en niet leuk	ja/nee=27/soms=2
De eerste weken hebben we gewerkt aan het vormen van een fijne groep	Ja=25/nee/soms=4
Door de lessen van de eerste weken is onze groep fijner geworden	Ja=10/nee=3/soms=16
Goed aan de gouden weken vond ik: Alles Spelletjes doen Goed georganiseerd We hadden het leuk en fijn Dat we gingen samen gingen doen Vaak weg Je leert elkaar beter kennen 4x We werden meer een groep Dat we naar juf zijn huis gingen 4x Super gezellig en leuk om te doen 3x Dat we de juffen beter leerden kennen 3x Je bent hechter geworden. Dat je meer samen doet. Het had niet meteen met school en leren te maken 3x Dat we proberen om er een fijnere groep van te maken. We respecteren elkaar hoe ze zijn. Dat we toen nog stil waren.	

De volgende keer zou ik tijdens de gouden weken graag anders willen: Niets, het was erg leuk. Leukere lessen In een groepje. Spelletjes spelen in de groep. Toneelstukje. Het had nog wat langer door mogen gaan.	
---	--

Ik wil nog kwijt:

- ik ben onzeker.
- soms ben ik erg verdrietig.
- Ik denk dat ik niet in deze groep hoor.
- ik vind het een leuke groep. 7x
- ik hoop dat we voor altijd zo'n leuke klas houden.
- ik heb zin in volgend jaar.
- er wordt veel gekletst.
- als ik iets niet weet, durf ik dit niet te zeggen.

Bijlage 6:

Vragenlijst groepsleerkrachten onderzoeksschool maart 2013

Deze vragenlijst is gericht op de sociaal emotionele ontwikkeling van je groep in combinatie met de gouden weken. *Volgens theorieën kun je je groep indelen in een negatieve groep en een positieve groep.*

Doel:

- Informatie verwerven over de invulling van de gouden weken.
- Aansluiten bij de beleving van de groepsleerkrachten omtrent de ontwerpfase van mijn lessenreeks

Naam:

Groepsleerkracht van groep

Gouden weken

Begin dit schooljaar zijn jullie gestart met de gouden weken. Hoe heb jij dit als leerkracht ervaren?

Positief/ negatief/ neutraal

Uitleg:

Wat was grotendeels je daginvulling tijdens deze gouden weken?

Groepsactiviteiten/ gezelschapsactiviteiten/

Uitleg:

Zou je de gouden weken volgend jaar weer op dezelfde manier vormgeven?

Ja/ nee

Uitleg:

Kun je beschrijven wat de voor- en nadelen in jouw ogen zijn van de gouden weken?

Voordelen:

Nadelen:

Waar heeft je groep het meeste baat bij gehad?

Positieve of negatieve groep

Kenmerken van een positieve groep zijn: de leden zijn eensgezind en gemotiveerd om groepsdoelen te halen, groepsleden voelen zich medeverantwoordelijk voor de eigen groep, de leden tonen respect voor de mening en het karakter van een ander groepslid, groepsleden zijn bereid tot samenwerking.

Kenmerken van een negatieve groep zijn: er is continu strijd om het doel, de harmonie ontbreekt, de leden voelen zich niet medeverantwoordelijk voor de groep, de leden tonen geen respect voor de mening en het karakter van andere groepsleden, bepaalde rollen ontbreken.

We zijn een half jaar verder, geef je op dit moment les aan een (in jouw ogen) positieve of negatieve groep?

Positieve groep/ negatieve groep

Waar maak jij dit uit op? Probeer zo uitgebreid mogelijk te zijn.
<i>Gedrag:</i>
<i>Sfeer:</i>
<i>Respect:</i>
<i>Samenwerking:</i>
<i>Contact onderling:</i>
<i>Contact met de leerkracht:</i>

Wat zou jij graag nog verbeterd zien?

Wat versta jij onder een positieve groep?

Wat versta jij onder een negatieve groep?

Onderzoek

In mijn onderzoek wil ik mij veelal richten op de norm respect hebben voor elkaars mening en karakter.

Kunnen leerlingen veilig hun mening geven in je klas?	ja/nee/soms
Worden leerlingen in je klas uitgelachen om hun mening?	ja/nee/soms
Weten je leerlingen wat respect inhoudt?	ja/nee/soms

Hoe zie jij dit terug? Kun je een voorbeeld geven?

Weten je leerlingen wat respect voor elkaars karakter inhoudt?	ja/nee/soms
--	-------------

Hoe zie jij dit terug? Kun je een voorbeeld geven?

Weten de leerlingen wat respect voor elkaars mening inhoudt?	ja/nee/soms
--	-------------

Hoe zie jij dit terug? Kun je een voorbeeld geven?

Wat zou jij graag nog verbeterd zien als het gaat om deze norm?

Ik wil nog graag kwijt:

Bijlage 7: Kwalitatieve data vragenlijst leerkrachten**Gouden weken (groepsleerkrachten groep 1 – 8)**

Ervaringen leerkrachten:	<i>Positief= 12/ negatief=0 / neutraal= 4</i> <i>Uitleg:</i> <i>Positief:</i> - <i>past uitstekend binnen het kleuteronderwijs!</i> - <i>in een kleutergroep werk je al meer aan seo, nu waren we er meer bewust mee bezig. Er werd met de onderbouwleerkrachten gezamenlijk activiteiten ingepland. Deze waren veelal gericht op : elkaar leren kennen en de groep leren kennen.</i> - <i>je start meteen met het meest belangrijke, een veilige omgeving creëren, fijne sfeer in de klas.</i> - <i>rustig begin, er ontstond gelijk een positieve sfeer.</i> - <i>groepscohesie is erg belangrijk. Vanuit een goede sfeer kunnen leerlingen beter presteren en ga je effectief om met je tijd (minder tijd te besteden aan het uitpraten van ruzies e.d.).</i> - <i>Je leert de kinderen op een andere manier kennen.</i> - <i>Je ziet meteen de rollen van de diverse leerlingen en of ze kunnen samenwerken.</i> - <i>‘Ontspannen’ begin.</i> - <i>Tijd om de kinderen te leren kennen zonder druk van het werk. Tijd voor regels zonder dat er tijdsdruk bij kwam kijken.</i> <i>Negatief: -</i> <i>Neutraal:</i> - <i>de voorbereiding was nihil + problemen in de groep waardoor ik niet toe kwam aan mijn programma.</i> - <i>Het koste teveel tijd in verhouding tot wat het heeft opgebracht.</i> - <i>plezierig maar veel lestijd gaat verloren.</i> - <i>te weinig aandacht voor taal en rekenen.</i>
Daginvulling:	- <i>groepsactiviteiten, veel spel (ook groepsoverstijgend).</i> - <i>activiteiten om elkaar te leren kennen en ‘gezellige’ dingen te doen met elkaar.</i> - <i>naamspelletjes, groepsactiviteiten, optreden voor de andere kleutergroepen.</i> - <i>Klassenregels.</i> - <i>groepsact. aangevuld met taallessen gegoten in een ‘sociaal jasje’.</i> - <i>Op visite bij de leerkracht thuis.</i> - <i>dans/ toneel.</i> - <i>Taal en rekenen maar dan in samenwerkende vorm.</i>

	- Veel gewerkt met groepsopdrachten en werken in tweetallen. - benoemen van dingen die goed gaan.
Gouden weken op dezelfde manier vormgeven volgend schooljaar?	Ja= 10/nee= 6 Ja: - goed voor de groepsvorming - mooi thema voor de eerste twee weken. - Misschien nog wat beter voorbereid, hier moet dan ook tijd voor gekregen worden. - beviel goed. - Wel meer afwisseling met de diverse vakken (lezen, rekenen, taal). - Wel graag wat meer schriftelijk aan het werk. - De opdrachten waren goed, graag aanvulling voor in de loop van het jaar. - wel in combinatie met schatkist. Nee: - meer voorbereiding aan vooraf laten gaan. - De activiteiten verdelen over meer weken en naast de activiteiten 'gewoon' werken. - meer naar de middag. - meer gerichte groepsactiviteiten. - meer taal en rekenen geïntegreerd.
Voordelen:	- goed gericht op kleuters - veel spel en elkaar, regels, school leren kennen - kinderen leren elkaar kennen - groepen worden opnieuw gevormd - 'leuke' start van het nieuwe schooljaar. - Je bent bewuster bezig met de groepsvorming binnen je klas. - je werkt aan vertrouwen en elkaar leren kennen. - heel positief voor de groep. - Kinderen willen (in gr. 3) ook graag schriftelijk bezig zijn, trots vertellen welke letters/ woorden ze kennen. - Negatieve zaken de kop in drukken en positieve dingen benoemen en verder uitbouwen. - Je leert snel de verhoudingen tussen kinderen kennen. - Ontspannen sfeer. - Tijd voor gesprekken en individuele aandacht. - Je hebt de kinderen op een andere manier meegemaakt dan in de 'gewone' klassensituatie. - TIJD om leerlingen te leren kennen.
Nadelen:	- minder tijd voor schatkist enz. - weinig tijd voor lesstof in de bovenbouw - Te weinig lesstof om in zich op te nemen. Idee: ochtenden les, middagen gouden weken. - Voorbereidingen voor de zomervakantie, dit

	terwijl je daar op dat moment niet echt mee bezig bent. - Het kost veel voorbereidingstijd. - De kinderen willen op een gegeven moment ook wel beginnen met de nieuwe boeken en de nieuwe lesstof van groep 4. - Minder tijd om de methode te volgen. - veel kostbare tijd. - Goede opdrachten vinden.
De groep heeft het meeste baat gehad bij:	- Optreden was leuk en zinvol. Presenteren! - Het optreden voor de kleuters. Een stukje zelfvertrouwen en het groepsgevoel kwam hier erg naar voren. - De sport/spel dag was heel positief. Ze moedigden elkaar aan en werkten samen. - Groeps- en gezelschapsactiviteiten. - Een rustige begin van het jaar. - Het proberen meer samen te werken. - Tijd om te wennen aan elkaar en aan de leerkrachten. - volgens mij nergens. - Tijd nemen voor de regels en afspraken gezamenlijk maken. - bezoek bij de leerkracht thuis.

Positieve of negatieve groep	(groepsleerkrachten)
Ik geef op dit moment les aan een	<i>positieve groep= 12/ negatieve groep= 2 ?=2</i>
Waar maak jij dit uit op?	<i>Gedrag:</i> - er wordt gelachen en geluisterd naar elkaar. - de kinderen mogen zijn wie ze willen. Is er iemand boos dan proberen andere leerlingen te helpen. Samen zoeken naar oplossingen. - gemotiveerd en leuk met elkaar. - over het algemeen goed, op enkele 'leiders' na die de 'meelopers' meetrekken. - vrij 'normaal' gedrag met een paar uitzonderingen. - weinig kinderen die opvallen qua gedrag. - grote wil om het goede te doen, soms is dit nog moeilijk. - plezierig, vrolijk. - kinderen gedragen zich volgens de afgesproken regels. - ieder heeft respect voor elkaar. Negatief: - egoïstisch. - letten op elkaars werk - bemoeien met anderen.
	<i>Sfeer:</i> - de sfeer is goed, ondanks de drukke kinderen. Die worden ook geaccepteerd. - Gezellig. Af en toe een grapje. - Ruim voldoende. - druk, wel gezellig maar ik moet ook wel veel waarschuwen. - kinderen zijn vrolijk, gemotiveerd. - prettig. - saamhorigheid, rust in de klas is nog een werkpunt. Negatief: - deze is negatief. - Aftastend. Kleine groepjes gaan wel leuk met elkaar om.
	<i>Respect:</i> - Niet altijd even veel, door elkaar heen praten. - redelijk. Wordt geroddeld. - moet (soms) nog aan worden gewerkt: luisteren naar elkaar. - niet iedereen heeft respect voor elkaar. - iedereen mag zichzelf zijn. - ze nemen ieder kind wel aan de hand in de rij. - dat is er, grenzen worden weleens opgezocht. - laat iedereen in zijn waarde.

	Negatief: - is er niet. - moet nog groeien, erg 'ik' gericht.
	<i>Samenwerking:</i> - Ligt aan de groep waarmee ze moeten samenwerken. - In groepjes gaat iets beter. - gaat over het algemeen goed. - Sommigen doet dit goed, voor anderen is dit lastig. - veel samengespeeld, weinig ruzie. - ze zijn behulpzaam. - is bij de kleuters nog volop in ontwikkeling. - ze betrekken elkaar erbij - zonder al teveel strijd - ze werken over het algemeen fijn samen. Negatief: - is slecht. - gaat samen met veel rumoer.
	<i>Contact onderling:</i> <i>Positief.</i> - kinderen zijn veelal op een positieve manier op elkaar gericht. - open. - vrij goed met uitzondering van één persoon. - In het sociogram vallen vier leerlingen uit, in de groep merk je daar niet veel van. - prima, positief. Negatief: - competitie element. - plagerig en stiekem. Klikken komt ook voor. - de groep is nog geen geheel. Groepjesvorming, leerlingen worden uitgesloten. - drukke soms dominante jongens.
	<i>Contact met de leerkracht:</i> - Goed, als er iets is komen ze. (14x) - prima maar soms ook aftastend. Negatief: - vaak negatief.
Verbeteringen:	- iets meer respect voor de leerlingen die anders zijn. - niet alleen je eigen dingen willen doen maar aanvoelen wat je medeleerlingen nodig hebben. - bewustwording van eigen gedrag - dat de kinderen meer een geheel gaan vormen. Minder aparte groepjes. - luisteren naar elkaar.

	- dat er meer tijd is voor leuke/ gezellige dingen waardoor je meer kan investeren in het groepsgebeuren. - die paar 'stoorzenders' meer betrokken krijgen. - dat kinderen sneller stil worden als je iets wilt zeggen. - rustiger (maar niet langzamer) eten en drinken. - meer samenhang als groep. - elkaar rust en ruimte gunnen. - meer gericht op 'samen', minder op 'ik'. - rust in de groep. - acceptatie van alle leerlingen. - meiden onderling - meer tijd voor individuele aandacht. Door de grote van de groep ik dit lastig.
Positieve groep is naar mijn idee:	- een groep waar je jezelf kunt zijn op je goede en slechte dagen. - Kinderen die elkaar helpen en opkomen voor elkaar. - een groep die goed samenwerkt en niemand buiten sluit. - weinig ruzie, gemopper, respect voor elkaar, goed samenwerken, niemand buiten sluiten. - fijn gevoel, er samen voor gaan. - een groep die zich gedraagt naar de regels in de klas. - waar kinderen niet 'bang' hoeven te zijn om gepest te worden. - complimenten over en weer. - open staan voor elkaars op- of aanmerkingen. - waar kinderen zich veilig voelen. - waar iedereen zichzelf kan zijn.
Negatieve groep is naar mijn idee:	- een paar overheersende leerlingen die de groep negatief beïnvloeden. En de rest van de groep kan zichzelf niet zijn en doet dan maar mee of sluit zich af. - een groep die als los zand aan elkaar hangt en niet samen een doel nastreven. - veel ruzie, gemopper, geen respect, buitensluiten. - als je negatief aan de dag begint 'Als het maar goed gaat'. - leerling en leerkracht zijn negatief op elkaar gericht. - kinderen gaan met tegenzin naar school, zijn bang om iets te zeggen, slecht contact met de leerkracht. - klikken, ruzie, pesten. - geen respect. - leerlingen voelen zich niet veilig.

Onderzoek: <i>respect voor mening/karakter</i>	
Kunnen leerlingen veilig hun mening geven in je klas?	Ja= 12/nee/soms= 4
Worden leerlingen in je klas uitgelachen om hun mening?	Ja= 1/nee= 9/soms= 6
Weten je leerlingen wat respect inhoudt?	Ja= 5/nee= 2 (kleuters)/soms= 9
Aanvullingen:	Ja: Als leerlingen aangesproken worden op hun gedrag leidt dit tot veranderingen. Ze kunnen hun eigen gedrag goed benoemen. Soms: De eerste reactie is veelal zonder respect, fout antwoord → uitlachen. Na een opmerking van de leerkracht wordt dit anders, dit blijkt helaas niet echt. - Lachen om gemaakte fouten en negatief reageren op gedrag van een ander. - soms wordt er 'uitgelachen'. - Kleuters zeggen wat ze denken. - er wordt gelachen om de mening van een ander terwijl deze heel serieus is bedoeld.
Weten je leerlingen wat respect voor elkaars karakter inhoudt?	Ja= 2/nee= 7/soms= 5
Aanvullingen:	- Een leerling is negatief aanwezig, de ene keer kunnen ze dit wel hebben maar de andere keer komt hier ruzie van. - De ene leerling is sociaal sterker dan de andere leerling. - een leerling die 'afwijkt' van het 'normale' wordt regelmatig buitengesloten. - rollenspel : groep 3 - sommige leerlingen zijn anders, andere leerlingen vinden het moeilijk om zich te verplaatsen in deze leerlingen. - ik denk dat ze dit nog moeten leren. - leerlingen hebben veel geduld met afwijkend gedrag van bepaalde leerlingen (vb met ADHD). - Je hoort ze zeggen 'Ach zo is'
Weten de leerlingen wat respect voor elkaars mening inhoudt?	Ja= 8/nee/soms= 7
Aanvullingen:	- Dingen van mij soms moeilijk aan kunnen nemen. - door in gesprekken steeds maar weer te zeggen dan een mening niet goed of fout is maar misschien wel anders dan de jouwe. - ze luisteren goed naar elkaar en geven dan eventueel hun eigen mening. - rollenspel : groep 3 - ze vinden het vaak wel grappig als iemand ergens anders over denkt. - Ze weten dat ze naar elkaar moeten luisteren en elkaar moeten laten uitpraten.

	- grenzen aangeven en deze van elkaar respecteren moeten ze nog leren. - door goed naar elkaar te luisteren.
Verbeterpunten:	- respect voor elkaar is een basis levenshouding. - dat kinderen inzien dat ieder kind uniek in gedrag is en dat je dat moet respecteren. - leren luisteren naar elkaar. - Zich kunnen verplaatsen in een ander. - Meer tijd om hier aandacht aan te besteden. - meer kunnen reflecteren op eigen gedrag. - er zijn nu verschillende groepjes in de klas, deze respecteren elkaar wel. Het zou fijner zijn om één groep te vormen.
Ik wil nog kwijt:	- Veel oefeningen uit de gouden week zou je eigenlijk het hele jaar door zo nu en dan moeten herhalen. - Ook al geef ik negatief aan, ik heb echt geen 'lastige' klas. Individueel zijn alle leerlingen voor rede vatbaar en in staat om begrip voor elkaar te tonen. Ze moeten het nog wel kunnen leren en hierin begeleid kunnen worden. - lange vragenlijst.

Bijlage 8: Deelvraag 2 (extra data)

Gouden weken (leerlingen)

Meeste genoemde antwoorden, goed aan de gouden weken:

Gezellig, leuk en fijn
Je leert elkaar beter kennen
Dat we naar juf zijn huis gingen
Dat we de juffen beter leerden kennen
Het had niet meteen met school en leren te maken
Samen, hechter

Meest genoemde antwoorden, graag anders aan de gouden weken:

Niets, het was erg leuk.
Leukere lessen.
In een groepje werken.
Het had nog wat langer door mogen gaan.

Gouden weken (groepsleerkrachten)

Opmerkingen groepsleerkrachten:

- past uitstekend binnen het kleuteronderwijs!
- bewustwording
- een veilige omgeving creëren
- fijne, positieve, ontspannen sfeer in de klas.
- rustig begin
- groepscohesie is erg belangrijk. Goede sfeer → betere prestaties.
- groepsrollen zichtbaar.
- Tijd om de kinderen (op een andere manier) te leren kennen.
- Tijd voor regels.
- * Te weinig voorbereidingstijd
- * Het kostte teveel tijd in verhouding tot wat het heeft opgebracht.
- * plezierig maar veel lestijd gaat verloren.
- * te weinig aandacht voor taal en rekenen.

Meest genoemd nadeel: veel voorbereidingstijd.

Opmerkingen volgend schooljaar:

- Goed voor de groepsvorming
- Mooi thema voor de eerste twee weken.
- Beter voorbereiden/ meer tijd hiervoor.
- Meer afwisseling met de diverse vakken (lezen, rekenen, taal, schatkist).
- Wel graag meer schriftelijk aan het werk.
- De opdrachten waren goed, graag aanvulling voor in de loop van het jaar.
- Meer gerichte groepsactiviteiten.

Meest genoemde nadeel: veel kostbare tijd, minder tijd voor de methode.

Bijlage 9: Prototype 1: les 1

Les 1 Elkaar beter leren kennen

Doelen:	- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken - Luisteren naar elkaar - respect hebben voor elkaars inbreng <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les kun je twee dingen noemen die je geleerd hebt over een medeleerling.
Voorbereiding:	
Inleiding (5 á 10 min)	Spelactiviteit 'In de kring' → Overeenkomsten zoeken/ elkaar beter leren kennen. 1. Wie heeft er een broertje? 2. Wie heeft er een zusje? 3. Wie heeft een oudere broer? 4. Wie heeft een oudere zus? 5. Wie is enig kind? 6. Wie is er wel eens verhuisd? 7. Wie heeft er een huisdier? 8. Wie houdt van sport? 9. Wie houdt van creatief bezig zijn? 10. Wie houdt van muziek? * Op een 'flap' worden de aantallen bijgehouden.
Leskern Deel 1: 10 min. Deel 2: 10 min.	Vragen kern van de les (in twee groepen) * begeleid door leerkrachten → Luisteren naar elkaar/ respect tonen. 1. Mijn achternaam is 2. Mijn lievelingskleur is 3. Mijn hobby's zijn 4. Mijn broer(tjes) en zus(jes) heten 5. Mijn lievelingseten is 6. Mijn favoriete vakantieland is 7. Mijn leukste vak op school vind ik 8. Mijn favoriete sport is 9. Ik ben goed in <u>Vragen:</u> - Wie weet nog wie de lievelingskleur genoemd heeft? - Wat is de hobby van.....? - Hoe heten de broertjes en zusjes van.....? - Wat is het lievelingseten van.....? - Wie is er goed in Etc. Vragen kern van de les (in vier groepen) * Begeleid door respectleiders → Luisteren naar elkaar/ luisteren naar de leider. → Leider zorgt voor respect en luisteren naar elkaar. * Onthoud je kwaliteiten, deze heb je bij de laatste activiteit weer nodig.

	<i>Kernkwaliteiten</i> -Welke kwaliteit past bij jou? - Klasgenoten mogen hier vragen over stellen? Vier leerlingen zijn de 'respectleiders' . Deze vier leerlingen zijn gekozen aan de hand van het sociogram, leerlingen die veelal als positief ervaren worden, zij kunnen hierdoor naar mijn idee beter leiding geven.
Afsluiting (10 min.)	Terugblik op de verschillende vragen. Wat heb je over elkaar geleerd? 'In de kring' De verschillende kernkwaliteiten komen voorbij, past deze bij jou dan stap je in de kring. Er wordt bijgehouden hoeveel leerling per kwaliteit in de kring stappen.
Evalueren (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. <i>Voorbereiding act. 4:</i> In deze vier groepen gaan jullie een activiteit voorbereiden voor mijn kleutergroep(ik deel ze in, in vier groepen waardoor je 7 á 8 kleuters per groep hebt). Het moet een act. worden van ongeveer. 10 min. Brainstorm samen wat je allemaal zou kunnen doen, het kan zowel binnen als buiten zijn. Bij les 3 gaan jullie hier een plan voor opstellen. Overleg ook met andere groepen zodat jullie niet hetzelfde kiezen!

Reflectieformulier

Week:

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Week:

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Week:

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Week:

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les 2 Respect hebben: opstekers en afbrekers

Doelen:	- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers. - Luisteren naar elkaar - Elkaar respecteren. * <i>reageren met tips i.p.v. afbrekers als je 'boos' bent.</i> <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les weten wat het verschil is tussen opstekers, tips en afbrekers.
Vorbereiding	
Inleiding (5 á 10 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Uitleg opstekers en afbreker doormiddel van twee verhalen → opstekers en afbrekers. Ik laat twee leerlingen een verhaaltje voorlezen (de ene met opstekers, de ander met afbrekers).
Leskern (30 tot 40 min)	Toneelstukjes (opstekers en afbrekers) → Luisteren naar elkaar, elkaar respecteren. - Zes groepen: zes leerlingen worden de 'respectleiders'. - Zij lezen de opdrachtkaart voor, verdelen de rollen en zorgen ervoor dat iedereen met respect behandeld wordt. * De respectleiders zijn afgeleid uit het sociogram. - Toneelstukje voorbereiden (10 a 15 min.) en opvoeren (20 a 30 min).
Afsluiting (10 min.)	Terugblik toneelstukjes, en de begrippen opstekeer/tip/afbreker. Wat heb je hiervan geleerd? * <i>Opd. De Gouden knoop: Aan het begin van de ochtend krijgt een leerling de 'Gouden knoop'. Deze leerling geeft vandaag bewust veel opstekers aan anderen. Aan het eind van de dag raden wie deze leerling was.</i>
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Zijn er al ideeën voor act. 4?

Situaties voor toneelstukjes

Situatie 1: Een opsteker geven

Rollen: nieuw lid, andere teamleden, trainer.

Er komt een nieuw lid bij je voetbalteam. Hij heeft nog niet eerder bij een club gespeeld. Hij kent nog niet alle regels en hij maakt dus nog wel eens fouten. (een soort Pietertje dus). Toch wil hij graag leren voetballen. Jullie zijn een erg positief ingesteld team, elk nieuw lid is welkom! Jullie reageren veelal met opstekers. Hoe zal het nieuwe lid zich voelen bij zijn nieuwe club? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 2: Een afbreker geven

Rollen: nieuw lid, andere teamleden, trainer.

Er komt een nieuw lid bij je voetbalteam. Hij heeft nog niet eerder bij een club gespeeld. Hij kent nog niet alle regels en hij maakt dus nog wel eens fouten. (een soort Pietertje dus). Toch wil hij graag leren voetballen. Jullie zijn erg prestatiegericht ingesteld en reageren veelal met afbrekers op dit nieuwe lid. Hoe reageert hij hierop? Hoe zal hij zich voelen bij zijn nieuwe club? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 3: Een opsteker geven

Rollen: nieuwe leerling, klasgenoten, leerkracht.

Een leerling uit jullie klas is nog niet zo lang bij jullie op school. Zij is geboren in China en woont sinds een paar jaar in Nederland. Zij herinnert zich nog heel veel van haar geboorteland en kan daar goed over vertellen. Jullie zijn erg benieuwd naar die verhalen over dat land dat jullie niet kennen. De nieuwe leerling mag veel vertellen en jullie reageren veelal met opstekers. Hoe zal deze nieuwe leerling zich voelen bij jullie in de klas? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 4: Een afbreker geven

Rollen: nieuwe leerling, klasgenoten, leerkracht.

Een leerling uit jullie klas is nog niet zo lang bij jullie op school. Zij is geboren in China en woont sinds een paar jaar in Nederland. Zij herinnert zich nog heel veel van haar geboorteland en kan daar goed over vertellen. Jullie zijn erg op jezelf gericht en vinden die verhalen niet interessant, jullie eigen leefwijze is veel interessanter. Jullie reageren dan ook veelal met afbrekers op deze verhalen. Hoe zal deze nieuwe leerling zich voelen bij jullie in de klas? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 5: Een opsteker geven

Rollen: pientere jongen, klasgenoten, leerkracht

Een klasgenootje is een erg pientere/slimme jongen. Hij is getest en daaruit kwam naar voren dat hij behoorlijk begaafd is. Hij krijgt van de juf vaak extra leuk werk en hij mag ook dikwijls extra taken doen. Jullie vinden het erg knap en zeggen dit ook. Jullie zijn er trots op dat hij bij jullie in de klas zit en vaak zulke goede ideeën heeft! Jullie reageren dan ook veel met opstekers als hij iets te zeggen heeft. Hoe zal deze jongen zich voelen? Laat dat zien in jullie toneelstuk.

Situatie 6: Een afbreker geven

Rollen: pientere jongen, klasgenoten, leerkracht

Een klasgenootje is een erg pientere/slimme jongen. Hij is getest en daaruit kwam naar voren dat hij behoorlijk begaafd is. Hij krijgt van de juf vaak extra leuk werk en hij mag ook dikwijls extra taken doen. Jullie zijn een beetje jaloers en vinden hem een betweter. Jullie reageren dan ook veel met afbrekers als hij iets te zeggen heeft. Hoe zal deze jongen zich voelen? Laat dat zien in jullie toneelstuk.

Afbrekers

* Je zou bij dit verhaal een groot rood hart kunnen gebruiken. Bij elke afbreker breek je een stukje van het hart. Door alleen maar afbrekers te horen, breekt je hart in stukken.

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder schreeuwend binnen: “hé, luilak, schiet je nou eens op!” (scheur een stukje van het hart af). Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam echter binnen en zei: “ga je die vodden aandoen naar school?” (scheur). Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: “wat heb je in godsnaam met je haar gedaan? Het lijkt nergens op!” (scheur).

Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een chagrijnig kijkende vrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: “eigen schuld, meisje, waarom loop je ook niet gewoon?” (scheur).

Als ze in de klas komt, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: “Maria, je moet echt beter je best gaan doen. Zo ga je niet over, als je je huiswerk niet maakt. Ik zal eens met je ouders gaan praten!” (scheur)

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Toen begonnen de andere kinderen te lachen. (scheur)

Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. “kijk maar uit met dat spul”, zei de man achter de kassa, “als je dat blijft eten, zie je er binnenkort uit als een olifant” (scheur).

Opstekers

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder binnen, en zei: "...". Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam binnen en zei: "...". Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: "...". Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een mevrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: "...".

Toen ze in de klas kwam, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: "Maria,".

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Iemand anders liep naar haar toe, en zei: "...". Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. De meneer achter de kassa zei: ".....".

- Bespreek: hoe denk je dat Maria zich voelt na deze behandeling? Wat zal het effect zijn als ze dag in dag uit zo behandeld zou worden?

Vat samen:

Dit verhaal laat ons zien hoe belangrijk het is om geen afbrekers te gebruiken, maar zoveel mogelijk opstekers.

Bijlage 11: Prototype 1: les 3

Les 3 Samen werken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Elkaars mening en ideeën respecteren. - Komen tot een gezamenlijke activiteit <i>Opdracht:</i> Aan het eind van deze les hebben de vier groepen allen een activiteit bedacht en uitgewerkt voor de kleuters.
Vorbereiding	
Inleiding (10 a 15 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Inventariseren van ideeën We beslissen samen wat welke groep gaat uitwerken.
Leskern (20 - 30 min)	Samenwerken in groepen, uitwerken van het concept → luisteren naar elkaar, elkaars mening en ideeën respecteren, komen tot een gezamenlijke activiteit. - wat gaan we doen? - doel? - waar moeten we bij kleuters rekening mee houden? - Tijdsplanning maken
Afsluiting (15 min.)	De vier onderdelen presenteren aan elkaar. → luisteren naar elkaar. De vier groepen vertellen elkaar wat ze precies gaan doen en wat ze hiermee willen bereiken. We plannen samen de dag dat we dit gaan uitvoeren! <i>* Opd. Zorgen voor leuke ‘aankleding’ van de verschillende onderdelen.</i>
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen.

Bijlage 12: Prototype 1: les 4

Les 4 Samen een doel bereiken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Samen werken - Respect hebben voor elkaars mening
Vorbereiding	
Inleiding (5 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Kort de doelen van vandaag bespreken. Succes en veel plezier!
Leskern (30 tot 40 min)	De activiteiten uitvoeren in mijn kleutergroep. → luisteren naar elkaar, samen werken.
Afsluiting (10 min.)	Nabespreking → luisteren naar elkaar, respect hebben voor elkaars mening. Hoe is het gegaan? Hoe ging de samenwerking?
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Afspreken wanneer ik langskom voor de eindevaluatie!

Les 1 Elkaar beter leren kennen

Doelen:	- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken - Luisteren naar elkaar - respect hebben voor elkaars inbreng <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les kun je twee dingen noemen die je geleerd hebt over een medeleerling.
Vorbereiding:	- Speelzaal reserveren - Vier groepen maken met vier leiders - Lijst met kwaliteiten voor alle leerlingen kopiëren - Lijst met vragen 'kern van de les' voor beide leerkrachten kopiëren - Evaluatieformulieren kopiëren - Flap waar de woorden voor inleiding + afsluiting 'in de kring' alvast op geschreven zijn, zodat alleen de aantallen dan nog aangevuld hoeven te worden. - Dikke stift om aantallen op flap in te vullen. - Vier kaartjes voor de leiders (logo met respectleider hierop) - Pennen/potloden mee (kwaliteiten spel + evaluatieformulier)
Inleiding (5 á 10 min)	Spelactiviteit 'In de kring' → Overeenkomsten zoeken/ elkaar beter leren kennen. 1. Wie heeft er een broertje? 2. Wie heeft er een zusje? 3. Wie heeft een oudere broer? 4. Wie heeft een oudere zus? 5. Wie is enig kind? 6. Wie is er wel eens verhuisd? 7. Wie heeft er een huisdier? 8. Wie houdt van sport? 9. Wie houdt van creatief bezig zijn? 10. Wie houdt van muziek? * Op een 'flap' worden de aantallen bijgehouden.
Leskern Deel 1: 10 min. Deel 2: 10 min.	Vragen kern van de les (in twee groepen) * begeleid door leerkrachten → Luisteren naar elkaar/ respect tonen. 1. Mijn achternaam is 2. Mijn lievelingskleur is 3. Mijn hobby's zijn 4. Mijn broer(tjes) en zus(jes) heten 5. Mijn lievelingseten is 6. Mijn favoriete vakantieland is 7. Mijn leukste vak op school vind ik 8. Mijn favoriete sport is 9. Ik ben goed in <u>Vragen:</u> - Wie weet nog wie de lievelingskleur genoemd heeft? - Wat is de hobby van.....? - Hoe heten de broertjes en zusjes van.....? - Wat is het lievelingseten van.....? - Wie is er goed in Etc.

	Vragen kern van de les (in vier groepen) * Begeleid door respectleiders → Luisteren naar elkaar/ luisteren naar de leider. → Leider zorgt voor respect en luisteren naar elkaar. * Onthoud je kwaliteiten, deze heb je bij de laatste activiteit weer nodig. <i>Kernkwaliteiten</i> Op het blad staan verschillende kwaliteiten, kwaliteiten zijn positieve eigenschappen van een persoon. Als we aan een persoon denken valt deze kwaliteit vooral op. - Welke kwaliteit past bij jou? Je maakt minimaal twee rondes in je groepje. Je kiest een kwaliteit waarvan jij denkt dat deze bij je past en beschrijft waarom dit zo is? - Klasgenoten mogen hier vragen over stellen? - Uiteindelijk heb je dus allemaal twee kwaliteiten beschreven. <i>Begeleiding:</i> Weet een leerling geen kwaliteit meer te benoemen laat dan het groepje meedenken. Vier leerlingen zijn de 'respectleiders' . Deze vier leerlingen zijn gekozen aan de hand van het sociogram, leerlingen die veelal als positief ervaren worden, zij kunnen hierdoor naar mijn idee beter leiding geven. (David, Maartje, Tess en Rob) <i>Begeleiding:</i> rondlopen en mee luisteren bij de verschillende groepjes. Vragen stellen bij kwaliteiten van leerlingen.
Afsluiting (10 min.)	Terugblik op de verschillende vragen. Wat heb je over elkaar geleerd? 'In de kring' De verschillende kernkwaliteiten komen voorbij, past deze bij jou dan stap je in de kring. Er wordt bijgehouden hoeveel leerling per kwaliteit in de kring stappen. Afsluitende zin: we zien nu dat er heel veel verschillende kwaliteiten in jullie klas aanwezig zijn, wat fijn! Probeer van elkaar die goede kwaliteiten ook te zien en misschien zelfs wel te benutten.
Evalueren (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. <i>Vorbereitung act. 4:</i> In deze vier groepen gaan jullie een activiteit voorbereiden voor mijn kleutergroep(ik deel ze in, in vier groepen waardoor je 7 á 8 kleuters per groep hebt). Het moet een act. worden van ongeveer. 10 min. Brainstorm samen wat je allemaal zou kunnen doen, het kan zowel binnen als buiten zijn. Bij les 3 gaan jullie hier een plan voor opstellen. Overleg ook met andere groepen zodat jullie niet hetzelfde kiezen!

Bronnen:

Engelen, R., van.(2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Evers, M., Loman, E., Soepboer, W.(2008). *Kinderkwaliteitspel*. Den Bosch: Lutkie Cranenburg BV.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho.

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Hemel, M.,van den.(2011). Goed van start. Middelburg: Drukkerij Meulenberg.

ik ben...

Naam:

- Ambitieuus
- Avontuurlijk
- Behendig
- Behulpzaam
- Bescheiden
- Betrouwbaar
- Blij
- Creatief
- Dromerig
- Eerlijk
- Enthousiast
- Geduldig
- Gehoorzaam
- Gevoelig
- Gezellig
- Grappig
- Gul
- Handig
- Kieskeurig
- Knap
- Lief
- Mooi
- Netjes
- Nieuwsgierig
- Open
- Optimistisch
- Ordelijk
- Precies
- Rustig
- Serieus
- Slim
- Snel
- Sociaal
- Speels
- Sportief
- Spontaan
- Sterk
- Tevreden
- Voorzichtig
- Vriendelijk
- Vrolijk
- Wijs
- Ijverig
- Zacht
- Zelfstandig
- Zorgzaam

respectleider

respectleider

respectleider

respectleider

respectleider

respectleider

Reflectieformulier

Les:

- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken
- Luisteren naar elkaar
- Respect hebben voor elkaars inbreng

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les:

- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers
- Luisteren naar elkaar
- Elkaar respecteren

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les:

- Luisteren naar elkaar
- Elkaars mening en ideeën respecteren
- Komen tot een gezamenlijke activiteit

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les:

- Luisteren naar elkaar
- Samenwerken
- Respect hebben voor elkaars mening

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Evaluëren (Hoe ging de les? Doelen behaald?)

De leerlingen waren enthousiast en deden fanatiek mee. Wel was er onrust. Leerlingen waren onbekend met de werkvormen en vonden het lastig om aspecten over zichzelf te vertellen. Omdat dit langzaam op gang kwam heb ik de tijden aangepast, hierdoor hadden de leerlingen meer tijd om te overleggen. Doordat het langer duurde werden de leerlingen op den duur onrustiger. Dit zou opgelost kunnen worden door de activiteit in twee delen op te splitsen.

Mijn doelen zijn gedeeltelijk behaald. De leerlingen hebben elkaar tijdens de activiteiten beter leren kennen en ze vonden de overeenkomsten interessant. Het luisteren naar elkaar is niet behaald. De leerlingen vinden dit erg moeilijk. Als ze zelf aan het woord zijn geweest, luisteren ze daarna minder goed naar de volgende 'spreker'. Met dit doel blijven we oefenen. Het derde doel, respect hebben voor elkaars inbreng, is gedeeltelijk behaald. Iedereen had inbreng en dit lieten de groepsleden ook toe. Doordat er niet altijd even goed geluisterd werd, vind ik dat dit doel niet in zijn geheel behaald is. Dit is ook een aspect wat meer aan bod mag komen.

Feedback leerkracht

Een mooie manier om elkaar te leren kennen. Mooie en verschillende werkvormen. De les was te lang waardoor ze op een gegeven moment afgeleid waren. De groep was soms onrustig, dit is niet onbekend met deze groep in vrije situaties. Een idee is misschien om de les in tweeën te delen.

Feedback leerlingen (27 leerlingen, 2 leerlingen afwezig)

Wat ging goed	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Heb ik iets geleerd?
- leider zijn - elkaar niet uitlachen 2x - het vertellen over mezelf - alles wel 2x - later luisterden we goed - toen we in de kring zaten 7x - ik wist alles - Ik luisterde goed 2x. - het werk - vertellen -overeenkomsten zoeken - je mening geven - we luisterden goed. - het werken - we kwamen er met elkaar uit. - in de grote groep. - het praten in groepjes.	- leider 2x - ik lachte ook niet 2x - duidelijk - goed, het was gezellig. - ik was ook goed stil. - luisteren 4x - ik bleef stil en luisterde 3x - gewoon goed opletten. - stil zijn. - dingen vertellen. - soms lachen. - ik deed goed mee. - ik vertelde 2x - wat zeggen - ik was soms stil. - antwoorden op persoonlijke vragen. - ik maakte mensen aan het	- het geklets 15x. - niets - in groepjes kletsten we veel 5x. - het was rommelig. - er werd niet altijd naar elkaar geluisterd. - op het laatste geklets. - door elkaar heen praten. - alles was leuk! - niet iedereen luisterde.	-leider - ? 2x - ik kletste ook 9x - ik bemoeide mij er niet mee en bleef stil. - zeggen dat ze stil moeten zijn 4x. - stil zijn. - soms deed ik mee 3x. - lachen. - praten. - luisteren 2x. - gezellig zijn. - ik kletste bijna niet.	Ja 26x -Sporten van anderen. -Het was interessant. -We moeten minder kletsen 2x. - je mag zeggen wat je vindt. - achternamen van anderen 4x - Ik weet nu veel meer over de kinderen in mijn klas 7x. - Ik weet wie er broertjes en zusjes hebben. - beter naar elkaar luisteren 2x. - je moet aardig zijn. - over respect 2x. - soms rustig zijn.

- het stil zijn.	lachen. - gewoon meedoen. - niet kletsen.			- goed luisteren en minder kletsen. - wat ze van zichzelf vinden. - niet kletsen. Nee 1x - Omdat ik zelf heel rustig ben.
------------------	--	--	--	--

Les 2 Respect hebben: opstokers en afbrekers

Doelen:	- Het verschil leren tussen opstokers en afbrekers. - Luisteren naar elkaar - Elkaar respecteren. * <i>reageren met tips i.p.v. afbrekers als je 'boos' bent.</i> <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les weten wat het verschil is tussen opstokers, tips en afbrekers.
Vorbereiding	- Speelzaal reserveren. - Leerlingen indelen in zes groepen - Kaartjes met zes situaties die uitgebeeld moeten worden. - Twee leerlingen kiezen die het verhaal mogen voorlezen. - Ruimtes regelen voor het oefenen van de toneelstukjes. - Evaluatieformulieren mee. - Kaartjes voor de respectleiders. - Verhaal kopiëren opstoker/afbreker
Inleiding (5 á 10 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Uitleg opstokers en afbreker doormiddel van twee verhalen → opstokers en afbrekers. Ik laat twee leerlingen een verhaaltje voorlezen (de ene met opstokers, de ander met afbrekers).
Leskern (30 tot 40 min)	Toneelstukjes (opstokers en afbrekers) → Luisteren naar elkaar, elkaar respecteren. - Zes groepen: zes leerlingen worden de 'respectleiders'. - Zij lezen de opdrachtkaart voor, verdelen de rollen en zorgen ervoor dat iedereen met respect behandeld wordt. * De respectleiders zijn afgeleid uit het sociogram. - Toneelstukje voorbereiden (10 a 15 min.) en opvoeren (20 a 30 min). <i>Begeleiden:</i> rondlopen en tips geven, helpen bij rolverdeling.
Afsluiting (10 min.)	Terugblik toneelstukjes, en de begrippen opstoker/tip/afbreker. Wat heb je hiervan geleerd? * <i>Opd. De Gouden knoop: Aan het begin van de ochtend krijgt een leerling de 'Gouden knoop'. Deze leerling geeft vandaag bewust veel opstokers aan anderen. Aan het eind van de dag raden wie deze leerling was.</i>
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Zijn er al ideeën voor act. 4?

Literatuur:

Engelen, R., van. (2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

www.dagvanrespect.nl

www.devreedzameschool.net

Situaties voor toneelstukjes

Situatie 1: Een opsteker geven

Rollen: nieuw lid, andere teamleden, trainer.

Er komt een nieuw lid bij je voetbalteam. Hij heeft nog niet eerder bij een club gespeeld. Hij kent nog niet alle regels en hij maakt dus nog wel eens fouten. (een soort Pietertje dus). Toch wil hij graag leren voetballen. Jullie zijn een erg positief ingesteld team, elk nieuw lid is welkom! Jullie reageren veelal met opstekers. Hoe zal het nieuwe lid zich voelen bij zijn nieuwe club? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 2: Een afbreker geven

Rollen: nieuw lid, andere teamleden, trainer.

Er komt een nieuw lid bij je voetbalteam. Hij heeft nog niet eerder bij een club gespeeld. Hij kent nog niet alle regels en hij maakt dus nog wel eens fouten. (een soort Pietertje dus). Toch wil hij graag leren voetballen. Jullie zijn erg prestatiegericht ingesteld en reageren veelal met afbrekers op dit nieuwe lid. Hoe reageert hij hierop? Hoe zal hij zich voelen bij zijn nieuwe club? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 3: Een opsteker geven

Rollen: nieuwe leerling, klasgenoten, leerkracht.

Een leerling uit jullie klas is nog niet zo lang bij jullie op school. Zij is geboren in China en woont sinds een paar jaar in Nederland. Zij herinnert zich nog heel veel van haar geboorteland en kan daar goed over vertellen. Jullie zijn erg benieuwd naar die verhalen over dat land dat jullie niet kennen. De nieuwe leerling mag veel vertellen en jullie reageren veelal met opstekers. Hoe zal deze nieuwe leerling zich voelen bij jullie in de klas? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 4: Een afbreker geven

Rollen: nieuwe leerling, klasgenoten, leerkracht.

Een leerling uit jullie klas is nog niet zo lang bij jullie op school. Zij is geboren in China en woont sinds een paar jaar in Nederland. Zij herinnert zich nog heel veel van haar geboorteland en kan daar goed over vertellen. Jullie zijn erg op jezelf gericht en vinden die verhalen niet interessant, jullie eigen leefwijze is veel interessanter. Jullie reageren dan ook veelal met afbrekers op deze verhalen. Hoe zal deze nieuwe leerling zich voelen bij jullie in de klas? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 5: Een opsteker geven

Rollen: pientere jongen, klasgenoten, leerkracht

Een klasgenootje is een erg pientere/slimme jongen. Hij is getest en daaruit kwam naar voren dat hij behoorlijk begaafd is. Hij krijgt van de juf vaak extra leuk werk en hij mag ook dikwijls extra taken doen. Jullie vinden het erg knap en zeggen dit ook. Jullie zijn er trots op dat hij bij jullie in de klas zit en vaak zulke goede ideeën heeft! Jullie reageren dan ook veel met opstekers als hij iets te zeggen heeft. Hoe zal deze jongen zich voelen? Laat dat zien in jullie toneelstuk.

Situatie 6: Een afbreker geven

Rollen: pientere jongen, klasgenoten, leerkracht

Een klasgenootje is een erg pientere/slimme jongen. Hij is getest en daaruit kwam naar voren dat hij behoorlijk begaafd is. Hij krijgt van de juf vaak extra leuk werk en hij mag ook dikwijls extra taken doen. Jullie zijn een beetje jaloers en vinden hem een betweter. Jullie reageren dan ook veel met afbrekers als hij iets te zeggen heeft. Hoe zal deze jongen zich voelen? Laat dat zien in jullie toneelstuk.

Verhaal 1: Afbrekers

* Je zou bij dit verhaal een groot rood hart kunnen gebruiken. Bij elke afbreker breek je een stukje van het hart. Door alleen maar afbrekers te horen, breekt je hart in stukken.

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder schreeuwend binnen: “hé, luilak, schiet je nou eens op!” (scheur een stukje van het hart af). Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam echter binnen en zei: “ga je die vodden aandoen naar school?” (scheur). Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: “wat heb je in godsnaam met je haar gedaan? Het lijkt nergens op!” (scheur).

Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een chagrijnig kijkende vrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: “eigen schuld, meisje, waarom loop je ook niet gewoon?” (scheur).

Als ze in de klas komt, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: “Maria, je moet echt beter je best gaan doen. Zo ga je niet over, als je je huiswerk niet maakt. Ik zal eens met je ouders gaan praten!” (scheur)

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Toen begonnen de andere kinderen te lachen. (scheur)

Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. “kijk maar uit met dat spul”, zei de man achter de kassa, “als je dat blijft eten, zie je er binnenkort uit als een olifant” (scheur).

Verhaal 2: Opstekers

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder binnen, en zei: "...". Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam binnen en zei: "...". Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: "...". Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een mevrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: "...".

Toen ze in de klas kwam, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: "Maria,".

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Iemand anders liep naar haar toe, en zei: "...". Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. De meneer achter de kassa zei: ".....".

- Bespreek: hoe denk je dat Maria zich voelt na deze behandeling? Wat zal het effect zijn als ze dag in dag uit zo behandeld zou worden?

Vat samen:

Dit verhaal laat ons zien hoe belangrijk het is om geen afbrekers te gebruiken, maar zoveel mogelijk opstekers.

Evaluëren (Hoe ging de les? Doelen behaald?)

De leerlingen waren rustig en serieus tijdens deze les. Ze waren enthousiast over mijn komst en wilden graag mee werken.

Mijn doelen zijn grotendeels behaald. Alle leerlingen weten nu wat opstekers en afbrekers zijn. Wel lijkt het mij goed om hier nog een keer een les aan te besteden. Dit door het meer op het kind zelf te richten. Ze weten nu wat de termen betekenen en weten het verschil hiertussen. Naar mijn idee is het goed om ze nu allemaal nog een korte verwerking over hun eigen communicatie te laten maken. Dit zal ik aan de nieuwe lessenreeks toe gaan voegen.

Het luisteren naar elkaar ging vandaag een stuk beter. De groepen waren kleiner waardoor er beter gecommuniceerd werd en er beter naar elkaar geluisterd werd. Alle leerlingen konden hun ideeën vertellen en samen zijn ze tot erg leuke en zinvolle toneelstukjes gekomen. Niet alle groepjes konden meteen op een goed idee komen waardoor er soms in de groepjes nog wel gelachen werd, dit vind ik passen bij het proces.

Ik ben erg tevreden over het verloop van deze les. De volgende les zal ik weer gaan werken in zes groepen in plaats van vier groepen, dit omdat ik gemerkt heb dat dit beter werkt.

Feedback leerkracht

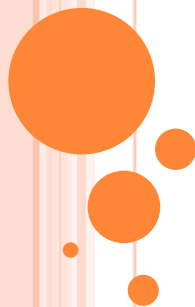
Prima inhoud van de les. Het is wel van belang dat de leerkracht bij zo'n les aanwezig is of de les zelf geeft, dit zodat ze hier op terug kan komen. Deze aspecten zijn nu aangeleerd en in het dagelijkse lesgeven kan hier dan op teruggekomen worden. De aspecten zijn duidelijk behandeld, misschien is het duidelijker als de leerkracht de beginverhalen zelf voorleest, je kunt dan duidelijker articuleren en intonatie laten horen.

De toneelstukjes waren leuk en goed bedacht. Ze zij hier serieus mee bezig geweest! Ze luisterden tijdens de toneelstukjes ook goed naar elkaar.

Feedback leerlingen (29 leerlingen)

<i>Wat ging goed</i>	<i>Wat mijn rol daarbij was</i>	<i>Wat minder leuk was</i>	<i>Wat mijn rol daarbij was</i>	<i>Heb ik iets geleerd?</i>
- het toneelstuk 4x - elkaar respecteren - het luisteren naar de toneelstukjes - ik kon alles goed verstaan - het luisteren naar elkaar 7x - de rollen geven - we overlegden goed - samenwerking 5x - we kwamen er allemaal uit - we waren stil - complimenten geven	- de speler 13x - leerling 3x - mee spelen 3x - ook luisteren 2x - onder bedwang houden - ik was stil - luisteren naar een ander - ik gaf de rollen, ik was de respectleider - gewoon doen - ik leidde de groep - ik luisterde goed - ik deed goed mee - ik lette goed op	- mijn rol - weinig tijd - schreeuwen tijdens het oefenen - af en toe niet serieus doen tijdens het oefenen 2x - niets 9x - er werd soms raar gedaan - sommigen waren niet de hele tijd serieus - soms waren we afgeleid 3x - het overleggen - commentaar geven - in het begin	- mijn rol - opschieten - zeggen dat ze stil moeten zijn 2x - ik deed ook niet zo serieus - niets 12x - ik was aan het praten - ik was ook afgeleid - kletsen - commentaar geven - niet kletsen - motiveren - afbrekers geven - ik praatte soms ook - lachen - ik kletste soms	Ja 26x - het was erg leuk - naar elkaar luisteren 3x - wat opstekers en afbrekers zijn 9x - kinderen aanspreken op hun gedrag. - toneelspelen - afbrekers geven is niet leuk! - elkaar respecteren - niet overal direct op reageren. - dat je elkaar moet respecteren

- het toneelstukje en in de groep - we hadden een goed toneelstuk - we luisterden heel goed - de rolverdeling 2x - we hadden een goed stuk		werd er een beetje gekletst 3x - wij speelden afbrekers - één leerling was vervelend - af en toe kletsen - ze hoorden het niet zo goed - ik werd rood	ook - ik praatte te zacht	en moet luisteren 3x - hoe je met elkaar moet omgaan - goed samenwerken dan kun je iets leuks maken. - ik ga mijn best doen harder te praten - dat niet iedereen het altijd met je eens is Nee 3x - het waren een paar dezelfde doelen. - het was soms onrustig tijdens het oefenen
--	--	--	--	--

OPSTEKERS EN AFBREKERS

Les 2 Groepsdynamica groep 7

DOELEN VAN VANDAAG

- - Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers.
- - Luisteren naar elkaar.
- - Elkaar respecteren.

OPSTEKERS EN AFBREKERS

- De manier hoe je op elkaar reageert.
- Verhaal 1
- Verhaal 2
- Wat valt je op?
- Hoe reageer jij op een ander?

OPDRACHT

- Zes groepen.
- Toneelstukje.
- Zes respectleiders.
- Respectleider:
 - zorgt ervoor dat er naar elkaar geluisterd wordt
 - leest de situatie voor
 - zorgt dat iedereen zijn ideeën kan vertellen
 - zorgt voor de rolverdeling
 - komt bij de leerkracht als zich problemen voordoen
- Elke groepje voert een kort toneelstukje op over opstekers of afbrekers, let op je taalgebruik!

VERVOLG OPDRACHT

- Elke groep voert het toneelstukje op.
 - Waar speelt het zich af?
 - Om wie gaat het?
 - Wordt er gereageerd met afbrekers of opstekers?
- Kijkers:
 - Kijken met respect (niet uitlachen of storen)
 - Geven antwoord op de hierboven genoemde vragen.
 - Applaudiseren na elk toneelstukje.

AFSLUITING

- Wat heb je hiervan geleerd?
- Evaluatieformulier invullen

Les 3 + 4

- Al ideeën voor het organiseren van een activiteit voor de kleuters?
- Vier groepen kleuteractiviteit bekend maken

Les 3 Samen werken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Elkaars mening en ideeën respecteren. - Komen tot een gezamenlijke activiteit <i>Opdracht:</i> Aan het eind van deze les hebben de vier groepen allen een activiteit bedacht en uitgewerkt voor de kleuters.
Vorbereiding	- Format voor de leerlingen op (wit + gekleurd)A3 papier kopiëren - Stiften - Kaartjes respectleiders - groepsindeling - Voorbeelden van activiteiten (parcour op het schoolplein afleggen met fiets, etc./ toneelstukje opvoeren over/ boek voorlezen met uitbeelden/ Fantasieverhaal waarbij de kleuters mee moeten doen met de bewegingen/opdrachten in het verhaal/ ??
Inleiding (10 a 15 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Bespreken van de 'Gouden knoop'. Inventariseren van ideeën We beslissen samen wat welke groep gaat uitwerken.
Leskern (20 - 30 min)	Samenwerken in groepen, uitwerken van het concept → luisteren naar elkaar, elkaars mening en ideeën respecteren, komen tot een gezamenlijke activiteit. - wat gaan we doen? - doel? - waar moeten we bij kleuters rekening mee houden? - Tijdsplanning maken Eerst maken zij een kladversie, na goedkeuring maken zij dit op gekleurd papier. *Begeleiding: rondlopen en kijken/luisteren hoe de samenwerking gaat.
Afsluiting (15 min.)	De vier onderdelen presenteren aan elkaar. → luisteren naar elkaar. De vier groepen vertellen elkaar wat ze precies gaan doen en wat ze hiermee willen bereiken. We plannen samen de dag dat we dit gaan uitvoeren! * <i>Opd. Zorgen voor leuke 'aankleding' van de verschillende onderdelen.</i>
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen.

Literatuur:

Engelen, R., van.(2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Groepsactiviteit

<u>Wat</u> gaan we doen?:	Rolverdeling (wie doet wat?):	Materialen (wat hebben we nodig?):
Doelen (wat leren ze hiervan?):	<u>Groep 1 Instroom</u> Naam activiteit:	<u>Waar</u> gaan we dit doen?
Tijdsplanning (wat eerst en wat daarna?):	Extra informatie:	Namen groepsleden (op alfabetische volgorde):

Evaluëren (Hoe ging de les? Doelen behaald?)

De leerlingen waren erg enthousiast over de les van vandaag. Aan het eind van de vorige les heb ik de groepen voor les 3 en 4 bekend gemaakt en ze hadden al het een en ander overlegd. De groepen waren hetzelfde als de vorige les alleen waren er een aantal andere respectleiders. Deze groepen functioneerden goed in de vorige les en ook tijdens deze les ging het in de meeste groepen goed. Er werd overlegd en naar elkaars ideeën geluisterd.

Mijn doelen zijn behaald omdat ze veelal naar elkaars mening en ideeën hebben geluisterd, ze respect hadden voor elkaar en alle groepjes uiteindelijk tot een activiteit zijn gekomen.

Aan de hand van feedback van de leerkracht zal ik deze les aanpassen door de leerlingen te adviseren zoveel mogelijk opstekers te gebruiken tijdens de uitvoering van hun activiteit bij de kleuters en zo min mogelijk afbrekers. Verder zal ik voor de start van les 4 de leerlingen de kans geven om hun activiteit een keer te kunnen oefenen.

Feedback leerkracht

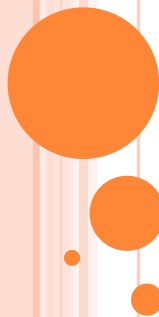
Je uitleg was duidelijk, de leerlingen wisten wat er van hen verwacht werd. Je kwam terug op het aspect opstekers en afbrekers, dit had je ook nog meer in deze en de volgende les kunnen verwerken. De groepjes hadden goede leiders. Alle groepjes zijn tot een activiteit gekomen, prima. Het luisteren naar elkaar ging goed.

Heb je nagedacht over oefentijd? Sommige groepjes hebben dansjes bedacht, deze zullen nog wel geoefend moeten worden.

Feedback leerlingen (29 leerlingen)

<i>Wat ging goed</i>	<i>Wat mijn rol daarbij was</i>	<i>Wat minder leuk was</i>	<i>Wat mijn rol daarbij was</i>	<i>Heb ik iets geleerd?</i>
- we luisterden naar elkaar 4x - samen iets bedenken 3x - samenwerken 3x - overleggen 6x - brainstormen 2x - samen een activiteit bedenken - elkaar de beurt geven - het plan maken 2x - alles - we konden snel iets bedenken 2x - we hebben iets leuks bedacht - we overlegden goed	- ik luisterde ook 2x - ik dacht mee 4x - mee overleggen 5x - brainstormen - helpen en bedenken 4x - gewoon mee doen 2x - stil en rustig zijn - ideeën geven 2x - ik hielp met verzinnen - mee denken - samen iets bedenken - snel zijn - leider zijn 2x - ik deed goed mee - luisteren naar anderen	- onenigheid - soms door elkaar heen praten - niets 12x - geklets - lachen - soms discussies - sommige kinderen konden moeilijk stil zijn. - ik moest mijn idee aanpassen - niet altijd naar elkaar luisteren 2x - elkaar aanspreken - dat ze mijn idee minder leuk vonden - het niet meteen eens zijn 2x - dat meer groepjes iets met	- geen - ik praatte soms ook door een ander heen - niets 13x - mee praten - wegsturen - mee praten - goed luisteren 2x - mij aanpassen - zeggen dat ze stil moeten zijn - idee bedenken - leider zijn - ik oefende niet zo goed mee - ik probeerde rust te houden - ik probeerde iedereen bij elkaar te houden	Ja 27x - goed samen werken en naar elkaar luisteren 2x - samen werken 13x - samen kun je altijd op een idee komen - samenwerken, samen denken 2x - hoe je samen tot één idee komt 3x - goed overleggen 2x - het met anderen eens zijn - samen brainstormen - samen iets moois maken - minder kletsen, goed luisteren

		dansen hebben bedacht - oefenen - het eind was een beetje onrustig - rolverdeling was even lastig	- rekening houden met elkaar en de kleuters - samen met anderen kom je tot betere ideeën dan dat je het alleen doet Nee 2x - er werd niet altijd naar elkaar geluisterd.
--	--	--	---

SAMEN WERKEN

Les 3 Groepsdynamica groep 7

DOELEN VAN VANDAAG

- - Luisteren naar elkaar
- - Elkaars mening en ideeën respecteren.
- - Komen tot een gezamenlijke activiteit

WAT TE DOEN?

- In groepen het formulier invullen
- Respectleider
- Voorbereidingen treffen:
 - Materialen verzamelen?
 - Rollen verdelen?
- Presentatie aan de klas voorbereiden

Groepsactiviteit

<u>Wat</u> gaan we doen?:	<u>Rolverdeling</u> (wie doet wat?):	<u>Materialen</u> (wat hebben we nodig?):
<u>Doelen</u> (wat leren ze hiervan?):	<u>Groep 1 Instroom</u> Naam activiteit:	<u>Waar</u> gaan we dit doen?
<u>Tijdsplanning</u> (wat eerst en wat daarna?):	<u>Extra informatie</u> :	<u>Namen groepsleden</u> (op alfabetische volgorde):

PRESENTEREN

- Met je groepje kort vertellen wat er op jullie formulier geschreven staat.
- Zorg voor een rolverdeling.
- Houd het kort.

AFSLUITING

- Wat heb je hiervan geleerd?
- Evaluatieformulier invullen

Les 4

- Wat nu te doen?
- Dag + tijdstip afspreken.

Les 4 Samen een doel bereiken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Samen werken - Respect hebben voor elkaars mening
Voorbereiding	- Leerlingen helpen met materialen klaarleggen. - Kleuters voorbereiden. - Kleuters indelen in zes groepen. - Groepsindeling leerlingen (hetzelfde als les 3) - Plekken reserveren voor de activiteiten van de verschillende groepen. - fototoestel mee! - kaartjes respectleider mee.
Inleiding (5 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Kort de doelen van vandaag bespreken. Succes en veel plezier!
Leskern (30 tot 40 min)	De activiteiten uitvoeren in mijn kleutergroep. → luisteren naar elkaar, samen werken.
Afsluiting (10 min.)	Nabespreking → luisteren naar elkaar, respect hebben voor elkaars mening. Hoe is het gegaan? Hoe ging de samenwerking?
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Afspreken wanneer ik langskom voor de eindevaluatie!

Literatuur:

Engelen, R., van. (2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Evaluëren (Hoe ging de les? Doelen behaald?)

De leerlingen waren zeer enthousiast. De dag ervoor heb ik ze nog even herinnerd aan hun gemaakte format tijdens les drie en de voorbereidingen die ze moesten treffen. Ze hadden tijdens deze les alles goed geregeld en afgesproken. De leerlingen hadden kledingafspraken gemaakt, petjes meegenomen, waren geschminkt, ze hadden er echt veel werk van gemaakt! Zowel de leerlingen van groep 7 als mijn kleutergroep hebben een geweldige les gehad.

Mijn doelen zijn bereikt. De leerlingen moesten in groepjes samenwerken, luisteren naar elkaar en respect hebben voor elkaars mening. De samenwerking in de groepjes ging erg goed! De leerlingen hadden vooraf een duidelijke rolverdeling gemaakt en waren ook erg positief naar elkaar toe. Ieder mocht zeggen wat hij vond en samen hebben ze het tot een succes gemaakt. Het was fijn om te zien dat deze groep ook een hele fijne en positieve groep kan zijn!

Feedback leerkracht

De leerlingen waren enthousiast en ze deden ontzettend goed hun best. Ze was verbaasd over de voorbereidingen die de leerlingen hadden getroffen, dit terwijl zij er verder geen aandacht meer aan had geschonken. Ze vond het fijn om haar klas ook op deze manier mee te maken. De leerlingen waren fijn in de omgang met elkaar en ook deden ze lief tegen de kleuters. Ze was onder de indruk van haar klas!

Feedback leerlingen (27 leerlingen, 2 leerlingen afwezig)

<i>Wat ging goed</i>	<i>Wat mijn rol daarbij was</i>	<i>Wat minder leuk was</i>	<i>Wat mijn rol daarbij was</i>	<i>Heb ik iets geleerd?</i>
- alles 11x - samenwerken 8x - we maakten de kleuters blij 2x - de optredens - we werkten goed samen 2x -het werken met kleuters - de dingen voorbereiden en uitvoeren - met kleuters werken	- leuk meedoen 7x - clown spelen - een bij spelen - kleur omhoog houden bij onze activiteit - ook samenwerken 2x - dansen 2x - een rol spelen - complimenten/opstekers geven. - ideeën geven - dansen en de kinderen helpen - kinderen helpen - leider zijn - meedoen en uitleggen - kinderen vermaken - spullen klaarleggen en meedoen - aardig doen - de kleuters alles voordoan	- niets 21x - één groepsgeenoot liep af en toe even rond - één kleuter was een beetje bang voor mijn pak - sommige kleuters vonden het spannend - het was warm - de kleuters vonden onze uitleg soms lastig	- niets 21x - verder gaan - doorgaan - ramen open gedaan - duidelijk uitleggen	Ja 27x - beter omgaan met anderen (kleintjes) 8x - samenwerken 8x - met samenwerken bereik je iets heel leuks - goed naar elkaar luisteren want het kan handig zijn - beter samenwerken - met elkaar leren omgaan - elkaar respecteren - meer sociale contacten - meer kennis over kleuters - heel veel - het is fijn om anderen blij te maken - dat je het samen leuk moet maken! Nee 0x

Bijlage 17

Naam:

Vragenlijst leerlingen groep 7 onderzoeksschool mei 2013

Algemeen	
Ik ken van veel kinderen in deze klas de voor- en achternaam	ja/nee/soms
Ik weet van veel kinderen in deze klas of ze broertjes of zusjes hebben	ja/nee/soms
Ik weet van meerdere kinderen welke sport ze beoefenen	ja/nee/soms
Ik weet van mezelf welke kwaliteiten ik heb	ja/nee/soms
Ik weet van veel kinderen welke kwaliteiten zij hebben	ja/nee/soms

Mening geven	
In onze klas mag je je mening geven	ja/nee/soms
In onze klas wordt je uitgelachen als je je mening geeft	ja/nee/soms
In onze klas wordt er steeds beter naar elkaars mening geluisterd	Ja/nee/soms
In onze klas wordt er minder gereageerd als iemand zijn mening geeft	Ja/nee/soms
Ik heb respect voor de mening van een ander	Ja/nee/soms
Ik heb respect voor de ideeën van een ander	Ja/nee/soms

Persoonlijkheid	
Ik weet het verschil tussen opstekers en afbrekers	ja/nee/soms
Ik reageer meestal met opstekers	ja/nee/soms
Ik reageer meestal met afbrekers	ja/nee/soms
Ik kan luisteren naar een leider	ja/nee/soms
Ik kan samenwerken	ja/nee/soms
Ik kan samenwerken in een groepje	ja/nee/soms

1. Wat kan er aan de bovengenoemde dingen nog verbeterd worden? Hoe zou jij dit aanpakken?

2. Wat vond je van dit onderzoek en de verschillende lessen?

3. Ik wil nog graag iets kwijt:

Bijlage 18: Kwalitatieve data vragenlijst leerlingen groep 7

Algemeen	
Ik ken van veel kinderen in deze klas de voor- en achternaam	Ja=24/nee=1/soms=4
Ik weet van veel kinderen in deze klas of ze broertjes of zusjes hebben	Ja=25/nee/soms=4
Ik weet van meerdere kinderen welke sport ze beoefenen	Ja=23/nee=1/soms=5
Ik weet van mezelf welke kwaliteiten ik heb	Ja=23/nee/soms=6
Ik weet van veel kinderen welke kwaliteiten zij hebben	Ja=12/nee=3/soms=14

Mening geven	
In onze klas mag je je mening geven	Ja=26/nee/soms=3
In onze klas wordt je uitgelachen als je je mening geeft	ja/nee=21/soms=8
In onze klas wordt er steeds beter naar elkaars mening geluisterd	Ja=22/nee/soms=7
In onze klas wordt er minder gereageerd als iemand zijn mening geeft	Ja=13/nee=6/soms=10
Ik heb respect voor de mening van een ander	Ja=26/nee/soms=3
Ik heb respect voor de ideeën van een ander	Ja=24/nee/soms=5

Persoonlijkheid	
Ik weet het verschil tussen opstekers en afbrekers	Ja=29/nee/soms
Ik reageer meestal met opstekers	Ja=8/nee/soms=21
Ik reageer meestal met afbrekers	ja/nee=8/soms=21
Ik kan luisteren naar een leider	Ja=24/nee/soms=5
Ik kan samenwerken	Ja=27/nee/soms=2
Ik kan samenwerken in een groepje	Ja=27/nee=1/soms=1

Genoemde verbeteringen:

- Zorgen dat er helemaal geen ruzie meer is. Ik bemoei me er niet meer mee als ik het zie.
- Minder kletsen blijven oefenen 2x.
- Blijven werken aan respect hebben voor ideeën van een ander en luisteren naar elkaar 3x.
- Blijven werken aan respect hebben voor elkaars mening.
- Iets beter naar elkaar luisteren.
- Dat er nooit meer wordt uitgelachen als iemand iets zegt.
- Elkaar gewoon blijven helpen.
- geen 18x
- geen mening 3x

Mening onderzoek/ lessen:

- Leuk 17x
- Super leuk 4x
- Heel erg leuk 4x
- Heel erg boeiend maar het luisteren soms een beetje saai.
- respectvol en leuk.
- Er is veel in de klas veranderd.
- Heel leuk en heb ook nog wat geleerd!

Nog even kwijt:

- Dat het heel leuk was! 5x
- Ik ben nog steeds onzeker maar het gaat wel steeds beter.
- Het gaat beter, we kletsen minder.
- Het was gezellig en interessant.
- We deden het steeds beter, op het laatst deden we het echt goed!
- Het was heel leuk met de kleuters.
- Dank u wel voor de leuke lessen! 2x

Inhoudsopgave lessenreeks

Les 1 Elkaar beter leren kennen

Doelen:	- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken - Luisteren naar elkaar - respect hebben voor elkaars inbreng
----------------	--

Les 2 Elkaar beter leren kennen

Doelen:	- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken - Luisteren naar elkaar - respect hebben voor elkaars inbreng
----------------	--

Les 3 Respect hebben: opstekers en afbrekers

Doelen:	- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers. - Luisteren naar elkaar - Elkaar respecteren.
----------------	---

Les 4 Respect hebben: opstekers en afbrekers

Doelen:	- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers. - Luisteren naar elkaar - Elkaar respecteren.
----------------	---

Les 5 Samen werken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Elkaars mening en ideeën respecteren. - Komen tot een gezamenlijke activiteit
----------------	---

Les 6 Samen een doel bereiken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Samen werken - Respect hebben voor elkaars mening
----------------	---

Les 1 Elkaar beter leren kennen

Doelen:	- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken - Luisteren naar elkaar - respect hebben voor elkaars inbreng <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les kun je twee dingen noemen die je geleerd hebt over een medeleerling.
Vorbereiding:	- Speelzaal reserveren - Vier groepen maken met vier leiders - Lijst met vragen 'kern van de les' voor beide leerkrachten kopiëren - Evaluatieformulieren kopiëren - Flap voor inleiding 'in de kring' - Dikke stift om aantallen op flap in te vullen. - Vier kaartjes voor respectleiders - Pennen/potloden (evaluatieformulier)
Inleiding (5 á 10 min)	<u>Spelactiviteit 'In de kring'</u> Grote kring: is het op jou van toepassing dan stap je in de kring. Juf telt de aantallen en schrijft dit op de flap. → Overeenkomsten zoeken/ elkaar beter leren kennen. 1. Wie heeft er een broertje? 2. Wie heeft er een zusje? 3. Wie heeft een oudere broer? 4. Wie heeft een oudere zus? 5. Wie is enig kind? 6. Wie is er wel eens verhuisd? 7. Wie heeft er een huisdier? 8. Wie houdt van sport? 9. Wie houdt van creatief bezig zijn? 10. Wie houdt van muziek? * Tijdens de afsluiting worden de aantallen op de flap nogmaals besproken.
Leskern (20 min)	<u>Vragen kern van de les (in twee groepen) * begeleid door leerkrachten</u> Beide groepen zitten in een kring. Om en om geven de leerlingen antwoord op de vraag. Na de negen vragen worden de luistervragen gesteld. → Luisteren naar elkaar/ respect tonen. 1. Mijn achternaam is 2. Mijn lievelingskleur is 3. Mijn hobby's zijn 4. Mijn broer(tjes) en zus(jes) heten 5. Mijn lievelingseten is 6. Mijn favoriete vakantieland is 7. Mijn leukste vak op school vind ik 8. Mijn favoriete sport is 9. Ik ben goed in <u>Luistervragen:</u> - Wie weet nog wie de lievelingskleur genoemd heeft? - Wat is de hobby van.....? - Hoe heten de broertjes en zusjes van.....? - Wat is het lievelingseten van.....? - Wie is er goed in? Etc.

Afsluiting (10 min.)	<u>Terugblik op de verschillende vragen</u> Wat heb je over elkaar geleerd? De aantallen bespreken die in het begin op de 'flap' zijn geschreven.
Evalueren (max. 5 min)	Per leerling evaluatieblad invullen. <i>Vorbereitung act. 4:</i> In deze vier groepen gaan jullie een activiteit voorbereiden voor mijn kleutergroep(ik deel ze in, in vier groepen waardoor je 7 á 8 kleuters per groep hebt). Het moet een act. worden van ongeveer. 10 min. Brainstorm samen wat je allemaal zou kunnen doen, het kan zowel binnen als buiten zijn. Bij les 3 gaan jullie hier een plan voor opstellen. Overleg ook met andere groepen zodat jullie niet hetzelfde kiezen!

Bronnen:

Engelen, R., van.(2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Evers, M., Loman, E., Soepboer, W.(2008). *Kinderkwaliteitspel*. Den Bosch: Lutkie Cranenburg BV

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Hemel, M.,van den.(2011). *Goed van start*. Middelburg: Drukkerij Meulenberg.

respectleider

respectleider

respectleider

respectleider

respectleider

respectleider

Indeling in vier groepen

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Reflectieformulier

Les: 1

Doelen:

- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken
- Luisteren naar elkaar
- Respect hebben voor elkaars inbreng

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les: 2

Doelen:

- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken
- Luisteren naar elkaar
- Respect hebben voor elkaars inbreng

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les: 3

Doelen:

- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers
- Luisteren naar elkaar
- Elkaar respecteren

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les: 4

Doelen:

- Het verschil tussen opstekers en afbrekers

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Reflectieformulier

Les: 5

Doelen:

- Luisteren naar elkaar
- Elkaars mening en ideeën respecteren
- Komen tot een gezamenlijke activiteit

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les: 6

Doelen:

- Luisteren naar elkaar
- Samenwerken
- Respect hebben voor elkaars mening

Wat goed ging	Wat mijn rol daarbij was	Wat minder leuk was	Wat mijn rol daarbij was	Wat ik volgende week ga doen

Les 2 Elkaar beter leren kennen

Doelen:	- Elkaar beter leren kennen, overeenkomsten zoeken - Luisteren naar elkaar - respect hebben voor elkaars inbreng <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les kun je twee dingen noemen die je geleerd hebt over een medeleerling.
Vorbereiding:	- Speelzaal reserveren - Vier groepen maken met vier leiders - Lijst met kwaliteiten voor alle leerlingen kopiëren - Flap voor afsluiting 'in de kring' - Dikke stift om aantallen op flap in te vullen - Vier kaartjes voor de respectleiders - Pennen/potloden mee (kwaliteiten spel + evaluatieformulier) - Evaluatieformulieren mee
Inleiding (5 á 10 min.)	<u>Overeenkomsten vorige les kort bespreken + uitleg kwaliteiten.</u> <u>Wat is een kwaliteit? Wie kan er kwaliteiten noemen? Moeilijke begrippen op de kwaliteitenlijst bespreken.</u>
Leskern (20 min.)	<u>Vragen kern van de les (in vier groepen) * Begeleid door respectleiders</u> Vier leerlingen zijn de 'respectleiders' . Deze vier leerlingen zijn gekozen aan de hand van het sociogram, leerlingen die veelal als positief ervaren worden. <u>Kernkwaliteiten</u> Op het blad staan verschillende kwaliteiten, kwaliteiten zijn positieve eigenschappen van een persoon. Als we aan een persoon denken valt deze kwaliteit vooral op. - Welke kwaliteit past bij jou? Je maakt minimaal twee rondes in je groepje. Je kiest een kwaliteit waarvan jij denkt dat deze bij je past en beschrijft waarom dit zo is? - Klasgenoten mogen hier vragen over stellen? - Uiteindelijk moet je allemaal twee kwaliteiten hebben omcirkeld en hebben uitgelegd. * Onthoud je kwaliteiten, deze heb je bij de laatste activiteit weer nodig. <u>Welke kwaliteit past bij je klasgenoten?</u> - Elke leerling komt aan de beurt, welke kwaliteit past deze leerling? Om en om geven de groepsgenoten aan welke kwaliteit zij bij deze leerling vinden passen, ook leggen zij uit waarom zij dit vinden. <i>Begeleiding:</i> Luisteren bij de verschillende groepjes. Weet een leerling geen kwaliteit meer te benoemen laat dan het groepje meedenken. <i>Begeleiding:</i> rondlopen en mee luisteren bij de verschillende groepjes. Vragen stellen bij kwaliteiten van leerlingen.
Afsluiting (10 á 15 min.)	<u>Spel 'In de kring' + terugblik op de verschillende vragen</u> Wat heb je over elkaar geleerd? <u>Spel 'In de kring'</u> De verschillende kernkwaliteiten komen voorbij, past deze bij jou dan stap je in de kring. Er wordt bijgehouden hoeveel leerling per kwaliteit in de kring stappen.

	Afsluitende zin: we zien nu dat er heel veel verschillende kwaliteiten in jullie klas aanwezig zijn, wat fijn! Probeer van elkaar die goede kwaliteiten ook te zien en misschien zelfs wel te benutten.
Evalueren (max. 5 min)	Per leerling blad invullen.

Bronnen:

Engelen, R., van.(2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Evers, M., Loman, E., Soepboer, W.(2008). *Kinderkwaliteitenspel*. Den Bosch: Lutkie Cranenburg BV

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Hemel, M.,van den.(2011). *Goed van start*. Middelburg: Drukkerij Meulenberg.

ik ben...

Naam:

- Ambitieuus
- Avontuurlijk
- Behendig
- Behulpzaam
- Bescheiden
- Betrouwbaar
- Blij
- Creatief
- Dromerig
- Eerlijk
- Enthousiast
- Geduldig
- Gehoorzaam
- Gevoelig
- Gezellig
- Grappig
- Gul
- Handig
- Kieskeurig
- Knap
- Lief
- Mooi
- Netjes
- Nieuwsgierig
- Open
- Optimistisch
- Ordelijk
- Precies
- Rustig
- Serieus
- Slim
- Snel
- Sociaal
- Speels
- Sportief
- Spontaan
- Sterk
- Tevreden
- Voorzichtig
- Vriendelijk
- Vrolijk
- Wijs
- Ijverig
- Zacht
- Zelfstandig
- Zorgzaam

Indeling in vier groepen

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-
-
-
-

Les 3 Respect hebben: opstekers en afbrekers

Doelen:	- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers. - Luisteren naar elkaar - Elkaar respecteren. * <i>reageren met tips i.p.v. afbrekers als je 'boos' bent.</i> <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les weten wat het verschil is tussen opstekers en afbrekers.
Vorbereiding	- Speelzaal reserveren. - Leerlingen indelen in zes groepen - Kaartjes met zes situaties die uitgebeeld moeten worden. - Twee leerlingen kiezen die het verhaal mogen voorlezen. - Ruimtes regelen voor het oefenen van de toneelstukjes. - Evaluatieformulieren mee. - Kaartjes voor de respectleiders. - Verhaal kopiëren opsteker/afbreker
Inleiding (5 á 10 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Uitleg opstekers en afbreker doormiddel van twee verhalen → opstekers en afbrekers. De leerkracht leest het verhaal met afbrekers voor. Daarna leest een leerling het verhaal met opstekers voor en mogen leerlingen mee helpen om de lege plekken in het verhaal op te vullen met opstekers.
Leskern (30 tot 40 min)	Toneelstukjes (opstekers en afbrekers) (zie PowerPoint) Voor deze les heb je meerdere ruimtes nodig om de toneelstukjes te oefenen. → Luisteren naar elkaar, elkaar respecteren. - Zes groepen: zes leerlingen worden de 'respectleiders'. - Zij lezen de opdrachtkaart voor, verdelen de rollen en zorgen ervoor dat iedereen met respect behandeld wordt. Toneelstukjes oefenen: 10 a 15 min. Daarna worden de verschillende toneelstukjes gepresenteerd. De kijkers beschrijven wat ze hebben gezien, om wie het gaat en of het over afbrekers of opstekers gaat. De tegenstellingen in de toneelstukjes worden besproken. * De keuze voor de respectleiders is afgeleid uit het sociogram. - Toneelstukje voorbereiden (10 a 15 min.) en opvoeren (20 a 25 min). <i>Begeleiden:</i> rondlopen en tips geven, helpen bij rolverdeling.
Afsluiting (10 min.)	Terugblik toneelstukjes, en de begrippen opsteker/afbreker. Wat is het verschil tussen een opsteker en een afbreker? Hoe voel je je als iemand een opsteker geeft en hoe voel je je als iemand reageert met een afsteker? Wat heb je hiervan geleerd? * <i>Opd. De Gouden knoop: Aan het begin van de ochtend krijgt een leerling de 'Gouden knoop'. Deze leerling geeft vandaag bewust veel opstekers aan anderen. Aan het eind van de dag raden wie deze leerling was (extra).</i>
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Zijn er al ideeën voor de kleuteractiviteit?

Literatuur:

Engelen, R., van.(2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

www.dagvanrespect.nl

www.devreedzameschool.net

Indeling leerlingen in zes groepen

Respectleider:

-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-

Respectleider:

-
-
-
-

Situaties voor toneelstukjes

Situatie 1: Een opsteker geven

Rollen: nieuw lid, andere teamleden, trainer.

Er komt een nieuw lid bij je voetbalteam. Hij heeft nog niet eerder bij een club gespeeld. Hij kent nog niet alle regels en hij maakt dus nog wel eens fouten. (een soort Pietertje dus). Toch wil hij graag leren voetballen. Jullie zijn een erg positief ingesteld team, elk nieuw lid is welkom! Jullie reageren veelal met opstekers. Hoe zal het nieuwe lid zich voelen bij zijn nieuwe club? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 2: Een afbreker geven

Rollen: nieuw lid, andere teamleden, trainer.

Er komt een nieuw lid bij je voetbalteam. Hij heeft nog niet eerder bij een club gespeeld. Hij kent nog niet alle regels en hij maakt dus nog wel eens fouten. (een soort Pietertje dus). Toch wil hij graag leren voetballen. Jullie zijn erg prestatiegericht ingesteld en reageren veelal met afbrekers op dit nieuwe lid. Hoe reageert hij hierop? Hoe zal hij zich voelen bij zijn nieuwe club? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 3: Een opsteker geven

Rollen: nieuwe leerling, klasgenoten, leerkracht.

Een leerling uit jullie klas is nog niet zo lang bij jullie op school. Zij is geboren in China en woont sinds een paar jaar in Nederland. Zij herinnert zich nog heel veel van haar geboorteland en kan daar goed over vertellen. Jullie zijn erg benieuwd naar die verhalen over dat land dat jullie niet kennen. De nieuwe leerling mag veel vertellen en jullie reageren veelal met opstekers. Hoe zal deze nieuwe leerling zich voelen bij jullie in de klas? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 4: Een afbreker geven

Rollen: nieuwe leerling, klasgenoten, leerkracht.

Een leerling uit jullie klas is nog niet zo lang bij jullie op school. Zij is geboren in China en woont sinds een paar jaar in Nederland. Zij herinnert zich nog heel veel van haar geboorteland en kan daar goed over vertellen. Jullie zijn erg op jezelf gericht en vinden die verhalen niet interessant, jullie eigen leefwijze is veel interessanter. Jullie reageren dan ook veelal met afbrekers op deze verhalen. Hoe zal deze nieuwe leerling zich voelen bij jullie in de klas? Laat dit zien in jullie toneelstuk.

Situatie 5: Een opsteker geven

Rollen: pientere jongen, klasgenoten, leerkracht

Een klasgenootje is een erg pientere/slimme jongen. Hij is getest en daaruit kwam naar voren dat hij behoorlijk begaafd is. Hij krijgt van de juf vaak extra leuk werk en hij mag ook dikwijls extra taken doen. Jullie vinden het erg knap en zeggen dit ook. Jullie zijn er trots op dat hij bij jullie in de klas zit en vaak zulke goede ideeën heeft! Jullie reageren dan ook veel met opstekers als hij iets te zeggen heeft. Hoe zal deze jongen zich voelen? Laat dat zien in jullie toneelstuk.

Situatie 6: Een afbreker geven

Rollen: pientere jongen, klasgenoten, leerkracht

Een klasgenootje is een erg pientere/slimme jongen. Hij is getest en daaruit kwam naar voren dat hij behoorlijk begaafd is. Hij krijgt van de juf vaak extra leuk werk en hij mag ook dikwijls extra taken doen. Jullie zijn een beetje jaloers en vinden hem een betweter. Jullie reageren dan ook veel met afbrekers als hij iets te zeggen heeft. Hoe zal deze jongen zich voelen? Laat dat zien in jullie toneelstuk.

Verhaal 1: Afbrekers

* Je zou bij dit verhaal een groot rood hart kunnen gebruiken. Bij elke afbreker breek je een stukje van het hart. Door alleen maar afbrekers te horen, breekt je hart in stukken.

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder schreeuwend binnen: “hé, luilak, schiet je nou eens op!” (scheur een stukje van het hart af). Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam echter binnen en zei: “ga je die vodden aandoen naar school?”(scheur). Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: “wat heb je in godsnaam met je haar gedaan? Het lijkt nergens op!”(scheur).

Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een chagrijnig kijkende vrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: “eigen schuld, meisje, waarom loop je ook niet gewoon?” (scheur).

Als ze in de klas komt, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: “Maria, je moet echt beter je best gaan doen. Zo ga je niet over, als je je huiswerk niet maakt. Ik zal eens met je ouders gaan praten!”. (scheur)

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Toen begonnen de andere kinderen te lachen. (scheur)

Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. “kijk maar uit met dat spul”, zei de man achter de kassa, “als je dat blijft eten, zie je er binnenkort uit als een olifant”(scheur).

Verhaal 2: Opstekers

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder binnen, en zei: "...". Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam binnen en zei: "...". Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: "...". Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een mevrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: "...".

Toen ze in de klas kwam, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: "Maria,".

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Iemand anders liep naar haar toe, en zei: "...". Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. De meneer achter de kassa zei: ".....".

- Bespreek: hoe denk je dat Maria zich voelt na deze behandeling? Wat zal het effect zijn als ze dag in dag uit zo behandeld zou worden?

Vat samen:

Dit verhaal laat ons zien hoe belangrijk het is om geen afbrekers te gebruiken, maar zoveel mogelijk opstekers.

Les 4 Respect hebben: opstekers en afbrekers

Doelen:	- Het verschil leren tussen opstekers en afbrekers. - Luisteren naar elkaar - Elkaar respecteren. * <i>reageren met tips i.p.v. afbrekers als je 'boos' bent.</i> <i>Opdracht:</i> Aan het eind van de les weten wat het verschil is tussen opstekers en afbrekers.
Vorbereiding	- Evaluatieformulieren mee. - Blad kopiëren voor verhaal over opstekers/afbrekers - Woorden opstekers/ afbrekers groot printen voor in de klas
Inleiding (5 á 10 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Bespreken van de 'Gouden knoop' (als dit is aangeboden). Herhaling opstekers en afbreker → opstekers en afbrekers. Woordweb maken: samen maken we een woordweb die te maken heeft met afbrekers en opstekers. Ook hangen we de twee woorden afbrekers en opstekers groot op in de klas. Horen we (de komende tijd) een opsteeker op afbreker dan verwijzen we hierna.
Leskern (20 a 25 min)	Mijn verhaal (opstekers en afbrekers) → Opstekers en afbrekers. Opstel schrijven: de leerlingen schrijven ieder individueel een opstel over een dag in de klas waarin je opstekers krijgt van medeleerlingen en een dag in de klas met afbrekers. Het hoeft niet waar gebeurd te zijn. Wel moet het gevoel wat hier bij komt kijken duidelijk naar voren komen. <i>Begeleiden:</i> rondlopen en tips geven
Afsluiting (10 a 15 min.)	Opstellen over opstekers en afbrekers Een aantal leerlingen mogen hun opstel voorlezen. Eerst een aantal over opstekers en het gevoel wat je hiervan krijgt en daarna een aantal verhalen over afbrekers en het gevoel dat daarbij komt kijken. Wat heb je hiervan geleerd?
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Zijn er al ideeën voor de kleuteractiviteit?

Literatuur:

Engelen, R., van. (2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

www.dagvanrespect.nl

www.devreedzameschool.net

Titel: In de klas

Naam:

Titel: In de klas

This image shows a full page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines, typical of notebook paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. In the upper right-hand corner, there is a small, circular black-and-white cartoon illustration. It depicts a young boy with spiky hair, wearing a dark shirt, pointing his right index finger towards the left side of the page. Another person's face is partially visible on the far right edge of the circle.

Les 5 Samen werken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Elkaars mening en ideeën respecteren. - Komen tot een gezamenlijke activiteit <i>Opdracht:</i> Aan het eind van deze les hebben de zes groepen allen een activiteit bedacht en uitgewerkt voor de kleuters.
Vorbereiding	- Format voor de leerlingen op (wit)A3 papier kopiëren → 2x per groep. - Stiften - Kaartjes respectleiders - Groepsindeling - Voorbeelden van activiteiten (parcour op het schoolplein afleggen met fiets, toneelstukje opvoeren, boek voorlezen met uitbeelden, fantasieverhaal waarbij de kleuters mee moeten doen met de bewegingen, opdrachten in het verhaal, bordspel).
Inleiding (10 a 15 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. Bespreken van de ‘Gouden knoop’ (als dit van toepassing is). Inventariseren van ideeën Wat is er al bedacht? We beslissen samen wat welke groep gaat uitwerken.
Leskern (20 - 30 min)	Samenwerken in groepen, uitwerken van het concept (zie PowerPoint) → luisteren naar elkaar, elkaars mening en ideeën respecteren, komen tot een gezamenlijke activiteit. We bespreken: - wat gaan we doen? – wat is je doel? - waar moeten we bij kleuters rekening mee houden?- tijdsplanning maken. Eerst maken de leerlingen een kladversie, na goedkeuring maken zij het origineel. * Zorgen voor ruimtes waar leerlingen hun activiteit een keer kunnen oefenen/ uitproberen. * Begeleiding: rondlopen en kijken/luisteren hoe de samenwerking gaat.
Afsluiting (10 a 15 min)	De zes onderdelen presenteren aan elkaar → luisteren naar elkaar. De zes groepen vertellen elkaar wat ze precies gaan doen en wat ze hiermee willen bereiken. We plannen samen de dag dat we dit gaan uitvoeren! * <i>Opd. Zorgen voor leuke ‘aankleding’ van de verschillende onderdelen.</i> * <i>Merk je tijdens de evaluatie dat er meer behoefte is aan oefentijd dan plan je dit de komende dagen een keer in.</i>
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen.

Literatuur:

Engelen, R., van. (2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

Groepsactiviteit

<u>Wat</u> gaan we doen?:	Rolverdeling (wie doet wat?):	Materialen (wat hebben we nodig?):
Doelen (wat leren ze hiervan?):	<u>Groep 1 Instroom</u> Naam activiteit:	<u>Waar</u> gaan we dit doen?
Tijdsplanning (wat eerst en wat daarna?):	Extra informatie:	Namen groepsleden (op alfabetische volgorde):

Les 6 Samen een doel bereiken

Doelen:	- Luisteren naar elkaar - Samen werken - Respect hebben voor elkaars mening
Voorbereiding	- Leerlingen helpen met materialen klaarleggen. - Kleuters voorbereiden. - Kleuters indelen in vier groepen. - Groepsindeling leerlingen (hetzelfde als les 5) - Plekken reserveren voor de activiteiten van de verschillende groepen. - fototoestel mee! - kaartjes respectleider mee.
Inleiding (5 min)	Korte terugblik vorige les en de evaluatie hiervan. De doelen van vandaag bespreken. Terugblik op de lessen over afbrekers en opstekers. Gebruik vandaag bij de kleuters veelal opstekers, zij zullen zich hierdoor prettiger voelen en ook meer van jullie leren! Succes en veel plezier!
Leskern (30 tot 40 min)	De activiteiten uitvoeren in mijn kleutergroep. → luisteren naar elkaar, samen werken. Het is van belang dat er samen wordt gewerkt en dat ze op een positieve manier met elkaar en de kleuters omgaan.
Afsluiting (10 min.)	Nabespreking → luisteren naar elkaar, respect hebben voor elkaars mening. Hoe is het gegaan? Hoe ging de samenwerking? Hebben jullie opstekers gegeven? Kwamen er ook afbrekers voor? Hoe vonden de kleuters jullie activiteit?
Evaluatie (max. 5 min)	Per leerling blad invullen. Eindevaluatie plannen!

Literatuur:

Engelen, R., van. (2012). *Grip op de groep*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Luitjes, M. & Zeeuw-Jans, I., de. (2011). *Ontwikkeling in de groep*. Huizen: Coutinho

Louwerens, S.(?) Iedere groep een fijne groep. *Redax Magazine*, 18-21.

A photograph of a piece of white paper with handwritten text in blue ink. The paper is slightly wrinkled and has a small piece of tape at the top center. The text is written in a cursive, handwritten style. The title 'Inleiding' is underlined. Below it, 'Spel : In de kring' is written. To the right, 'Aantal :' is underlined. The list consists of ten items, each followed by a number. The last item, 'wie houdt van muziek', has the number '26' and the note '(2 afwezig)' written below it.

	<u>Aantal :</u>
broertje	6
zusje	5
oudere broer	9
" zus	6
enig kind	4
verhuurd	8
huisdier	19
Sport	27
creatief bezig	22
wie houdt van muziek	26

(2 afwezig)

Afsluiting

Spel : In de kring

ik ben...

- Ambitieuus 3
- Avontuurlijk 4
- Behendig 6
- Behulpzaam 6
- Bescheiden
- Betrouwbaar 4
- Blij 3
- Creatief 2
- Dromerig
- Eerlijk
- Enthousiast 1
- Geduldig
- Gehoorzaam
- Gevoelig
- Gezellig 2
- Grappig
- Gul
- Handig 1
- Kieskeurig 1
- Knap
- Lief
- Mooi
- Netjes
- Nieuwsgierig 1
- Open 1
- Optimistisch
- Ordelijk
- Precies 1
- Rustig
- Serieus
- Slim 5
- Snel 3
- Sociaal
- Speels
- Sportief 8
- Spontaan 2
- Sterk 1
- Tevreden
- Voorzichtig
- Vriendelijk 1
- Vrolijk 2
- Wijs
- Ijverig 1
- Zacht
- Zelfstandig
- Zorgzaam 1

Opstekers

Afbrekers